

NÜFUS YOĞUNLUĞU VE KENTSEL İŞLEVLER İLE TÜRKİYE'DE İLÇELERİN KENTLEŞME DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ

T. C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI
KALKINMA AJANSLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

T. C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü

NÜFUS YOĞUNLUĞU VE KENTSEL İŞLEVLER İLE TÜRKİYE'DE İLÇELERİN KENTLEŞME DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ

**Volkan İdris Sarı
Dr. Fatih Gökyurt
Tayyar Doğan**

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını Sayı:1

Araştırma Raporu Sayı :1

Ağustos 2019 , Ankara

ISBN : 978-605-7679-00-0

Bu yayın 1000 adet basılmıştır.

NÜFUS YOĞUNLUĞU VE KENTSEL İŞLEVLER İLE TÜRKİYE’DE İLÇELERİN KENTLEŞME DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ

ÇALIŞMA RAPORU

Volkan İdris Sarı, Dr. Fatih Gökyurt, Tayyar Doğan

GRAFİK TASARIM

Necmi Kılıç

BASKI

Furkan Ofset Matbaası- Bursa

FOTOĞRAFLAR

İstanbul - Tolga Adanalı

Bu çalışma Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bütün hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir parçası Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü yazılı izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ve benzeri yollarla çoğaltılamaz, aktarılamaz, yayınlanamaz.

İÇİNDEKİLER

Tablolar	4
Grafikler	5
Haritalar	5
Kısaltmalar	6
Takdim	7
Teşekkür	8
İngilizce Özet.....	9
1. Giriş	10
2. Dünyada Kent/Kır Tanımına İlişkin Gelişmeler	11
2.1. Farklı Ülkelerin Kent Tanımları ve Yaşanan Dönüşüm	12
2.2. Ortak Tanım Çabaları	16
3. Türkiye’de Kent Tanımı Sorunu ve Yeni Tanım Araştırmaları	18
4. Kentsel İşlevlerin ve Nüfus Yoğunluğunun Kentleşme Düzeyinin Tespitinde Kullanım	26
4.1. Kentleşme Düzeyiyle Nüfus Büyüklüğü İlişkisi	26
4.2. Kentleşme Düzeyini Nüfus Yoğunluğuyla Ölçmek	28
4.3. Kentleşme Düzeyini Kentsel İşlevlerle Ölçmek	32

4.4. Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel İşlevler Arasındaki İlişki	37
4.5. Kentsel İşlevler ve Nüfus Yoğunluğunun Karşılaştırmalı Analizi	39
4.6. Kentsel İşlevler ve Nüfus Yoğunluğunun Bölge Düzeyinde Mekânsal Analizi	50
5. Sonuç	56
Kaynakça	60
Ek-1: Temel Bileşenler Analiz Sonuçları	63
Ek-2. İlçeler İtibarıyla Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel İşlev Endeks Değerleri	65

TABLolar

Tablo 1. Ülkelerin Kullandığı Tanım Türleri ve Sayıları	14
Tablo 2. Farklı Tanım Türlerinin Karşılaştırılması	15
Tablo 3. OECD ve AB'nin Şehir Tanımlarının Karşılaştırması	17
Tablo 4. Türkiye İçin Bölge Kategorileri Bazında Nüfus Oranları	20
Tablo 5. Kır ve Kent Tanımlarının Yenilenmesine İlişkin Politika Tedbirleri	21
Tablo 6. SEGE Çalışmalarının Kronolojisi	23
Tablo 7. Nüfus Yoğunluğuna Dayalı Kentleşme Oranı Tanımlayıcı İstatistikleri	29
Tablo 8. İlçe Düzeyinde Kentsel Yoğunluk Sıralaması	30
Tablo 9. İstanbul'un En Az Kentleşmiş Altı İlçesi	31
Tablo 10. Temel Bileşenler Analizinde Kullanılan Göstergeler	33
Tablo 11. Tanımlayıcı İstatistikler	34
Tablo 12. İlçe Düzeyinde Kentsel İşlevlerin Yoğunluğu Sıralaması	35
Tablo 13. Kentsel İşlevlerin Yoğunluğu Açıklama Gücü ve Yönü	38
Tablo 14. Nüfus Büyüklüğü, Yoğunluğu ve Kentleşme Düzeyi Açıklama Oranları	39

Tablo 15. Kategoriler İtibarıyla İlçe Sayıları ve Oranları	54
Tablo 16. En Büyük Beş Şehir İtibarıyla İlçelerin Kategorilere Dağılımı	56

GRAFİKLER

Grafik 1. Gece Işıklarının Yoğunluğu	16
Grafik 2. İdari Sınırlar ve Nüfus Eşiği Tanımlamalarına Göre Kentleşme Oranı (Yüzde)	20
Grafik 3. 2018 Arazi Kullanım Oranları	28
Grafik 4. Nüfus Yoğunluğuyla Tahmin Edilen Kentleşme Oranının Dağılımı (Yüzde)	29
Grafik 5. Kentsel İşlevlerle Tahmin Edilen Kentleşme Oranı (Yüzde)	36
Grafik 6. Kentsel İşlevler ve Nüfus Yoğunluğu İlişkisi	40
Grafik 7. Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel İşlevler Eksenindeki Konumları İtibarıyla İlçeler	42
Grafik 8. Bir ve Üçüncü Çeyrekler İçin Örnek Yerleşmelerin Nüfus Yoğunluk Haritaları	46
Grafik 9. İkinci Çeyrek İçin Örnek Yerleşmelerin Nüfus Yoğunluk Haritaları	47
Grafik 10. Dördüncü Çeyrek İçin Örnek Yerleşmelerin Nüfus Yoğunluk Haritaları	49
Grafik 11. Kentleşme İşlev ve Nüfus Yoğunluğu Arasındaki İlişkinin Bölgesel Farklılaşması	52
Grafik 12. Alternatif Politika Önerileri	59

HARİTALAR

Harita 1. İlçe Nüfus Büyüklüklerinin Coğrafi Dağılımı	27
Harita 2. İlçe Bazında Nüfus Yoğunluğuna Dayalı Kentleşme Oranı	31
Harita 3. İlçe Bazında Kentsel İşlevler Endeksi	37
Harita 4. Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel İşlevler Endeksine Göre Gruplanmış İlçeler	44

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
CORINE	Çevresel Bilginin Koordinasyonu Veri Tabanı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GHSL	Küresel Beşeri Yerleşim Katmanı
MAKS	Mekânsal Adres Kayıt Sistemi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STB	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN HABITAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

TAKDİM

Sanayi Devriminden itibaren sanayileşme ve kentleşme birbiri ile etkileşim içinde olan ve birbirini tamamlayan iki temel dinamik olmuştur. Günümüzde sanayi politikalarının yönlendirilmesinde kentleşmenin seyrinin takip edilmesi ve kentleşme politikaları ile ilişkisinin değerlendirilmesi önemli bir gerekliliktir. Ülkemizin kalkınma sürecine genel olarak bakıldığında sanayileşme politikasının aracı olarak ele alınan kamu iktisadi teşebbüsleri, organize sanayi bölgeleri, sanayi odakları gibi araçlar ve yaklaşımlar kentleşme süreçlerinde de çok önemli faktörler olmuştur. Günümüzde kamunun özel sektör faaliyetlerini teşvik ve desteklemede kullandığı araçlar kentleşmenin hızını ve coğrafyasını da etkilemektedir.

Bütün bu çerçeve içerisinde günümüzde sanayi politikalarını doğru yönlendirebilmek için sahadaki kentleşme dinamiklerinin de daha yakından analiz edilmesi ve politika oluşturma süreçlerinde bu faktörlerin dikkate alınması önem arz etmektedir.

Bu çalışma, ilçe düzeyinde nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevleri birlikte değerlendirerek kentsel ve kırsal alanların tespitine yönelik önemli bul-

gular içermektedir. Ayrıca bu bulgular üzerinden gerek kentleşme gerekse sanayi, teşvik ve destek politikaları için önemli verileri ortaya koymaktadır.

Kalkınma ajansları ve bölge kalkınma idarelerinin merkezi düzeyde koordinasyonu yanında bölgesel kalkınma politikalarının yürütülmesine yönelik Bakanlığımıza tevdi edilen görevler çerçevesinde Bakanlığımızın mekânsal düzeydeki analiz kabiliyeti ve kapasitesi daha da gelişmektedir. Bu yayın bu sürece katkı veren çalışmalardan biri olarak Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Çalışmanın hem Bakanlığımızın hem de ilgili diğer kurumların çalışmalarına katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Mustafa VARANK
Sanayi ve Teknoloji Bakanı

TEŞEKKÜR

Çalışmanın yayına hazırlanması aşamasında bizden desteğini esirgemeyen ve görüşleriyle katkı veren Bakan Yardımcımız Sayın Dr. Çetin Ali DÖNMEZ'e, çalışmanın yayınlanması konusunda bizleri teşvik eden Genel Müdürümüz Sayın Barış YENİÇERİ'ye ve yayın ve basım sürecindeki destekleri için Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA) Genel Sekreteri Sayın İsmail GERİM'e teşekkür ederiz.

Ayrıca, çalışma kapsamında kullanılan pek çok değişkene ait veriyi sağlayan İzleme, Değerlendirme ve Analiz Dairesi Başkanı Sayın Mustafa IŞIK'a, kentsel yoğunluk düzeyine ilişkin çalışmasının sonuçlarını bizimle paylaşan Türkiye İstatistik Kurumu Uzmanı Sayın Şeyma ÖZCAN'a teşekkür ederiz.

Son olarak, Kalkınma Bakanlığında çalıştığı dönemde çalışmayı birlikte yürüttüğümüz ve halihazırda özel sektörde çalışma hayatına devam eden kıymetli mesai arkadaşımız Tayyar DOĞAN'a teşekkür ederiz.

Dr. Fatih GÖKYURT
Volkan İdris SARI

İNGİLİZCE ÖZET

Measuring Urbanization Level in Turkish Districts by Population Density and Urban Functions

Summary

There is no global technical definition of urban. OECD and EU have recently developed their own definitions, while UN relies on national definitions which can differ considerably across countries. In Turkey, the methods of administrative status and population threshold have become void due to demographic and spatial transformations of Turkish cities in the last couple of decades as well as recent changes in the national regulations. Thus, there is a need for a new definition of urban which is in harmony with international definitions and in line with the demographic, spatial, and legal changes in Turkey.

Among several methods of measuring urbanization level, population density and urban functions stand out as the leading ones. Using only one of these methods, however, produces biased results. In general, places that are densely populated produce high urban functions and

vice versa. This bidirectional relationship, however, does not always hold. Urban or rural nature of touristic places, industrial centers, places that attract large numbers of immigrants, and urban peripheries are particularly difficult to define given their complex spatial features. Therefore, a new method combining both population density and urban functions is necessary for an accurate estimation of urbanization level. The literature review, graphics, maps, and econometric analysis in this study are intended to justify this argument.

Keywords: Urban, rural, population density, urban functions

1. GİRİŞ

Kent nüfusunun ve kentsel hizmetlerden beklentilerin artışı, kentsel politikaları giderek daha önemli hale getirmektedir. Bu durum politika yapıcılarını, kentlerin niteliklerine en uygun politikaları üretmeye zorlamaktadır. Bu nedenle artık kent tanımları ve sınıflandırmaları, kenti sadece kırdan ayıran tek boyutlu yapıdan, kentlere ait nitelikleri daha kapsamlı bir şekilde yansıtacak hale dönüşmektedir. Bu doğrultuda yeni nesil tanım ve sınıflandırmalar politika tasarımı, kaynak tahsisi ve performans ölçümü için girdi oluşturacak şekilde geliştirilmektedir.

Tarihsel bağlamda kenti tanımlama sürecinin esasen üç aşaması olduğu söylenebilir. İlk aşama kentin kırdan nüfus büyüklüğüne bağlı olarak ayrıştırılmasıdır. İkinci aşama, kırdan ayrılan kentlerin büyüklüklerine göre kategorilere ayrılmasıdır. Son aşama ise yerleşmelerin nüfus yoğunluğu, kentsel işlevler ve mekânsal ilişkiler açısından detaylı şekilde tarif edilmesidir. Bu süreç incelendiğinde kent tanımlarının kent olgusunu daha bütüncül olarak kapsamaya doğru ve kentin gelişen fonksiyonlarını da içerecek şekilde evrildiği görülmektedir.

Hâlihazırda, hem ulusal düzeyde hem de uluslararası kuruluşlar nezdinde kenti yeniden tanımlamaya yönelik çabalar devam etmektedir. Avrupa Birliği (AB), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar kendi tanımlarını geliştirmekte ve ayrıca birlikte ortak tanım çalışmaları yürütmektedir.

Türkiye’de ulusal düzeyde oluşturulan kentsel politikalar kentlerin arazi kullanım farklılığı, coğrafi konumu, ekonomik-sosyal yapısı gibi unsurlar bazında farklılaşmamaktadır. Bu durum çok farklı sorun ve potansiyele sahip kentlerin tek bir çerçeve ile tanımlanması ve yönetilmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. 1984 yılında yayımlanan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, “büyükşehir” kategorisini oluşturarak, ölçek ve yönetim araçları bakımından politikaların farklılaşmasına imkân tanımıştır. Bununla birlikte, büyükşehir belediyesi kategorisi tek başına politika çeşitliliği açısından yeterli derinliği sağlayamamaktadır. Nitekim yalnızca illerin nüfus büyüklüğüne dayanan büyükşehir belirleme kriteri, kentleşme ve metropolleşme düzeyini yansıtmak bakımından yetersizdir. Zira, mevcut durumda kent tanımı ya da büyükşehirler gibi sınıflandırmalar kentsel fonksiyonları dikkate almamaktadır.

Mekânsal gelişme, kentleşme düzeyi, kent-kır ilişkileri ve idari yapıda yaşanan dönüşümler kent/kır tanımlama süreçlerinde değişim ihtiyacını derinleştirmektedir. Dolayısıyla, kentleşme sürecinin dinamik yapısına bağlı olarak kent tanımının ve kentsel tipolojilerin gözden geçirilmesi ve bu şekilde kentsel politikaların kentleşme süreçlerine uyumlu ve farklı kentsel nitelikleri dikkate alacak şekilde tasarlanması önem kazanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında öncelikle dünyadaki tanımlara ait dinamik süreç ve ülkemizdeki ihtiyaç birlikte ele alınacaktır. Bu kapsamda çalışmanın amacı; ülkemizdeki ve dünyadaki kent tanımlama yöntemlerinin değerlendirilmesi ve kentleşme politikalarının çeşitlendirilmesi için tanım ve sınıf-

landırma çalışmalarında nüfus büyüklüğünün yanında nüfus yoğunluğu ve kentsel işlev düzeyini birlikte dikkate alan bir yaklaşım geliştirilmesine yönelik ihtiyacın yönetsel ve idari tespitler ile sayısal analizler yapılarak ortaya konulmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda, ikinci bölümde dünyadaki tanımların gelişimi ve bu gelişim içindeki temel eğilimler incelenmiştir. Farklı tanım çeşitlerinin avantajları ve dezavantajları ele alındıktan sonra uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen ortak tanım çalışmaları özetlenmiştir.

Üçüncü bölümde ise ülkemizdeki kent tanımlı sorunu ve bu alanda yeni bir yaklaşım geliştirilmesinde kullanılabilecek alternatif çalışmalar incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında, kentlerin

nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevlerle tanımlanması ya da sıralanmasına yönelik çalışmalar ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, kentleşme düzeyinin ilçe bazında ölçülmesine yönelik iki alternatif incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Bunlardan ilki Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından geliştirilen nüfus yoğunluğuna dayalı yöntem, ikincisi ise bu çalışma kapsamında geliştirilen kentsel işlevleri esas alan yöntemdir. İki yöntemle de kentleşme düzeyinin ölçülmesi sonrasında bu yöntemlerin ilişkisi ele alınmış ve kent/kır tanımı için bu iki yöntemin birlikte kullanılabilirliği incelenmiştir. Bunun ardından söz konusu ilişkinin mekânsal analizi ilçe bazlı grafik, haritalar ve ekonometrik yöntemlerle yapılmıştır.

2.DÜNYADA KENT/KIR TANIMINA İLİŞKİN GELİŞMELER

Literatürde kent tanımına ilişkin alternatif arayışlar devam etmekte, kırsal ve kentsel niteliği ölçen çeşitli göstergelerin tanımlama sürecine dahil edilmesine dönük görüşler dile getirilmektedir. Bu çerçevede yalnızca idari statü ve nüfus kriterlerini kullanan tanımlar eleştirilmektedir. Bu eleştiriler AB ve OECD tanımlarının yakınlık (proximity) ve arazi kullanımı gibi kriterleri hesaba katmasını sağlamıştır.

Kır ve kent sınıflandırmasında yalnızca idari statü veya nüfus kriterinin kullanılmasının yetersizliği, araştırmacıları daha kapsamlı yöntemlerin geliştirilmesine yönlendirmiştir. Nüfus yoğunluğu önemli bir faktör olarak yine değerlendirmelerde kullanılmış, ancak buna erişilebilirlik ve giderek artan bir şekilde arazi kullanım özellikleri eklenmiştir (Cantarino at al, 2013:9).

Jonard ve diğerleri (2009), kırsal alan tanımları için mevcut OECD tanımına ilave olarak yakınlık ve arazi örtüsü endekslerini eklemeyi önermiştir. Bu ekleme ile oluşturulan tipolojinin kırsal alanların tanımlanmasında OECD tipolojisinden daha etkili olduğu savunulmuştur.

Copus ve diğerleri (2008), iki aşamalı bir sınıflandırma yöntemi önermektedir. Birinci aşamada

OECD'nin hâlihazırda kullandığı kent/kır tipolojisinin kullanılması tavsiye edilmektedir. İkinci aşamada ise temel bazı tipoloji başlıkları altında çeşitli sosyo-ekonomik göstergelerin kullanılabileceği belirtilmiştir.

Pizzole ve Gong (2007), İtalya ve Çin üzerine yaptıkları ekonometrik analizler neticesinde nüfus yoğunluğunun kent ve kır ayrımı için tek başına yeterli bir kriter olmadığını tespit etmekte ve bunu destekleyecek farklı sosyo-ekonomik (tarımsal ve ekonomik odaklanma düzeyi, insan kaynakları ve kabiliyetleri, arazi kullanımı ve sosyal hayatın mekânsal dağılımı) göstergelerin kullanılmasını önermektedir.

Plessis ve diğerleri (2001) ise Kanada için farklı kır tanımlarını ele almış ve bunları birbirleriyle karşılaştırmıştır. Yaptıkları çalışma neticesinde tek bir kriter kullanarak kent/kır tanımının yapılmasının uygun olmayacağını, özellikle politika belirleyicileri için birkaç tanım türünün birleştirilerek kullanılmasının yararlı olacağını belirtmişlerdir.

Çekya özelinde yapılan çalışmada ise sadece idari sınırlar ve nüfus yoğunluğu kriterleri ile kırsal ve kentsel belediyelerin birbirinden ayrılmasının yeterli olmadığı ortaya konmuştur. Yerleşmenin bölge içindeki önemi, morfolojik yapısı, sosyo-ekonomik göstergeler ile doğal yapı gibi ölçütlerin ilave kriterler olarak kullanılabileceği belirtilmiştir (Perlin, 2010: 198).

2.1. Farklı Ülkelerin Kent Tanımları ve Yaşanan Dönüşüm

Ülkelerin üzerinde mutabık kaldığı ortak bir kent/kır tanımı bulunmamakta ve her bir ülke tarafından farklı tanım ve sınıflandırma çalışmaları yürütülmektedir. Bu doğrultuda, ülkeler nüfus büyüklükleri, nüfus yoğunlukları, yerleşme deseni ile veri altyapılarını dikkate alarak kent/kır tanımlarına karar vermektedir (Buettner, 2015:94). Bu durum farklı ülkelerin kentleşme oranlarının birbirleri ile karşılaştırılabilirliğini zayıflatmaktadır. Her ne kadar Birleşmiş Milletler (BM) ülkelerin kendi tanımlarını kullanarak küresel ölçekte konsolide bir kentleşme oranı ilan etse de bu oranın geçerliliği konusunda birçok eleştiri yapılmaktadır (Bocquier, 2005:199; Cohen, 2006: 64). Zira, ülke genelinde km² 'ye 526 kişi düşen Güney Kore, 103 kişi düşen Türkiye ve 14 kişi düşen Norveç'in kullandığı tanımlar üzerinden kentleşme oranlarını karşılaştırmak ve konsolide bir küresel kentleşme oranı hesaplamak isabetli sonuçlar vermemektedir (Grafik 1). Kullanılan tanımların bazıları kır niteliğini yitirmeye dönük nüfus eşiğini 200 olarak alırken diğerleri 50 bin sınırını kullanmaktadır. Bunun yanı sıra bazı ülkeler herhangi bir tanım üretmezken, bazıları ise kullandıkları tanımları uzun süredir güncellemiştir.

BM'nin Dünya Kentleşme Beklentileri Raporları ülkelerin kendi tanımlarıyla geliştirdikleri kentleşme oranları üzerinden küresel kentleşme oranlarını hesaplamaktadır (BM, 2015). Bu raporlarda ülkelerin kullandığı tanımlar kategoriler it-

barıyla verilmektedir. Buna göre kent/kır tanımları incelendiğinde idari, ekonomik, nüfus eşiği/yoğunluğu ve kentsel işlevlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu kriterler tek tek kullanıldığı gibi bunların ikisinin, üçünün ve dördünün birlikte kullanıldığı ülke örnekleri de bulunmaktadır. Bu kapsamda 2001, 2003, 2005, 2011 ve 2014 yıllarına ait Dünya Kentleşme Beklentileri Raporları incelendiğinde kentsel işlevleri dikkate alan tanımların zaman içinde kullanımı en fazla artan tür olarak öne çıktığı görülmektedir (Tablo 1).

Kent tanımında kullanılan kriter sayısı itibarıyla zaman içerisindeki değişim incelendiğinde, güncel tanımların daha fazla kriter kullanma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, tek kriter ile oluşturulan tanımların sayısı azalırken iki, üç ve dört kriter kullanılan tanımların sayısında artış gözlemlenmektedir. En önemli değişiklik ise 2001 yılında dört kriteri birlikte kullanan tanım hiç yokken, 2014 yılında 13 ülkenin kent tanımında dört kriteri birlikte kullanmasıdır. Bu değişim süreci bütün olarak ele alındığında, ülkelerin kent tanımlarında giderek daha bütüncül bir metot geliştirdiği ve salt nüfus eşiği/yoğunluğu ile idari statü üzerinden yapılan tanımları terk ettiği görülmektedir. Ülkeler ya kullandıkları kriter sayısını artırarak tanımlarını geliştirmekte ya da kentsel karakteristiği tanım sürecine daha fazla dahil etmektedirler.

Tablo 1. Ülkelerin Kullandığı Tanım Türleri ve Sayıları

Kullanılan Kriter	2001	2003	2005	2011	2014
İdari	89	83	81	64	65
Ekonomik	0	1	0	0	0
Nüfus	46	57	59	48	49
Kentsel işlev	5	4	4	9	10
İdari+Nüfus	12	12	13	24	26
İdari+Ekonomik	2	0	0	0	0
İdari+ Kentsel işlev	4	5	5	11	12
Ekonomik+Nüfus	23	20	5	15	14
Ekonomik+ Kentsel işlev	0	0	0	0	0
Nüfus+ Kentsel işlev	15	6	7	15	15
İdari+Ekonomik+Nüfus	2	2	18	10	5
İdari+Ekonomik+ Kentsel işlev	0	0	0	0	0
İdari+ Kentsel işlev +Nüfus	0	1	4	1	4
Ekonomik+ Kentsel işlev +Nüfus	0	0	1	0	0
İdari+Ekonomik+Nüfus+ Kentsel işlev	0	2	5	8	13
Şehir devletler	6	6	6	9	10
Kent nüfusu yok	0	3	2	0	0
Belirsiz tanım	0	1	0	3	3
Tanım yok	24	25	18	14	7
Toplam ülke sayısı	228	228	228	231	233
1 kriter	140	145	144	121	124
2 kriter	56	43	30	65	67
3 kriter	2	3	23	11	9
4 kriter	0	2	5	8	13
Diğer	30	35	26	26	20

Kaynak: 2001, 2003, 2005, 2011 ve 2014 Dünya Kentleşme Beklentileri Raporları kullanılarak hazırlanmıştır.

Farklı tanımlama türlerinde kullanılan yöntemler ile bunların avantajları ve dezavantajları Tablo 2'de ele alınmaktadır.

Tablo 2. Farklı Tanım Türlerinin Karşılaştırılması

Tanım türü	Yöntem	Avantajları	Dezavantajları
İdari sınırlar	- Belirli bir idari düzeydeki (Belediye, il merkezi, ilçe merkezi) nüfusun toplam nüfusa oranının hesaplanması	- Kolay ölçülebilir olması - Kolaylıkla kır ve kent ayrımında istatistik üretimine esas teşkil etmesi	- Uluslararası karşılaştırmaya uygun olmaması - İdari sınırların değişken olması - idari sınırların işlevsel kent ilişkilerini yansıtmaması
Nüfus eşiği	- Belirli bir nüfus büyüklüğü olan yerleşmelerin kent, geri kalan alanların kır olarak nitelendirilmesi	- Kolay ölçülebilir olması - Sosyo-ekonomik göstergeler ile desteklendiğinde anlamlı sonuçlar üretebilmesi	- Kentsel işlevi yansıtmaması - Kentsel gelişmeye bağlı olarak güncellenme zorunluluğu - Belirlenecek eşik değerinin öznel değerlendirme içermesi
Nüfus yoğunluğu	- Belirli bir alan büyüklüğüne (km ² , ha gibi) düşen nüfus miktarının hesaplanması	- Grid sistemi gibi analizlerle birleştirildiğinde idari sınırlardan bağımsız kent/kır tasnifi yapma imkânı sağlaması	- İdari sınırlar ile birlikte kullanıldığında anlamını yitirmesi ve ölçme sorunu ortaya çıkarması - Grid sistemi ile kullanıldığında; Kent merkezinin tanımlandığında sorunu ortaya çıkarması (kentsel çekirdeklerin ilişkisini yansıtamaz, aynı sistem içerisinde olan farklı kent öbeklerini tanımlayamaz)
Kentsel işlevler	- Tarım-dışı faaliyetlerin yoğunluğunu açıklayan göstergelerin kullanılması	- Kentlerdeki yığılmaları salt nüfus açısından değil aynı zamanda sosyo-ekonomik aktivitelerin yoğunluğu bakımından incelemesi imkânı sağlaması	- Gelişmişlik düzeyinden çok fazla etkilemesi - Yerleşme düzeyinde istihdam ve diğer ekonomik verilerinin üretilmesine bağlı olması
İşlevsel ilişkiler	- Kentin fiziki etki alanının tespit edilmesi - Kentsel fonksiyonların tespit edilmesi - Ev ve iş yeri arasındaki mesafe ve sürelerin hesaplanması	- Kent çekirdeğinin çevresi olan ilişkileri ele alması - Kentsel süreklilikleri ve ağları analiz ederek metropoliten kentleri tespit edebilmesi	- Karmaşık analizler gerektirmesi - Aşağıdan yukarıya veri sistemlerine ihtiyaç duyması

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Tablo 2'den görüldüğü gibi tüm tanımların avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Ülkeler bunları ve kentleşme dinamikleri bağlamında mevcut veri altyapılarını değerlendirerek kendileri için ideal tanımı tespit etmeye çalışmaktadır. Diğer yandan, idari sınırlardan işlevsel ilişkilere doğru gittikçe hesaplama yöntemi karmaşılaşırken, kentleşme düzeyi hakkında daha nitelikli bilgi üretilebilmektedir. Kentsel işlevler ve işlevsel ilişkilere yönelik verilerin eksikliği durumunda, nüfus yoğunluğunu baz alıp tamamlayıcı göstergelerle kentsel işlevler ve işlevsel ilişkilerin tahmin edilmesi başvurulacak alternatif yöntemler arasındadır.

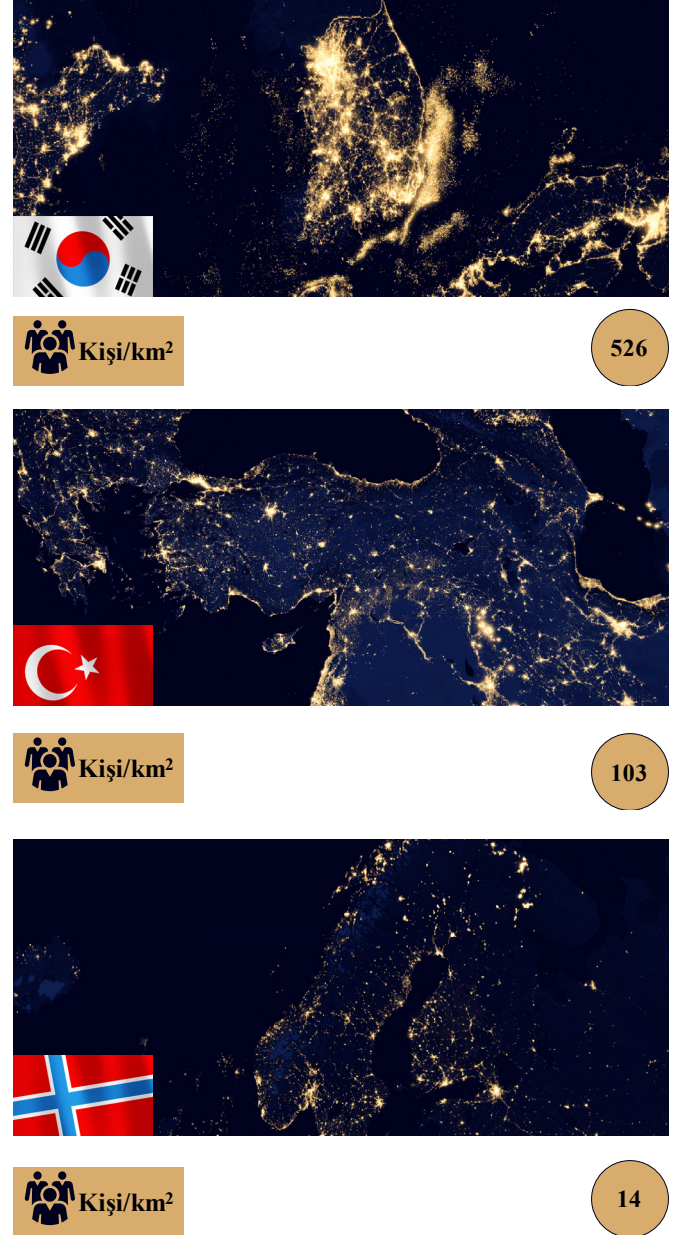
2.2. Ortak Tanım Çabaları

Ülkelerin kentleşme düzeyleri ancak kentlerin yapısal özellikleri tam olarak aynıysa anlamlı bir şekilde karşılaştırılabilir. Bu nedenle ülkeler arasında karşılaştırma yapan uluslararası kuruluşlar ülke bazındaki tanımların karşılaştırılabilir olmaması ve yetersizlikleri gibi sebeplerle üye devletler için ortak tanım ve standartlar geliştirmektedir. Bunun en önemli örnekleri AB (Eurostat, 2015) ve OECD (Brezzi at al., 2012) tarafından yürütülmekte olan çalışmalardır (Tablo 3).

AB ve OECD tanımları temelde, alanın 1km²'lik grid hücrelere ayrılması ve her bir hücre ve komşu hücrelerin nüfus büyüklüğü ve yoğunluğunun hesap edilmesi ile bu hesaplara kentsel ilişkilerin dahil edilmesini içermektedir. Bu tanım yaklaşımı idari sınırlardan bağımsız bir hesap yöntemi ortaya koyduğu için farklı idari yapılara sahip

üye ülkeleri barındıran uluslararası kuruluşlar tarafından etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Başlangıçta ayrı ayrı ilerleyen tanım çabalarına rağmen zaman içerisinde iki kuruluşun tanımları birbirleri ile yakınsamıştır (Dijkstra ve Poelman, 2014).

Grafik 1. Gece Işıklarının Yoğunluğu

Kaynak: Google Haritaları

Tablo 3. OECD ve AB'nin Kent Tanımlarının Karşılaştırması

Aşama	Ölçütler	OECD	AB
Birinci	Nüfus Yoğunluğu	-1.500 kişi/km ² – AB, Japonya, Kore, Şili, Meksika -1.000 kişi/km ² – ABD, Kanada	-1.500 kişi/km ²
	Nüfus Büyüklüğü	-50.000 kişi –Avrupa, ABD, Şili, Kanada -100.000 kişi – Japonya, Kore, Meksika	-50.000 kişi
	Kentsel Bütünlük	-Nüfusun %50'sinden fazlasının bir kentsel merkezde yaşaması	-Yerleşimlerin bir idari kademeye bağlantılı olması -Nüfusun en az %50'sinin bir kentsel merkezde yaşaması -Kentsel merkezin nüfusunun en az %75'nin bir şehirde yaşaması
İkinci	İşlevsel Bütünlük	-Nüfusunun %15'inden fazlasının başka bir kentsel merkeze çalışmak için gitmesi	-Çalışan nüfusunun %15'inden fazlasının başka bir kentsel merkezde çalışması
Üçüncü	Ard Bölge	-Çalışan nüfusunun %15'inden fazlasının bir kentsel merkezde istihdam edilmesi -Bu şekilde belirlenen belediyelerin kentsel merkez ve birbirleri ile bütünleşik olması -İşlevsel kentsel alandan fiziksel olarak kopuk olan belediyeler dâhil edilmez	-Bu şekilde belirlenen belediyelerin kentsel merkez ve birbirleri ile bütünleşik olması -İşlevsel kentsel alandan fiziksel olarak kopuk olan belediyeler dâhil edilmez
Sınıflandırma		-Küçük kentsel alanlar (50– 100 bin kişi) -Orta ölçekli kentsel alanlar (200– 500 bin kişi) -Metropolitan alanlar (500 bin - 1.5 milyon kişi) -Büyük metropoliten alanlar (1.5 milyon kişi ve üzeri)	-Küçük (50 – 100 bin kişi) -Orta (100 – 250 bin kişi) -Büyük (250 – 500 bin kişi) -Çok büyük (500 bin - 1 milyon kişi) -Aşırı büyük (1 - 5 milyon kişi) -Küresel şehir (5 milyon kişi ve üzeri)

Kaynak: Gökyurt, Kindap ve Sarı (2015).

Bu tanım, yüksek yoğunluklu kentsel alanlar ile bunların çevresinde olup kentsel alanlarla yüksek seyahat ilişkilerine sahip alanları birleştirerek oluşturulan işlevsel kentsel alanları belirlemektedir. Bu yöntemde hem nüfus yoğunluğu hem de nüfus büyüklüğü kriterlerinden yararlanılmaktadır. Kentsel çekirdek alanların belirlenmesinde nüfus yoğunluğu olarak km^2 'ye 1.500 kişi eşiği, işlevsel kentsel alanların nüfus büyüklüğü için ise asgari 50.000 nüfus eşiği kullanılmaktadır. Bu tanım, 31 OECD ülkesi (İzlanda, İsrail, Yeni Zelanda ve Türkiye hariç) için uygulanmış ve farklı boyutlarda 1.122 kentsel alan tanımlanmıştır. Ancak OECD, işlevsel kentsel alanların tüm yerel faktörleri ve dinamikleri ulusal tanımlarla aynı şekilde yansıtamayacağını kabul etmektedir (OECD, 2018:12).

Bunun yanında, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle bağlantılı göstergelerin çoğu, kent/kır tanımına oldukça duyarlıdır (BM, 2013:55). Küresel kent/kır tanımı, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uyumlaştırılması ve dolayısıyla uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir bir şekilde izlenmesinin ön şartı haline gelmiştir. Ancak, küresel ölçekte kentsel alanları coğrafi olarak tanımlamak hiç de kolay bir iş değildir ve her ülke kent/kır olarak nitelendirdiği alanları belirlemek için kendi yöntemini kullanmaya devam etmektedir.

2016 yılında Ekvator'un başkenti Kito'da düzenlenen Habitat III Konferansında OECD, Dünya Bankası ve AB, mevcut AB-OECD tanımını esas alarak, nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu ile işlevsel kent ilişkilerine dayalı ortak bir tanım geliştir-

me yönünde gönüllü bir taahhütte bulunmuştur. 2017 yılında bu konsorsiyuma BM Gıda ve Tarım Örgütü de dâhil olmuştur. Bu kapsamda öncelikle ortak bir çevrimiçi kent veritabanı oluşturulması ve kentsel alanların bir listesinin sunulması hedeflenmiştir. Bu çalışma sonucunda 2019 yılı itibarıyla küresel bir tanım üretilmesi ve BM İstatistik Komisyonuna sunulması öngörülmüştür.

Bu kapsamda, ilk aşamada Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi tüm ülkelerdeki tüm şehirlere yönelik tespit çalışmalarını tamamlamış ve küresel ölçekte ortak tanımla şehir sınırlarını ve nüfuslarını belirlemiş, sonuçları internet sitesi üzerinden yayımlamıştır. Yapılan çalışma teyit ve düzeltme amacıyla kamuoyuna açık hale getirilmiştir. İkinci aşamada ise seçilen ülkelerde yapılacak pilot uygulamalarla tanımın kalibrasyonu ve geliştirilmesi tamamlanacaktır. Bu aşamada yeni uydu görüntülerinin kullanılması ve kullanılan grid sisteminin geliştirilmesi planlanmaktadır. Bu çalışma sonucunda ülkemize ilişkin üretilen veriler incelendiğinde 50.000 nüfusun üzerinde 113 yerleşmenin bulunduğu ve toplam nüfusun yüzde 58'inin kentsel merkezlerde, yüzde 24'ünün kent kümelerinde ve yüzde 18'inin kırsal alanlarda yaşadığı görülmektedir (Avrupa Komisyonu, 2018).

3. TÜRKİYE’DE KENT TANIMI SORUNU VE YENİ TANIM ARAYIŞLARI

Türkiye’deki mevcut durum genel olarak incelendiğinde kenti tanımlamaya yönelik çalışmaların yetersiz olduğu ve kullanılagelen tanımların ölçme kabiliyetini zaman içinde kaybettiği görülmektedir (Gökyurt vd., 2015). Nitekim, Yüceşahin ve Özgür (2008) ülkemizdeki 20 binden fazla nüfusa sahip kentlerin kentleşme düzeyini belirlemek ve buna göre sıralamak için ekonomik, sosyal ve demografik göstergelerden yararlanmıştır. Bu çalışma Türkiye’de demografik niteliklerden ziyade ekonomik ve sosyal niteliklerin kentlerin kentleşme düzeyini belirlemede pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermiştir.

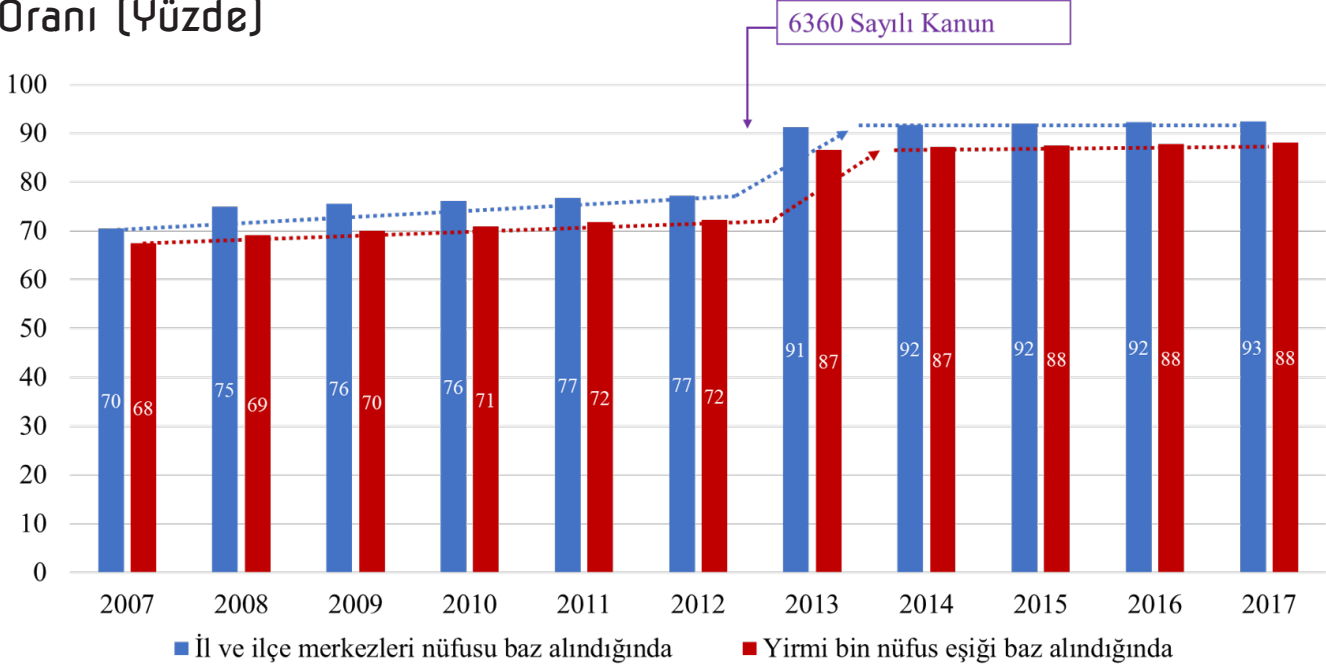
1982 yılına kadar kent tanımı nüfus eşiği ya da idari sınırlar üzerinden hesaplanmış ve kent için kalkınma planlarında 10 bin nüfus kriteri kullanılmıştır. 1982 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) yayını olarak Asuman Çezik tarafından hazırlanan çalışma kent tanımına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu çalışmada Çezik çeşitli sosyo-ekonomik göstergeler kullanarak kent tanımı için en uygun nüfus büyüklüğünü hesaplamaya çalışmıştır. Çezik (1982:2) kısıtlı veriler ile nüfus eşiğinin tam ve kesin olarak tespit etmenin mümkün olmayacağını iddia etmiştir. Buradan hareketle, sosyo-ekonomik göstergeleri kentsel işlevlerin düzeyini belirlemek için kullanmış, yaklaşık bir nüfus büyüklüğü olarak 20 bin eşiğini tespit etmiş ve bu eşik değerini üzerindeki nüfusa sahip yerleşmelerin kentsel özellik göstereceğini savunmuştur. Kendi dönemine göre ilerici bir yaklaşım barın-

dıran bu çalışmadan sonra ülkemizde kent eşiği belirleme çalışması güncellenmemiştir. Ancak bu çalışmanın yayımlanmasından sonra kentleşme oranı yüzde 45 düzeyinden 2012 yılında yüzde 72’ye yükselmiş, şehirlerde yaşayan nüfus ise 23 milyondan yaklaşık 2,5 kat artarak 2012 yılında yaklaşık 56 milyona ulaşmıştır. Dolayısıyla 1982 yılında yayımlanan ve 1980 öncesi yerleşim yapısını yansıtan bu eşik değerini değişen ve dönüşen kent/kır coğrafyasını temsil kabiliyeti kalmamıştır.

Ülkemizde kullanılan ikinci tür tanımlama ise idari düzeyleri dikkate almaktadır. Buna göre il ve ilçe merkezleri şehir olarak kabul edilirken, bunların dışında kalan yerleşmeler köy olarak değerlendirilmekte ve “il ve ilçe merkez nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı”nı ifade eden kentleşme oranı üretilmektedir (TÜİK, 2014:38). Bu tanım da idari düzeylerde yapılan değişikliklere bağlı olarak ülkemizdeki kentleşme düzeyini ölçme yeteneğini yitirmiştir. Bu tanıma göre kentleşme oranı 1980 yılında yüzde 44 iken, önce 2000 yılında yüzde 65’e ve sonra 2012 yılında yüzde 77’ye yükselmiştir. Büyükşehir Belediyesi Kanununda 6360 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile büyükşehir sınırlarının bütünsel yaklaşımı çerçevesinde il sınırı olarak belirlenmesi, hâlihazırdaki sınıflandırma problemini daha da derinleştirmiştir. Büyükşehir sınırlarındaki belde ve köylerin tüzel kişiliğinin kaldırılması, bu yerleşmelerin nüfus büyüklüğü üzerinden bir kır-kent ayrımı yapılması imkânını ortadan kaldırmakta ve il sınırları içinde tüm alanın kent olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. 6360 sayılı Kanunun mevcut kentleşme oranı üzerindeki keskin ve fiktif etkisi Grafik 2’de gösterilmektedir.

2012 yılından sonra 30 büyükşehir için geçerli olan bu durumun 2019 yılından itibaren 81 il için geçerli olması yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Bu durumda hem nüfus eşiği hem de idari statü kriterlerine göre Türkiye'nin kentleşme oranı, esasen kırsal niteliği sahip olan alanlar da kullanılan metot nedeniyle kent sayılacağından fiktif olarak çok yüksek çıkacaktır. Zira bu durumda, idari statü kriterlerine göre kentleşme oranı yüzde 100 olarak hesaplanacaktır.

Grafik 2. İdari Sınırlar ve Nüfus Eşiği Tanımlamalarına Göre Kentleşme Oranı (Yüzde)

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 2'de verilen yüksek oranların aksine AB ve OECD tarafından ve Küresel Beşeri Yerleşim Katmanı (GHSL) çalışmaları çerçevesinde yürütülen yoğunluk bazlı kentleşme oranı tespit çalışmalarında ülkemiz için çok daha düşük kentleşme oranları raporlamaktadır.

Tablo 4. Türkiye İçin Bölge Kategorileri Bazında Nüfus Oranları

Kategoriler	OECD tanımı (%)	AB tanımı (%)
Ağırlıklı kentsel bölge	47	33
Bir şehre yakın orta düzey bölge	25	36
Uzak orta düzey bölge	0	
Bir şehre yakın ağırlıklı kırsal bölge	22	31
Uzak kırsal bölge	5	

Kaynak: Brezzi vd., (2011) ve Eurostat (2015).

Bu nedenlere bağılı olarak, Gökyurt ve diğ-
erleri (2015:29) ölkemiz için yeni bir kent tanı-
mının gerekli olduğunu dile getirmiş ve bunun için
OECD ve AB'nin üzerinde ortaklaştığı nüfus eşiği/

yoğunluğu ile kentsel işlevleri birlikte alan bir tanım
önermişlerdir. Benzer şekilde yeni bir tanım ihtiyacı
çeşitli politika dokümanlarında dile getirilmiş ve bu
konuda farklı kurumlara yetkiler verilmiştir (Tablo 5)

**Tablo 5. Kır ve Kent Tanımlarının Yenilenmesine İlişkin Politika
Tebirleri**

Doküman	No	Tedbir	Açıklama	Süre	Sorumlular*
2018 Yıllı Programı	387	Kırsal alan tanımı revize edilecektir.	AB ve OECD standartları gözetilerek, istatistik üretimine temel oluşturmak üzere başlatılan kırsal alan tanımı çalışması sonuçlandırılacaktır.	2018 Sonu	TÜİK (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, mahalli idareler
Kırsal Kalkınma Eylem Planı (2015-2018)	YK17	Kırsal Alan Tanımlarının Revizyonu Çalışması	Kırsal alan tanımı şehir merkezlerine uzaklık ve diğer uygun parametrelere göre kademeli şekilde tanımlanacaktır. Mahalli idare yapısındaki değişimlerden etkilenmeyen ve istatistik üretimine esas bir tanım üzerinde çalışılacaktır. Bunun için AB ve OECD gibi teşkilatlar ile ulusal istatistik ajanslarının baz aldığı tanımlar da gözetilecektir.	2015 2016	TÜİK (S), Kalkınma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Harita Genel Komutanlığı
Şehircilik Şurası	Kent, Kültür ve Kimlik Komisyonu Raporu - 1.1.7	Yerleşmeler; amaca göre ve değişen kent-kır ilişkileri çerçevesinde yeniden tanımlanmalıdır.	İdari sınırlar yerine, nüfus yoğunluğunu ve kentsel ilişkileri esas alan; OECD ve AB vb. tanım ve standartlarda uygun işlevsel, hukuksal ve mekânsal tanımlanma yapılmalıdır.	Kısa Vade	Kalkınma Bakanlığı (S), TÜİK, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

* (S) tedbirden sorumlu kuruluşu belirtirken, diğerleri ilgili kuruluşlardır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Ülkemizde mevcut kent tanımlarının ölçüm kabiliyetlerini kaybederken, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) teknolojisindeki ilerlemeler ve entegre veri altyapılarının geliştirilmesine bağlı olarak yeni bir kent tanımı üretilmesi için yeni fırsatlar ortaya çıfmaktadır.

Bunlardan ilki Tablo 5'te detaylandırıldığı üzere TÜİK tarafından ilçe düzeyinde nüfus yoğunluğuna dayalı kentleşme tahmini yapma çalışmasıdır. 2018 Yılı Programında "Tebdir 387. Kırsal alan tanımı revize edilecektir" tedbirine yer verilmiş ve bu çerçevede AB ve OECD standartları gözetilerek, istatistik üretimine temel oluşturmak üzere başlatılan kırsal alan tanımı çalışmasının tamamlanması öngörülmüştür. Bu çalışmada Corine (Coordination of Information on the Environment- Çevresel Bilginin Koordinasyonu) veritabanı kullanılmaktadır. Bu veritabanı, Avrupa Çevre Ajansı tarafından belirlenen arazi örtüsü ve kullanımı sınıflandırmasına göre uydu görüntüleri üzerinden bilgisayar destekli görsel yorumlama metoduyla mekânsal bilgi üretmektedir. Bu bilgiler kullanılarak nüfusun mekâna dağılımı tahmin edilmekte ve buradan üretilen nüfus yoğunluğu tahminleri üzerinden kırsal ve kentsel nüfus oranları hesaplanmaktadır.

Diğer bir çalışma ise Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS) üzerinden yürütölmektedir. Bu projede temel olarak Adres Kayıt Sisteminde metinsel nitelikte tutulan adres bilgilerinin coğrafi koordinatlarla birleştirilmesi ve oluşturulan altyapının diğer sistemlere entegre edilebilmesi amacıyla başlatılmıştır. Projenin kent tanımı açısından

önemi km²'ye düşen nüfus yoğunluğuna ilişkin veriyi herhangi bir tahmine gerek kalmaksızın kesin ve güncel bir şekilde sağlayabilmesi ve diğer coğrafi veri altyapıları ile entegre olarak kentsel işlev ve işlevsel ilişkileri tespit etmeye dönük potansiyelidir. Söz konusu altyapı henüz tüm iller için kurulmamış olup, 2019 yılı sonunda tamamlanması öngörülmektedir. MAKS projesi tamamlandığında tüm Türkiye nüfus yoğunluğu gridinin adres noktaları ile eşleştirilen gerçek nüfuslar kullanılarak toplulaştırma yöntemi ile üretilmesi planlanmaktadır. Buradan elde edilecek nüfus yoğunluğu gridleri, AB ve OECD standartlarında kullanılan üçlü sınıf ayrıntısında (baskın kentsel-orta-baskın kırsal) il ve ilçe bazında kent-kır ayrımı yapılmasında kullanılacaktır (TÜİK, 2017:37-40).

Türkiye'de kır-kent ayrımı üzerinden yapılan tanımlama çalışmaları yanında, yerleşmelerin sosyo-ekonomik nitelikleri üzerinden yapılan çalışmalar da kentsel işlevler üzerinden bir değerlendirme yapabilmek için önemli bir altyapı sağlamaktadır. Bunların en önemlisi DPT tarafından belirli dönemler itibarıyla yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) çalışmalarıdır.

Bu araştırmaların ilki 1966 yılında yapılan İlçelere Göre Sosyo-Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi'dir. Bu çalışmada 15 gösterge kullanılarak 30 bin nüfus altı 573 ilçe için endeks üretilmiştir. Bundan itibaren 2011 yılına kadar yapılan çeşitli çalışmalara dair temel bilgiler Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. SEGE Çalışmalarının Kronolojisi

Yılı	Çalışma Adı	Değişken Sayısı	Kapsamı
1966	İlçelere Göre Sosyo–Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi	15	30 bin nüfus altı 573 ilçe
1969	Türkiye’de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi	22	67 il, 1963-1967 yılları
1972	Türkiye’de İller İtibariyle Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1970)	22 ana, 10 tali değişken	1963-1970 yılları, 67 il
1973	Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tesbiti Ve Bu Yörelere Teşvik Tedbirleri	53	67 il
1980	İller İçin Bir Gelişmişlik Göstergesi ve Sıralama	56	67 il
1981	İlçeler İtibariyle İllerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	21	612 ilçe
1985	İl ve İlçelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tesbiti Araştırması	İller için 52, ilçeler için 29	67 il, 616 ilçe
1991	İllerin Ekonomik Ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tespiti Araştırması	52	73 il
1996	İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	32	858 ilçe
1996	İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması	58	76 il
2003	İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması	58	81 il
2004	İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması	32	872 ilçe
2011	İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması	61	81 il, 26 Düzey-2 bölgesi

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

SEGE, kalkınmada öncelikli yörelere belirlenmesi, teşvik kararlarının üretilmesi ve hatta kamu görevlilerinin atama ve tayinleri, sözleşme ücretleri gibi çeşitli kararların verilmesine temel teşkil etmiştir. Ancak SEGE çalışmalarında kullanılan değişkenlerin aslında o yerleşimin kentsel fonksiyonlarının

gelişme düzeyi ile ilgili de önemli bir değerlendirme imkânı sağladığı söylenebilir. Zira tek boyutlu olarak kır ve kenti tanımlamak için kullanılan ölçü ister nüfus büyüklüğü, ister nüfus yoğunluğu olsun, belirli bir yerleşimin sunduğu hizmetler bakımından hangi niteliğe sahip olduğunu anlamaya yöneliktir. Bu anlamda Türkiye’de yerleşmelerin sosyo-ekonomik gelişmişlikleri üzerinden kentsel işlevlerin düzeyine dair çıkarımlar yapılması ve bu sonuçların nüfus ve yoğunluk kriterleri ile ilişkisinin değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Nitekim 1969 yılı SEGE çalışmasında göstergeler itibarıyla sanayileşme, kentleşme ve örgütleşme, tarımda modernleşme ve hizmetler olmak üzere dört alt grup oluşturulmuş ve bu gruplar bazında da endeks üretilmiştir. Bu kapsamda kentleşme ve örgütleşme başlığında aşağıdaki göstergeler kullanılmıştır: (DPT, 1969:14).

- 10.000’den yukarı nüfuslu yerleşimlerin ilin toplam nüfusu içindeki oranı
- Sendikalı işçi sayısının sanayi ve hizmetler sektörlerinde çalışan toplam nüfusa oranı
- İl nüfusu içinde banka hesabı açtıranların oranı
- Banka başına banka muamele vergisi miktarı
- Bankada hesap açtıran kişi başına mevduat
- Çalışan nüfus başına banka kredisi

1980 yılında yapılan SEGE çalışmasında ise ayrı bir kentleşme endeksi üretilmemekle birlikte nüfus yoğunluğu, tesis çeşidi, kentsel nüfus oranı, net göç oranı, kentsel yerleşme sayısı kentleşme düzeyi göstergeleri olarak değerlendirilmiştir (DPT, 1980:15). Dolayısıyla kentleşme düzeyinin sosyo-ekonomik göstergeler üzerinden incelenmesine dönük analizlerin SEGE çalışmalarında da

yer aldığı ve bu kapsamda belirli göstergelerin seçilerek kentleşmeye dair değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir.

Esasında, kentsel fonksiyonlara dair çalışmalar özellikle ekonomik coğrafya alanında önemli bir literatür oluşturmaktadır. AB ve OECD yaklaşımı daha çok kent yoğunlukları üzerinden tipolojiler geliştirmeye dönük iken, ekonomik coğrafya alanındaki çalışmalar yerleşmelerin baskın karakterini oluşturan sektörlere dayalı tipolojileri ortaya koymak üzere yapılmıştır. Genellikle her şehir belirli temel fonksiyonlara sahip olmakla beraber, işlevsel sınıflandırmada diğerlerinden daha fazla öne çıkan ve şehre özelliğini veren hizmetlere göre bir belirleme yapılmaktadır (Göney, 2017:152).

Bu kapsamda şehirlerin işlevsel tasniflerinde temel olarak belirli bir iş kolundaki işgücünün miktarı ve oranı kullanılmaktadır (Göney, 2017:153). Ancak teknolojinin gelişmesiyle birlikte, ileri derecede makineleşmenin sonucu olarak belirli iş kollarındaki gelişim, çalışan sayısına daha az bağımlı hale gelebilmektedir. Diğer taraftan, şehirleri oluşturan ve geliştiren fonksiyonlar zamanla değişim gösterebilmekte ve bazı hizmetler gerilerken, yeni hizmetler öne çıkabilmektedir (Göney, 2017:163).

İşlevsel bakımdan şehirler; askeri, ticari, sanayi, turizm, kültürel ve dini, idari gibi birçok işlevle tanımlanabilmekle birlikte, bu türler ana olarak iktisadi, idari ve siyasi ve kültürel olmak üzere üç temel grupta incelenmektedir (Göney, 2017:165).

Türkiye’de şehirlerin işlevsel sınıflandırması konusundaki ilk çalışma 1965 yılında Tümertekin

tarafından yapılmıştır. Bu kapsamda, 1960 yılı nüfus verileri kullanılarak 10 bin nüfus ve üzerindeki 146 şehirle 10 binden az nüfusa sahip beş il, fonksiyonlarına göre sınıflandırılmıştır. Buna göre 151 yerleşim ziraat, imalat, gayri muayyen faaliyetler, genel hizmetler, maden ve inşaat fonksiyonlarına göre gruplanmıştır (Tümertekin, 1965:10).

Bu konuda bir diğer çalışma da Tumbul tarafından yapılmıştır. İl ve ilçe merkezleri, nüfus büyüklüğüne bakılmaksızın şehir kabul edilip 1990 yılı nüfus verileri kullanılarak yapılan çalışmada istihdamın sektörel dağılımına göre 11 kategoride bir işlevsel sınıflandırma yapılmıştır. Bu işlevler sanayi, sanayi ve hizmet, sanayi ve ziraat, ticaret, ticaret ve hizmet, ziraat, ziraat ve hizmet, hizmet, maden, inşaat, ulaştırma-haberleşme-depolama olarak sıralanmış ve bu işlevlere sahip şehirler ve bunların nüfus büyüklükleri üzerinden analizler yapılmıştır. (Tunbul, 2000)

Ayrıca Yüceşahin ve diğerleri (2004) tarafından Türkiye’de şehirlerin hakim işlevleri ve bunlarda 1980-2000 yılları arasında meydana gelen değişimler, Amerika Birleşik Devletleri şehirlerinin hizmet türlerine göre sınıflamasını yapan Nelson’un kullandığı metoda göre incelenmiştir.

Kentsel fonksiyonlar üzerinden yapılan bu tipoloji çalışmalarının günümüzde çok daha canlı bir alan haline gelen kır-kent değişim dinamiklerinin takibi ve doğru değerlendirilmesi anlamında kullanılması gerekmektedir. Zira kent kır arasındaki ayrım giderek muğlaklaşmakta ve ikili kent-kır tanımlamaları artık mekândaki gerçek durumu yansıtmamaktadır. Metropolleşme, banliyöleşme ve kentsel saçaklanma süreçleri ile kent-kır ayrımı giderek bulanıklaşmış ve herhangi bir yerin mut-

lak kır ya da mutlak kent olarak tanımlanması çok daha zor hale gelmiştir. Ayrıca kırsal veya kentsel niteliğin yerleşimlerin baskın özelliklerine göre zaman ve mekân boyutunda farklı görünümle-ri olduğu söylenebilir. Örneğin turizm sektörünün baskın olduğu yerleşimlerde kentsel işlevler mevsimsel değişiklikler gösterebilirken, sanayi sektörünün yerleşme düzeni ve kentsel yoğunluk anlamında farklı mekân tipleri ortaya çıkardığı gözlenmektedir. Bu gibi özelliklerin kır ve kent niteliği ve dinamiklerine dâhil edilmesinin sahadaki gerçekliğe daha uygun politikalar geliştirilmesi bakımından faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Nitekim kır-kent ayrımına ilişkin diğer bir gelişme de ülkelerin tek bir tanım yerine farklı politika öncelikleri için farklı tanımlar geliştirmesidir. Fiziksel planlama, ulaşım planlaması, ekonomik kalkınma politikaları, kırsal kalkınma programları ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin dağılımı için farklı tanımlar üretilmektedir. Örneğin Kanada’da kentsel politika alanında altı farklı tanım birlikte kullanılmaktadır (Öğdül, 2010: 1522).

Bu bağlamda, ülkemizde kırsal ve kentsel politikaların yönlendirilmesine temel teşkil etmek üzere sadece kır-kent ayrımına dayalı statik bir tanım yerine yerleşimlerin çeşitli politika alanlarına özgü niteliklerini yansıtacak sınıflandırmalar geliştirilmesinin daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu tip bir sınıflandırma, çeşitli politika alanlarında veri ve standart geliştirme, karşılaştırma yapma, ilerlemelerin takibi ve destek ve teşvik uygulamalarının daha isabetli yürütülebilmesi bakımından gereklidir.

4. KENTSEL İŞLEVLERİN VE NÜFUS YOĞUNLUĞUNUN KENTLEŞME DÜZEYİNİN TESPİTİNDE KULLANIMI

Küresel eğilime paralel olarak ülkemizde de kent tanımına nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevlerin dâhil edilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Esasında kentsel işlevleri hem sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin ölçülmesine yönelik çalışmaların bir unsuru olarak, hem de münferiden ele alan çalışmalar mevcuttur. Bununla birlikte ülkemizde nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevleri birlikte ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu iki değişkenin birlikte incelenmesi sonucu ortaya çıkan mekânsal bilgi, üretilecek politikalar için daha hassas ve isabetli bir çerçeve sunacaktır.

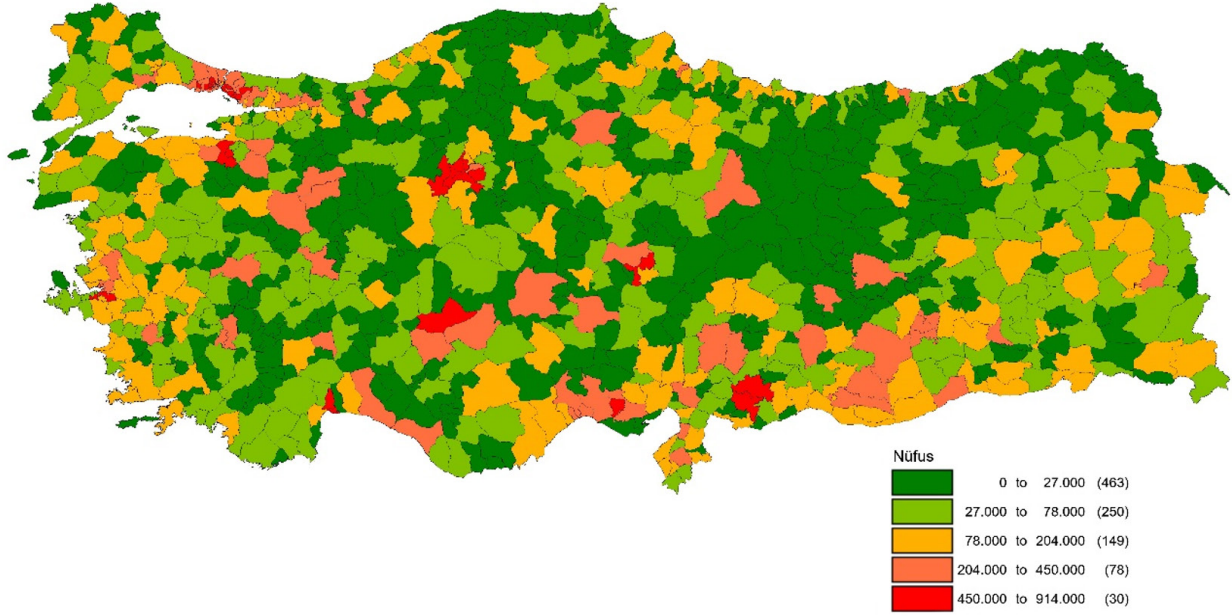
Bu bölümde öncelikle kentleşme düzeyinin salt nüfus büyüklüğü üzerinden ele alınması ile ortaya çıkan durum ve bunun eksiklikleri dile getirilecek, ardından kentleşme düzeyinin nüfus yoğunluğu ve kentsel işlev düzeyi ile ölçülmesine yönelik incelemeler yapılacaktır. Sonrasında bu iki yöntem bir arada ele alınacak ve çıkan sonuçlar mekânsal olarak analiz edilecektir.

4.1. Kentleşme Düzeyiyle Nüfus Büyüklüğü İlişkisi

Türkiye nüfusunun ilçeler itibarıyla dağılımı Harita 1’de gösterilmektedir. Üretilen beşli sınıflandırmada doğal kırılımın ilk kademesi 27 bin nüfus büyüklüğü ile oluşmuştur. Buna göre 27 bin eşiği altındaki ilçeler tüm ilçe sayısının yaklaşık yarısıdır. Bölgeler itibarıyla bakıldığında 27 bin altı nüfusa sahip ilçelerin Orta Anadolu’nun doğusu, Kuzeydoğu Anadolu ile Batı Karadeniz’de yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer yandan Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 27 bin nüfus altında az sayıda ilçe olduğu dikkat çekmektedir.

Harita 1. İlçe Nüfus Büyüklüklerinin Coğrafi Dağılımı

Sadece nüfus büyüklüğü üzerinden bir eşik değeri belirlenmesi, önceki bölümde belirtildiği gibi, idari sınırların büyüklüğündeki farklılıklardan kaynaklı sorunları ortaya çıkarmaktadır. Zira, salt nüfus büyüklüğü kullanıldığında, ilçeler idari sınırlarının büyüklüğü bakımından homojen olmadığından, bu yöntemde kentsel yoğunlaşmalar göz ardı edilmektedir. Türkiye’de alan olarak en büyük ilçe Gürpınar (Van) 4.028 km² iken en küçük alana sahip Güngören (İstanbul) ilçesi yalnızca 7 km²’dir.

İlçe nüfusunun fazla olması, nüfus yoğunluğu ve yüksek kentsel işlevleri garantilememektedir. Nitekim, birbirine yakın nüfus büyüklüğüne sahip Polatlı (Ankara) ve Çayırova (Kocaeli) ilçeleri arasında alansal olarak büyük farklılık bulunmaktadır (sırasıyla 3.618 km² ve 23 km²). Ayrıca bu ilçe-

ler ekonomik ve mekânsal özellikleri bakımından da ciddi şekilde farklılaşmaktadır. Dolayısıyla, nüfus büyüklüğüyle tespit edilmesi mümkün olmasa dahi, bu iki ilçenin kentleşme düzeyi birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

Ayrıca, bir önceki bölümde detaylandırıldığı üzere 6360 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle nüfus büyüklüğü ölçütünün kentleşme düzeyinin tespitinde kullanımı pratik olarak da kullanışsız hale gelmiştir.

4.2. Kentleşme Düzeyini Nüfus Yoğunluğuyla Ölçmek

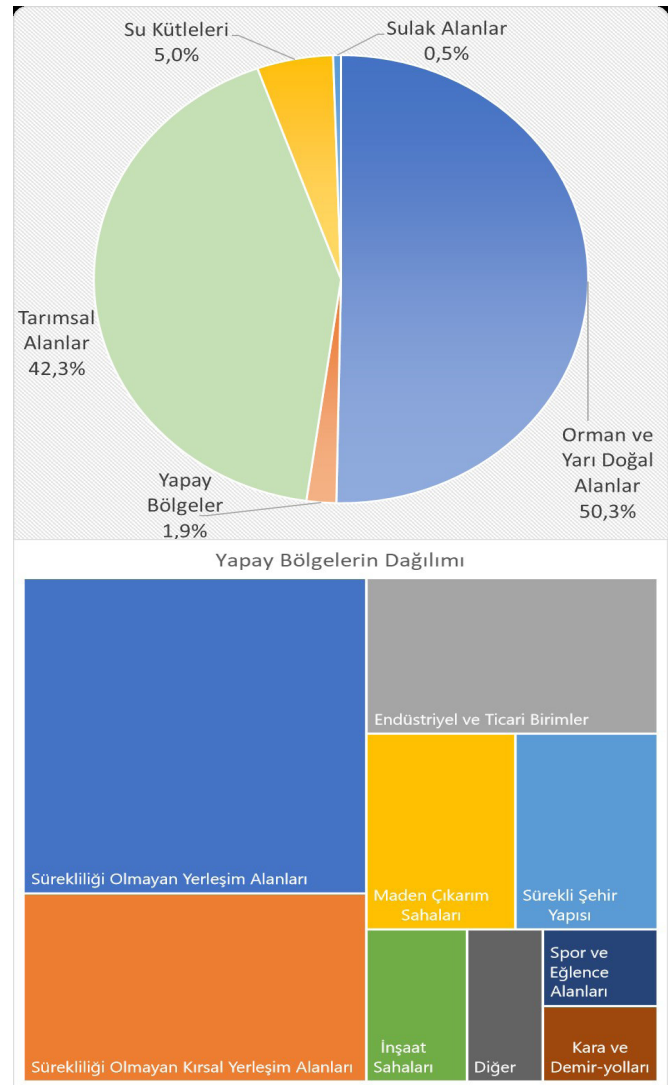
Önceki bölümde bahsedildiği gibi uluslararası kentleşme çalışmaları kentleşme düzeyi tahmininde giderek artan biçimde nüfus yoğunluğunu kullanmaktadır. Türkiye’de de nüfus yoğunluğu kullanılarak kentleşme oranı tahmini yapma çalışmaları sürdürülmektedir. Nitekim 2018 Yılı Programında AB ve OECD standartları gözetilerek, istatistik üretimine temel oluşturmak üzere başlatılan kırsal alan tanımı çalışmasının TÜİK tarafından 2018 yılı içinde tamamlanması öngörülmüştür (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Çalışma henüz yayımlanmamış olmakla birlikte, çalışmanın Avrupa Çevre Ajansı tarafından belirlenen arazi örtüsü/kullanımı sınıflandırmasına göre uydu görüntüleri üzerinden bilgisayar destekli görsel yorumlama metoduyla üretilen bir arazi örtüsü ve kullanımı veri tabanı olan Corine kullanılarak yapılan ilk sürümü TÜİK tarafından tamamlanmıştır.

Corine sınıflandırmasında beş tip arazi örtüsü tanımlanmaktadır (Grafik 3). Bunlar; tarımsal alanlar, orman ve yarı doğal alanlar, sulak alanlar, su yapıları ve yapay alanlardır. Corine sınıflandırmasının kentleşme oranı tahmininde yapay alanlar (çatı ve asfalt yol gibi) dikkate alınmaktadır. Burada temel varsayım insanların yaşadığı yerlerde yapay alanlar oluştuğudur.

Corine veritabanı ve ikinci bölümde anlatılan Avrupa Komisyonu tarafından (Dijkstra ve Poelman, 2014) üretilen metot kullanılarak TÜİK

tarafından Türkiye’de ilçe düzeyinde yapılan kentleşme oranı tahminlerinin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 7’de verilmektedir. Ortalamanın ortancanın çok altında yer almasından anlaşılabacağı üzere, değerler çok büyük oranda ortalamanın altında yoğunlaşmaktadır. Nitekim 557 ilçenin nüfus yoğunluğuna bağlı olarak hesaplanan kentleşme oranı yüzde sıfır bulunmuştur. Diğer bir deyişle, bu ilçelerin tamamı kırsal nitelik göstermektedir.

Grafik 3: 2018 Türkiye Arazi Kullanım Oranları

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Corine 2018 Veritabanı (2019)

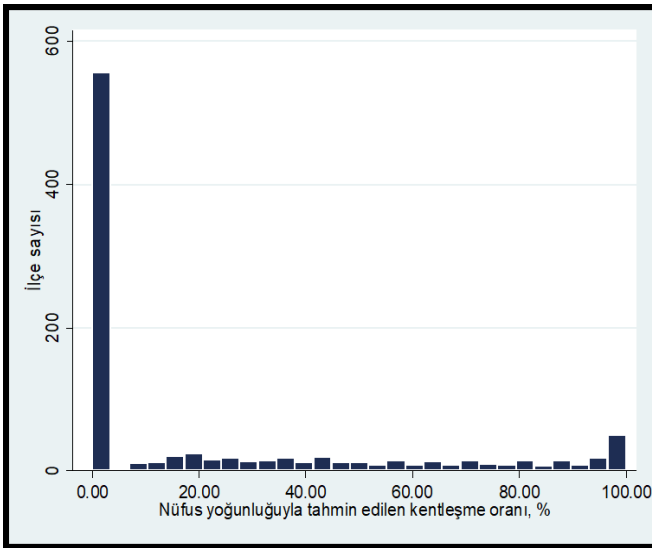
Tablo 7. Nüfus Yoğunluğuna Dayalı Kentleşme Oranı Tanımlayıcı İstatistikleri

	Gözlem Sayısı	Ortalama	Ortanca	Çarpıklık	Standart Sapma	En Büyük	Ek Küçük
Kentleşme Oranı %	970	22,9	0,0	1,18	33,0	100	0,0

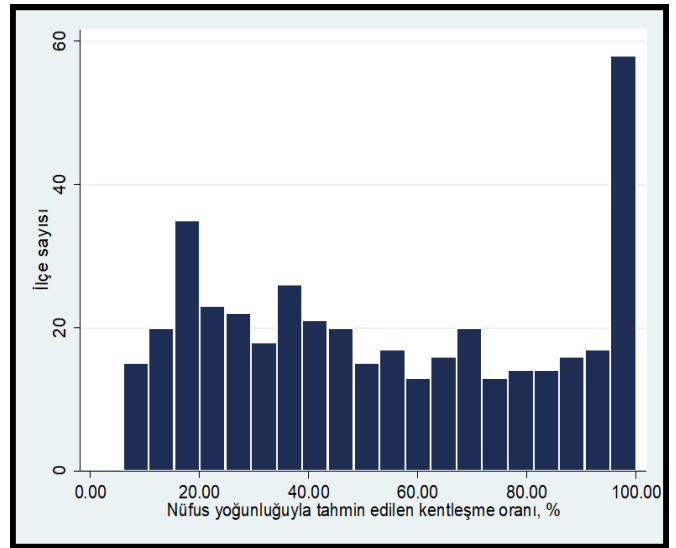
Grafik 4 (a) ve (b) nüfus yoğunluğuyla tahmin edilen kentleşme oranının ilçeler bazındaki dağılımını göstermektedir. Her iki grafiğin incelenmesinden Türkiye'deki ilçelerin büyük oranda yüzde sıfır kentleşme düzeyine sahip olduğu, geri kalan ilçelerin ise görece dengeli şekilde yüzde 1 ve yüzde 95 arasında değerler aldığı ve yüzde 95 üzerinde yine bir kümelenme olduğu görülmektedir.

Grafik 4. Nüfus Yoğunluğuyla Tahmin Edilen Kentleşme Oranının Dağılımı (Yüzde)

a. Tüm Örneklem (970 ilçe)

b. Yüzde sıfır olan ilçeler hariç (413 ilçe)

Tablo 8, bu yöntem kullanılarak 970 ilçe için oluşturulan kentleşme oranına göre kentsel yoğunluğu en fazla olan otuz ilçeyi göstermektedir. Listedeki ilçelerin kentleşme oranı yüzde 100 veya yüzde 99'dur. 557 ilçenin bu yöntemle göre kentleşme oranı mutlak olarak aynı ve sıfır bulunduğundan, benzer bir tablo en az kentleşmiş ilçeler için oluşturulmamıştır.

Tablo 8. İlçe Düzeyinde Kentsel Yoğunluk Sıralaması

Sıra	İlçe	İl
1	Bağcılar	İstanbul
2	Güngören	İstanbul
3	Fatih	İstanbul
4	Beyoğlu	İstanbul
5	Kadıköy	İstanbul
6	Bahçelievler	İstanbul
7	Gaziosmanpaşa	İstanbul
8	Esenyurt	İstanbul
9	Ümraniye	İstanbul
10	Kağıthane	İstanbul
11	Küçükçekmece	İstanbul
12	Beşiktaş	İstanbul
13	Üsküdar	İstanbul
14	Bayraklı	İzmir
15	Ataşehir	İstanbul
16	Konak	İzmir
17	Beylikdüzü	İstanbul
18	Zeytinburnu	İstanbul
19	Sultangazi	İstanbul
20	Bayrampaşa	İstanbul
21	Maltepe	İstanbul
22	Şişli	İstanbul
23	Sultanbeyli	İstanbul
24	Kartal	İstanbul
25	Esenler	İstanbul
26	Muratpaşa	Antalya
27	Balçova	İzmir
28	Darica	Kocaeli
29	Sancaktepe	İstanbul
30	Çayırova	Kocaeli

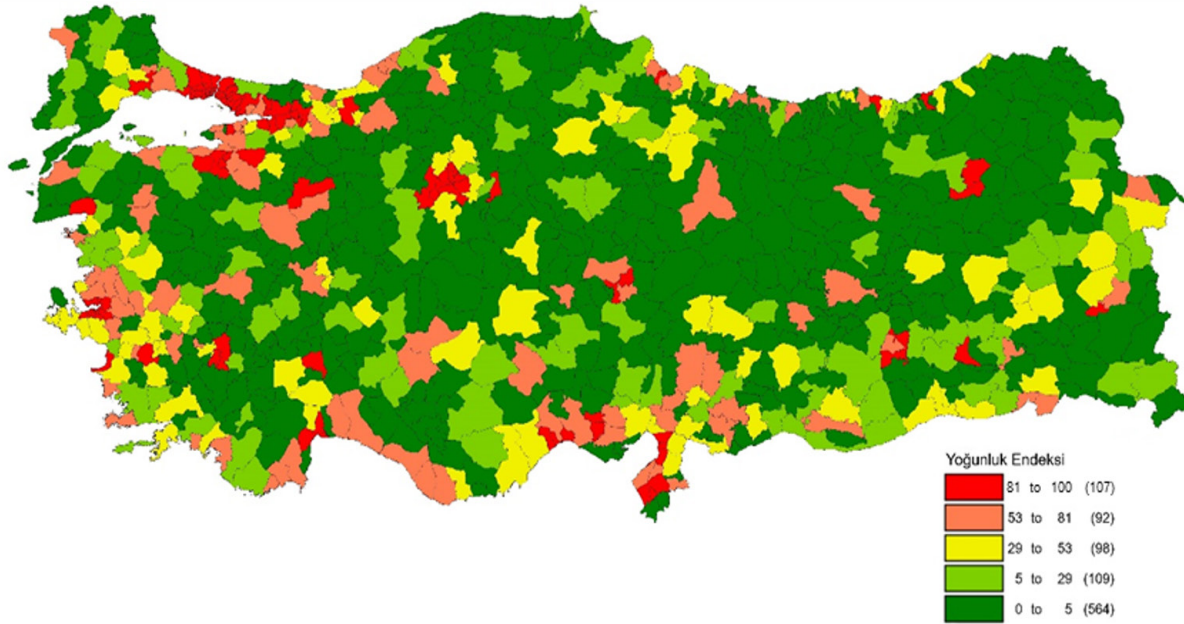
En yoğun otuz ilçenin yirmi dördü İstanbul'da yer almaktadır. Esasen İstanbul'un 39 ilçesinin 33'ünde yoğunlaşma ile tahmin edilen kentleşme oranı %95'ten fazladır. Geriye kalan altı ilçenin kentleşme oranlarıysa ciddi şekilde heterojendir (Tablo 9).

Tablo 9. İstanbul'un En Az Kentleşmiş Altı İlçesi

Sıra	İlçe	Kentleşme oranı, %
1	Beykoz	91,94
2	Arnavutköy	86,32
3	Silivri	58,28
4	Adalar	46,17
5	Şile	23,78
6	Çatalca	15,54

Türkiye’de nüfus yoğunluğuna dayalı olarak hesaplanan kentleşme oranı itibarıyla ilçeler Harita 2’de gösterilmektedir. Haritada, iç bölgelerde yer alan ilçelerde belirli büyük kentsel merkezler haricinde nüfus yoğunluğunun genel olarak daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak yüzde sıfır ve yüzde beş aralığında yer alan çok düşük yoğunlaşma endeksine sahip ilçeler ülkenin tamamına yayılmıştır. Bunun önemli iki istisnası İstanbul ve İzmir’dir.

Harita 2. İlçe Bazında Nüfus Yoğunluğuna Dayalı Kentleşme Oranı

Haritada ilk göze çarpan Marmara denizinin kuzeydoğu, doğu ve güneydoğu kıyılarının çok yüksek yoğunluklu oluşudur. İl düzeyinde bakıldığında İstanbul, hinterlandı ile birlikte en geniş yoğun kentsel alanı oluşturmaktadır. Benzer şekilde Ankara'nın merkezinde yer alan ilçeler yoğunluk endeksinin çok yüksek olduğu bir mekânsal küme oluşturmaktadır. Ancak İstanbul'un aksine Ankara şehir merkezinde yer almayan ilçelerde nüfus yoğunlaşması oldukça düşüktür. Ankara'nın on ilçesinde (Şereflikoçhisar, Haymana, Nallıhan, Kızılcahamam, Bala, Kalecik, Ayaş, Güdül, Çamlıdere, Evren) kentleşme oranı yüzde sıfırdır.

Hatay-Adana-Mersin-Antalya çizgisinde yer alan ilçelerde de nüfus yoğunluğu, mekânsal olarak sürekli şekilde yüksektir. Karadeniz bölgesinde ise yalnızca Trabzon ve Rize şehir merkezleri nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu kategoride yer almaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde az sayıda olan yüksek yoğunluklu ilçeler, Van (Edremit ve İpekyolu), Erzurum (Yakutiye ve Palandöken), Diyarbakır (Bağlar, Kayapınar, Yenişehir) ve Batman (Merkez)'da yer almaktadır.

4.3. Kentleşme Düzeyini Kentsel İşlevlerle Ölçmek

Kentleşme düzeyi nüfus yoğunluğu ile ölçüldüğünde ilçelerin büyük bir bölümünün nüfus yoğunluk düzeyinin sıfır ya da yüzde 95'ten yüksek çıkması, hassas bir ölçüm sağlayamamaktadır.

Yoğunluk düzeyi sıfır olan 557 ilçenin aynı karakterde olduğunu söylemek güçtür. Bu nedenle bu ilçelerin sınıflandırılması ve belirli niteliklerle farklılaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Literatür incelemesinde de görüldüğü gibi yoğunluk hesapları, ölçüm hassasiyetini artırmak için sosyo-ekonomik göstergelerle desteklenmektedir. Nitekim, ülkemizde de DPT tarafından yürütülen SEGE çalışmaları kapsamında kentleşme, sosyo-ekonomik gelişmenin bir boyutu olarak, ya bir alt bileşen ya da gösterge grubu biçiminde ele alınmıştır. Bu bölümde aynı yaklaşımla kentleşme düzeyi belirli sosyo-ekonomik göstergeler kullanılarak tahmin edilmeye çalışılmıştır. Benzer çalışmalarda kentsel işlevlerin kent-kır ayrımında en doğru ölçüt olduğu öne sürülmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 3).

Kentleşme düzeyini kentsel işlevlere bağlı olarak birden fazla göstergeyle ölçme girişimi, kaçınılmaz olarak bunların bir bileşkesinin kullanımını gerektirmektedir. Bu noktada ortaya çıkan iki temel konu kullanılacak yöntem ve seçilecek göstergelerdir.

- i. Yöntem olarak, temel bileşenler analizi, aynı olguyu açıklayan çok sayıda değişkenden, az sayıda ve anlamlı değişkenler elde etmeye imkân sağlaması nedeniyle kentsel işlev düzeyinin farklı değişkenlerle ölçümünde kullanım imkânına sahiptir. Bu yöntemde p sayıda değişken, önemli bir bilgi (varyans) kaybı olmaksızın, $q > 0$ olmak koşuluyla, p eksi q sayıda değişkene indirgenebilmektedir. Bu

çerçeve bu kısımda ilk olarak kentsel işlevler olarak kabul edilen çok sayıda göstergeden, temel bileşenler analizi yöntemi kullanılarak tek bir kentsel işlev göstergesi üretilmiştir.

- ii. Gösterge seçiminde, Türkiye’de bölgesel istatistik üretimindeki yetersizlik temel kısıtı oluşturmuştur. Kent-kır niteliğinin ideal olarak mahalle düzeyinde belirlenmesi gerekliliği karşısında pek çok gösterge il düzeyine dahi üretilmemektedir. Ancak mülga Kalkınma Bakanlığı (Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü; İzleme, Değerlendir-

me ve Analiz Dairesi), 2014 Yılı İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması çalışması için oluşturulan veritabanı kentleşme düzeyinin ölçümünde de kullanılabilecek pek çok gösterge içermektedir. Bu veri tabanında yer alan 42 göstergeden 16 tanesinin kentsel fonksiyonları gösterdiği değerlendirilmiş, bu değerlendirme literatür taramasıyla da teyit edilmiştir. Bunların arasından temel bileşeni açıklama düzeyleri ve göstergeler arası korelasyonun incelenmesi sonucu gösterge sayısı 9’a indirilmiştir. Kullanılan göstergeler Tablo 10’da verilmektedir.

Tablo 10. Temel Bileşenler Analizinde Kullanılan Göstergeler

#	Kısaltma	Birimi	Yılı	Kaynak	Açıklama
1	İmalatSanayi	Yüzde	2014	SGK	İmalat Sanayi Sigortalı Sayısının Çalışma Çağı Nüfusu İçindeki Payı
2	Lisans	Yüzde	2014	TÜİK	Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun Oranı
3	Yükseklisans	Yüzde	2014	TÜİK	Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu (30 + Yaş)
4	Sağlık	On binde	2014	Sağlık Bakanlığı	10.000 Kişiye Düşen Hekim Sayısı
5	BitkiselÜretim	TL	2014	TÜİK	Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri
6	HayvansalÜretim	TL	2014	TÜİK	Kişi Başına Hayvansal Ürün Değeri
7	OSBparcel	Dekar	2014	BSTB	OSB’de Üretim Yapılan Parsellerin Alanı
8	Elektrik	MWh	2014	TEDAŞ	Hane başına toplam elektrik tüketimi
9	Genişbant	On binde	2014	BTK	10.000 Kişi Başına Sabit Geniş Bant Abone Sayısı

Tablodan görüldüğü üzere kentsel alanların temel işlevlerinin tarım dışı istihdam imkânı sağlama, eğitilmiş insanları bir araya getirme, gelişmiş sağlık hizmetleri sunma, yüksek elektrik ve internet kullanımını destekleme olduğu varsayılmaktadır. İlaveten bitkisel ve hayvansal üretim dışındaki ekonomik faaliyetlerin yoğunluğunun kentsel işlevlerin varlığına işaret ettiği değerlendirilmiştir.

Tablo 11, 970 ilçe için göstergelerin tanımlayıcı istatistiklerini vermektedir. Tanımlayıcı istatistikler hemen tüm göstergeler bazında ilçeler arasındaki derin farklılığı ortaya koymaktadır.

İmalat sanayinde çalışan oranı yüzde 0 ile yüzde 82,5 gibi çok geniş bir aralıkta değer almaktadır.

873 ilçede imalat sanayinde çalışan oranı yüzde 10'dan, 379 ilçede ise yüzde 1'den düşüktür. Eğitim ve sağlık göstergelerinde de benzer bir farklılaşma söz konusudur. Yine Organize Sanayi Bölgesi (OSB) parsel alanına bakıldığında, 806 ilçede değer sıfırken, Şehitkâmil (Gaziantep), Melikgazi (Kayseri) ve Selçuklu (Konya) ilçelerinde OSB parsel alanı 1000 dekarın üzerindedir.

Tüm değişkenler bazındaki dağılımın pozitif çarpık olması (ortalamanın ortanca değerden büyük olması) değişken değerlerinin düşük düzeylerde kümелendiğini göstermektedir. Bu durum bir sonraki kısımda görüleceği gibi ilçelerin az bir kısmının yoğun kent (103 ilçe) çok büyük kısmının ise yoğun kırsal (765 ilçe) olarak sınıflandırılması bulgusuyla uyumludur.

Tablo 11. Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	Ortanca	Çarpıklık	Varyasyon katsayısı	En büyük	Ek küçük
İmalat sanayi	4,40	1,56	5,28	2.03	82,5	0,00
Lisans	9,82	8,3	1,74	0.54	40,05	2,37
Yükseklisans	0,71	0,4	5,04	1.34	11,43	0,05
Sağlık	6,13	3,84	6,98	1.71	146,1	0,00
Bitkisel Üretim	3.263	1.905	3,00	1.30	37.233	0,00
Hayvansal Üretim	2.88	2.11	2,00	0.95	20.729	0,00
OSB Parsel	23,6	0,00	8,36	4.80	1.760	0,00
Elektrik	0,51	0,46	3,33	0.55	3,22	0,02
Genişbant	731	578	2,00	0.77	4.034	27

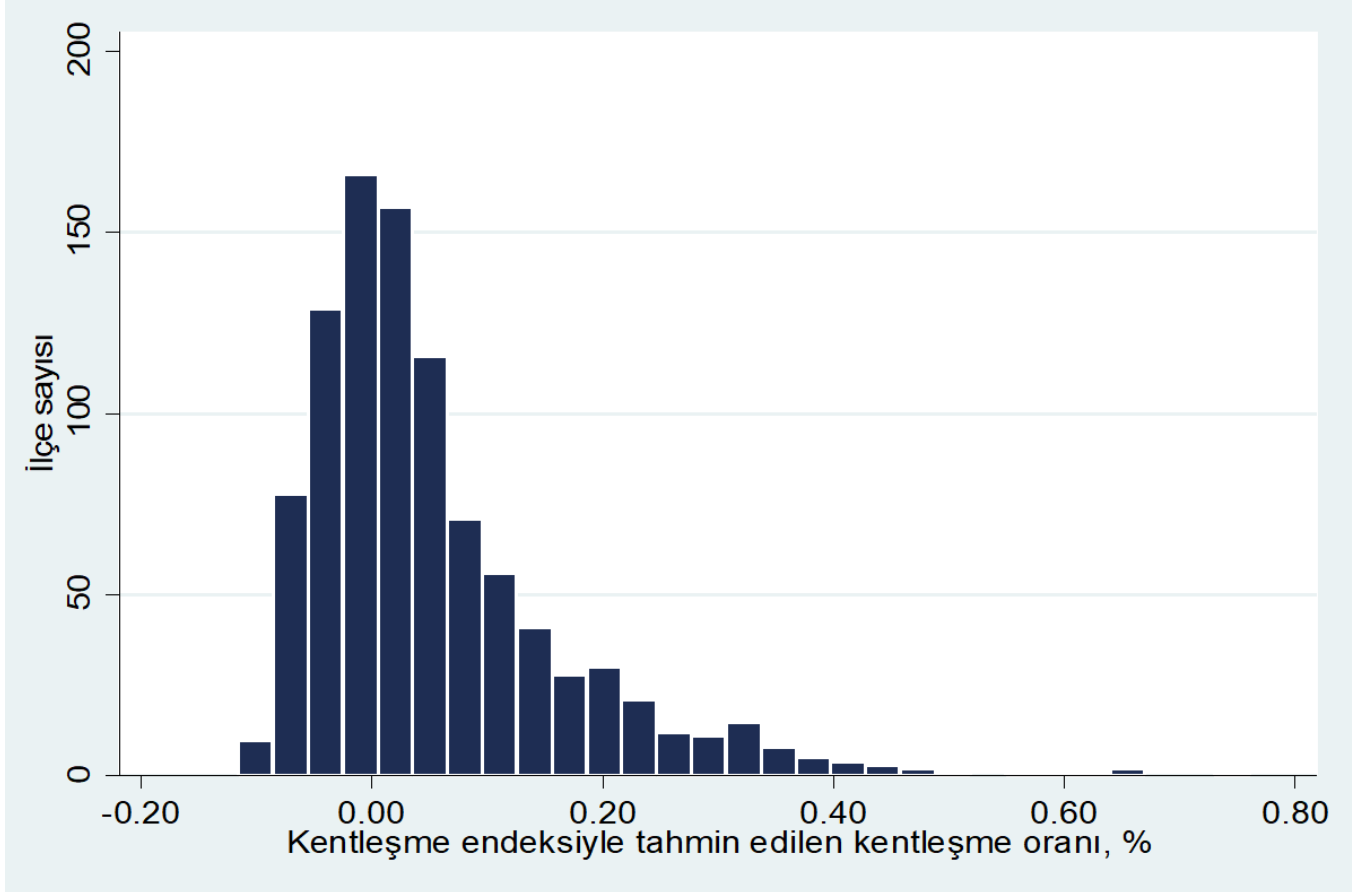
Tablo 12, bu göstergeler kullanılarak temel bileşenler analiziyle 970 ilçe için oluşturulan kentleşme endeksindeki en fazla ve en az kentleşmiş ilçeleri göstermektedir. Hesaplamalara ilişkin bilgiler ekte verilmektedir. Beklendiği üzere, en fazla kentsel işleve sahip on ilçenin dördü, yirmi ilçeninse dokuzu İstanbul'da yer almaktadır. Diğer büyük şehirlerin ilçeleri ise ilk sıralarda daha dengeli şekilde yer almaktadır. Kentsel işlevlerin daha az olduğu ilçelerin ise Güneydoğu Anadolu illerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 12. İlçe Düzeyinde Kentsel İşlevlerin Yoğunluğu Sıralaması

Sıra	İlçe	İl	Sıra	İlçe	İl
1	Beşiktaş	İstanbul	941	Acıgöl	Nevşehir
2	Kadıköy	İstanbul	942	Eyyübiye	Şanlıurfa
3	Çankaya	Ankara	943	Güzelyurt	Aksaray
4	Bakırköy	İstanbul	944	Asarcık	Samsun
5	Şişli	İstanbul	945	Kale	Malatya
6	Nilüfer	Bursa	946	Gerger	Adıyaman
7	Narlıdere	İzmir	947	Bismil	Diyarbakır
8	Konyaaltı	Antalya	948	Yeşilli	Mardin
9	Yenimahalle	Ankara	949	Ayvacık	Samsun
10	Balçova	İzmir	950	Saray	Van
11	Çerkezköy	Tekirdağ	951	Çınar	Diyarbakır
12	Tuzla	İstanbul	952	Suruç	Şanlıurfa
13	Çeşme	İzmir	953	Sincik	Adıyaman
14	Güzelbahçe	İzmir	954	Kocaköy	Diyarbakır
15	Karşıyaka	İzmir	955	Çağlayancerit	Kahramanmaraş
16	Başakşehir	İstanbul	956	Bahçesaray	Van
17	Adalar	İstanbul	957	Gülağaç	Aksaray
18	Beyoğlu	İstanbul	958	Savur	Mardin
19	Beylikdüzü	İstanbul	959	Altınözü	Hatay
20	Odunpazarı	Eskişehir	960	Polateli	Kilis
21	Çorlu	Tekirdağ	961	Patnos	Ağrı
22	Şehitkâmil	Gaziantep	962	Çaldıran	Van
23	Üsküdar	İstanbul	963	Hazro	Diyarbakır
24	Muratpaşa	Antalya	964	Özalp	Van
25	Atakum	Samsun	965	Dicle	Diyarbakır
26	Bodrum	Muğla	966	Musabeyli	Kilis
27	Çukurova	Adana	967	Hani	Diyarbakır
28	Selçuklu	Konya	968	Akçakale	Şanlıurfa
29	Bayrampaşa	İstanbul	969	Başkale	Van
30	Melikgazi	Kayseri	970	Harran	Şanlıurfa

Grafik 3 ve Harita 3, elde edilen değerlerin istatistiksel ve mekânsal dağılımını göstermektedir. Grafik 3, Kentsel işlevlerle tahmin edilen kentleşme oranının ilçeler bazında aldığı değerlerin frekansının dağılımını göstermektedir.

Grafik 5. Kentsel İşlevlerle Tahmin Edilen Kentleşme Oranı (Yüzde)

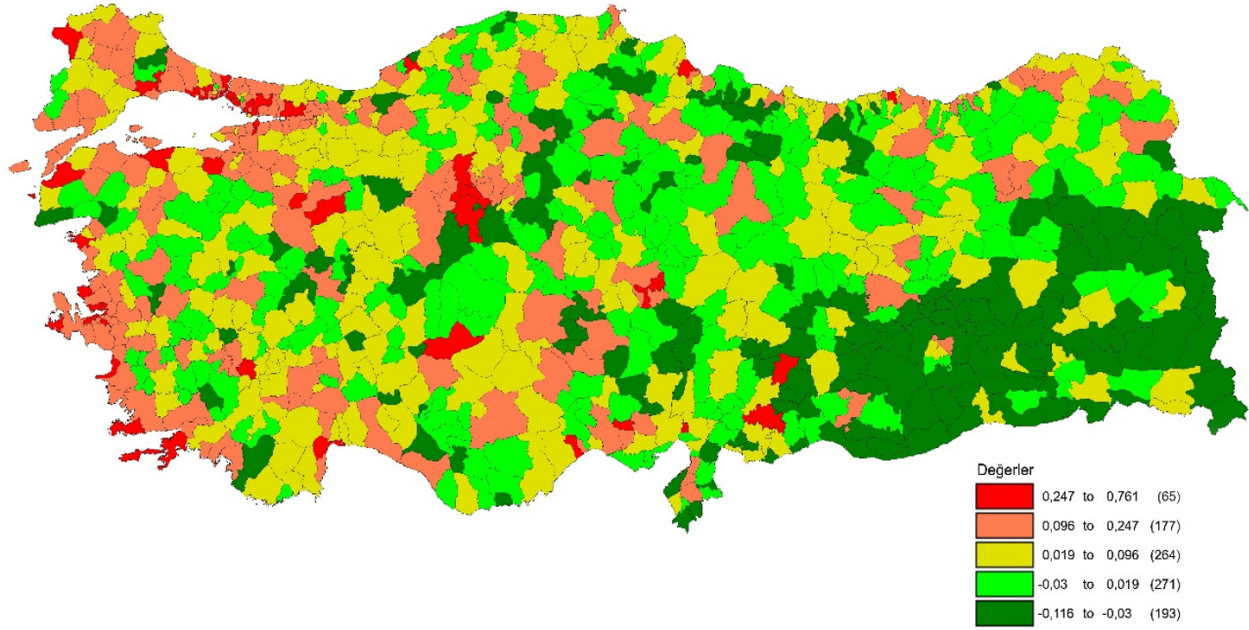

Grafik 3'ün sağa çarpıklığı kentsel işlevlerle tahmin edilen kentleşme oranlarının ilçeler bazında düşük düzeylerde kümелendiğini göstermektedir.

Harita 3'te kentsel işlevlerin ilçeler bazındaki gösteriminde değerlerin Güneydoğu Anadolu'da mekânsal olarak süreklilik arz eden şekilde düşük olduğu görülmektedir. Az sayıdaki istisna dışında hemen tüm Güneydoğu Anadolu ilçelerinde kentsel işlevler endeksi en düşük kategoride yer

almaktadır. Tam karşısı şekilde Ege bölgesi kıyılarında yer alan hemen tüm ilçeler en üst iki kategoride bulunmaktadır. İstanbul, Ankara ve İzmir'de beklendiği üzere kentsel işlevler endeksi yüksektir. İstanbul'un hinterlandında yer alan ilçeler de yine endeks değerinin yüksek olduğu bir mekânsal küme oluşturmaktadır. Özet olarak Güneydoğu Anadolu, Ege kıyıları ve üç büyük şehir merkezinin, ilçe bazında kentsel işlevler endeksinin mekânsal homojenliğini ciddi şekilde bozmaktadır.

Harita 3. İlçe Bazında Kentsel İşlevler Endeksi

4.4. Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel İşlevler Arasındaki İlişki

Önceki iki bölümde kentsel ve kırsal alanların tanımlanmasında kullanılabilecek birbirinden farklı iki yöntem uygulanmıştır. Dolayısıyla, bu yöntemlerle tahmin edilen kentleşme oranlarının ilçe düzeyinde birbiriyle tutarlı olup olmadığı konusu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu ilçelerin aynı zamanda kentsel işlevlerin de daha yoğun olduğu ilçeler mi olduğu araştırma sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma sorusuna, kentsel işlevleri ölçmede kullanılan göstergelerin nüfus yoğunluğuyla tahmin edilen kentleşme oranını açıklama düzeyinin incelenmesiyle cevap verilebilir. Bunun için tasarlanan ekonometrik model aşağıdaki gibidir:

$$\text{Yoğunluk}_i = \beta_0 + \beta_1 * \text{İmalatsanay}_i + \beta_2 * \text{Lisans}_i + \beta_3 * \text{Yükseklisans}_i + \beta_4 * \text{Sağlık}_i + \beta_5 * \text{BitkiselÜretim}_i + \beta_6 * \text{HayvansalÜretim}_i + \beta_7 * \text{OSBparsel}_i + \beta_8 * \text{Elektrik}_i + \beta_9 * \text{Genişbant}_i + u_i$$

Burada β tahmin edilen katsayıları, i ilçeleri, u hata terimini göstermektedir.

Tablo 13, en küçük kareler yöntemiyle yapılan ekonometrik analiz sonuçlarını göstermektedir. Üretilen her üç model de yüksek F değerine sahiptir, bir diğer deyişle belirlenen dokuz gösterge grup olarak yoğunlukla istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde birlikte hareket etmektedir. 1 inci ve 2 nci model ilçeler arasındaki yoğunluk farklılaşmasının yaklaşık yüzde 60'ının kentsel işlevlerle açıklanabileceğini göstermektedir.

Yükseklisans hariç göstergelerin tamamı birinci ve ikinci modellerde istatistiksel olarak anlamlıdır ve tüm göstergeler yoğunlukla ölçülen kentleşme düzeyiyle beklenen yönde ilişkidir. *Bit-*

kiselÜretim ve *HayvansalÜretim* beklenildiği üzere yoğunlukla ölçülen kentleşme düzeyiyle negatif yönde ilişkilidir, diğer tüm göstergelerse pozitif işaretlidir.

Tablo 13. Kentsel İşlevlerin Yoğunluğu Açıklama Gücü ve Yönü

	Yoğunluk (1)	Yoğunluk (2)	Yoğunluk (3)
İmalatsanayi	0,4255*** (0,000)	0,4255*** (0,001)	0,1891** (0,017)
Lisans	1,4600*** (0,000)	1,4600*** (0,000)	2,1077*** (0,000)
Yükseklisans	3,2583** (0,025)	3,2583 (0,118)	-1,8391 (0,183)
Sağlık	0,4812*** (0,000)	0,4812*** (0,000)	0,4620*** (0,000)
BitkiselÜretim	-0,0006*** (0,000)	-0,0006*** (0,002)	-0,0010*** (0,000)
HayvansalÜretim	-0,0031*** (0,000)	-0,0031*** (0,000)	-0,0024*** (0,000)
OSBparsel	0,0270*** (0,000)	0,0270*** (0,000)	0,0308*** (0,000)
Elektrik	10,8527*** (0,001)	10,8527** (0,012)	2,4562 (0,431)
Genişbant	0,0046** (0,042)	0,0046* (0,094)	0,0021 (0,371)
Sabit terim	3,1160 (0,233)	3,1160 (0,308)	8,948* (5,402)
Gözlem sayısı	970	970	970
R-kare	0,595	0,595	0,732
F-değeri	156,74	139,19	26,95
Prob > F	0,000	0,000	0,000

Parantez içinde p-değerleri gösterilmektedir. *** p<0,01, ** p<0,05, * p<0,1 anlamındadır. 2 nci modelde dirençli standart hatalar kullanılmıştır. 3 üncü modelde il sabit etkileri kullanılmıştır.

4.5. Kentsel İşlevler ve Nüfus Yoğunluğunun Karşılaştırmalı Analizi

Tablo 14'te nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu ve kentsel işlev düzeyinin ikili korelasyonları verilmiştir. Nüfus yoğunluğu ve nüfus büyüklüğünün kentleşme düzeyiyle korelasyonları sırasıyla 0,65 ve 0,51'dir. Salt ikili korelasyonlardan dahi görüldüğü gibi nüfus büyüklüğü kentleşme düzeyiyle yüksek düzeyde korelasyona sahip olsa da, nüfus yoğunluğunun kentleşme düzeyiyle korelasyonu çok daha yüksektir.

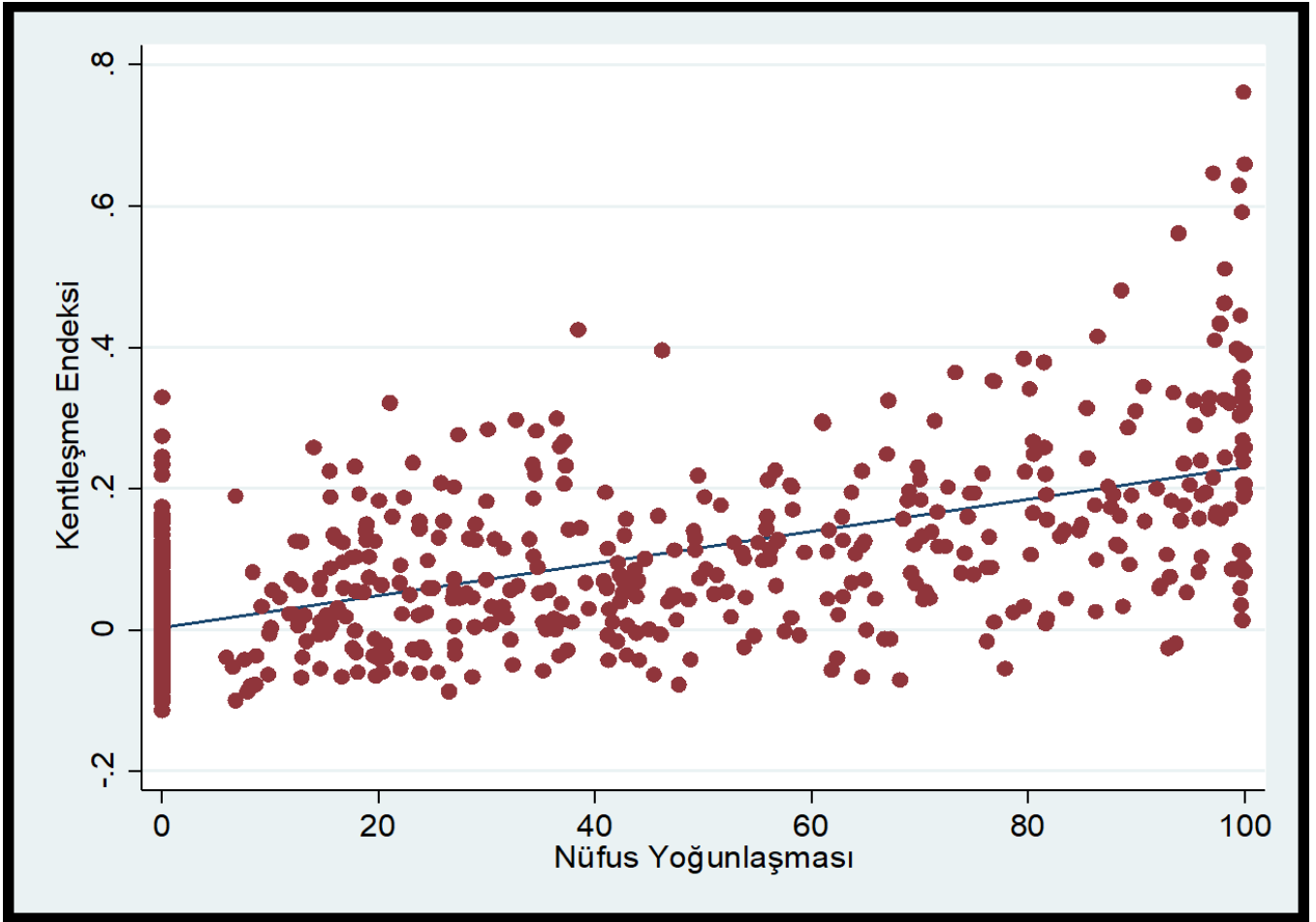
Tablo 14. Nüfus Büyüklüğü, Yoğunluğu ve Kentleşme Düzeyi Açıklama Oranları

	Nüfus büyüklüğü	Nüfus yoğunluğu düzeyi	Kentleşme düzeyi
Nüfus büyüklüğü	1.0000		
Nüfus yoğunluğu düzeyi	0.7552	1.0000	
Kentsel işlev düzeyi	0.5097	0.6546	1.0000

Grafik 6, bu yüksek korelasyonun iki değişken bazında nasıl ortaya çıktığını ilçeler detayında göstermektedir. Grafiğin ortaya koyduğu bir diğer önemli husus aynı kentsel işlev düzeyine sahip ilçeler arasında ciddi nüfus yoğunluğu farkı olduğudur. Yine benzer şekilde aynı nüfus yoğunluğuna sahip ilçeler arasında ciddi kentsel işlev farkı bulunmaktadır. Örneğin Beşiktaş (İstanbul) ve Sultanbeyli (İstanbul) aynı nüfus yoğunluğu

endeksine (%100) sahipken, bu ilçelerin kentsel işlev düzeyine göre 970 ilçe içindeki yerleri sırasıyla 1 ve 537'dir. Diğer yandan Sultanbeyli (İstanbul) ile aynı kentsel işlev düzeyine sahip Yusufeli (Artvin)'in nüfus yoğunluğu endeksi yüzde sıfırdır. Bu durum ikili korelasyonları yüksek olsa dahi, kentleşme düzeyinin hesaplanmasında, nüfus yoğunluğu ve kentsel işlev düzeylerinin birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Grafik 6. Kentsel İşlevler ve Nüfus Yoğunluğu İlişkisi

Grafik 6'daki aykırı gözlemlerin (kentleşme endeksi 0,45'den büyük olan değerler) çıkarılması ve gözlem noktaları yerine ilçe isimlerinin konulmasıyla Grafik 7 elde edilmiştir. Burada kentleşme endeksi ve nüfus yoğunluğu eksenleriyle oluşan düzlem dört eşit bölgeye ayrılarak kategoriler oluşturulmuştur:

- I. Çeyrek: Nüfusu yoğun, kentsel işlev düzeyi yüksek
- II. Çeyrek: Nüfusu seyrek, kentsel işlev düzeyi yüksek
- III. Çeyrek: Nüfusu seyrek, kentsel işlev düzeyi düşük
- IV. Çeyrek: Nüfusu yoğun, kentsel işlev düzeyi düşük

aldığı görülmektedir. Bu çeyrekteki ilçelerin hem nüfus yoğunluğu hem de kentsel işlev düzeyi dü-

ki ilçelerin ortalama nüfusu 33.700 olup, Türkiye çapında bu ortalama 80.000'dir.

I. numaralı çeyrekte ise tam aksine hem nüfus yoğunluğunun hem de kentleşme endeksinin yüksek olduğu ilçeler yer almaktadır. Bu çeyrekte 111 ilçe yer almakta olup, bunlar toplam ilçelerin yüzde 11'ine karşılık gelmektedir. Buradaki ilçelerin ortalama nüfus büyüklüğü 281.000'dir.

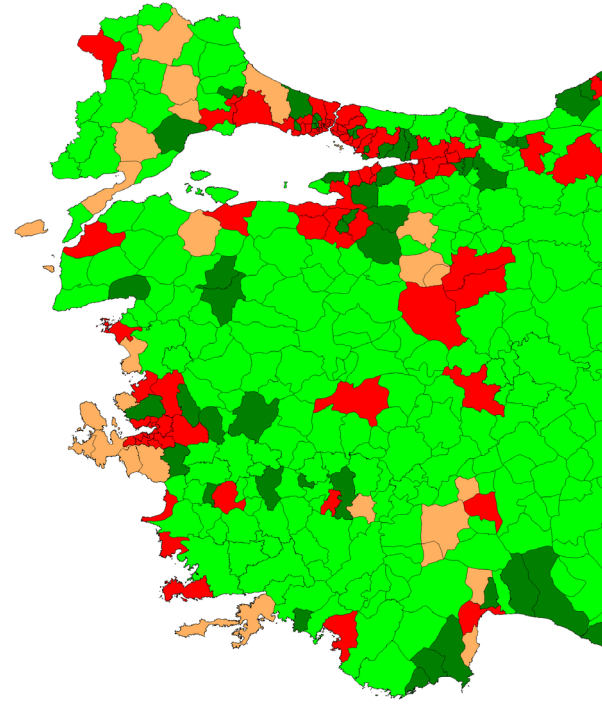
III. ve I. çeyreklerde yer alan ilçeler geneli itibarıyla nüfus yoğunluğu ve kentleşme endeksi arasındaki pozitif yönlü ilişkinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu ilçeler literatürde öngörüldüğü üzere nüfus yoğunlaştıkça kentsel işlevlerin ortaya çıktığı argümanını desteklemektedir.

II. çeyrekte yer alan ilçeler, nüfus yoğunluğu az olmasına rağmen kentsel işlevlerin güçlü olduğu yerlerdir. Bu grup 45 ilçeyle (toplamın yüzde 5'i) en küçük bölmeyi oluşturmaktadır. Burada yer alan ilçelerin ortalama nüfusu 56.000'dir.

II. çeyreğin tam aksine IV. çeyrekte yer alan ilçelerdeyse nüfus yoğunluğuna rağmen kentsel işlevler zayıf düzeydedir. Bu grupta 95 ilçe (toplam ilçe sayısının yüzde 10'u) yer almaktadır. Burada yer alan ilçelerin ortalama nüfusu 208.000 olup, bu değer ortalamanın çok üstünde ancak I. çeyrekteki değerlerin altındadır.

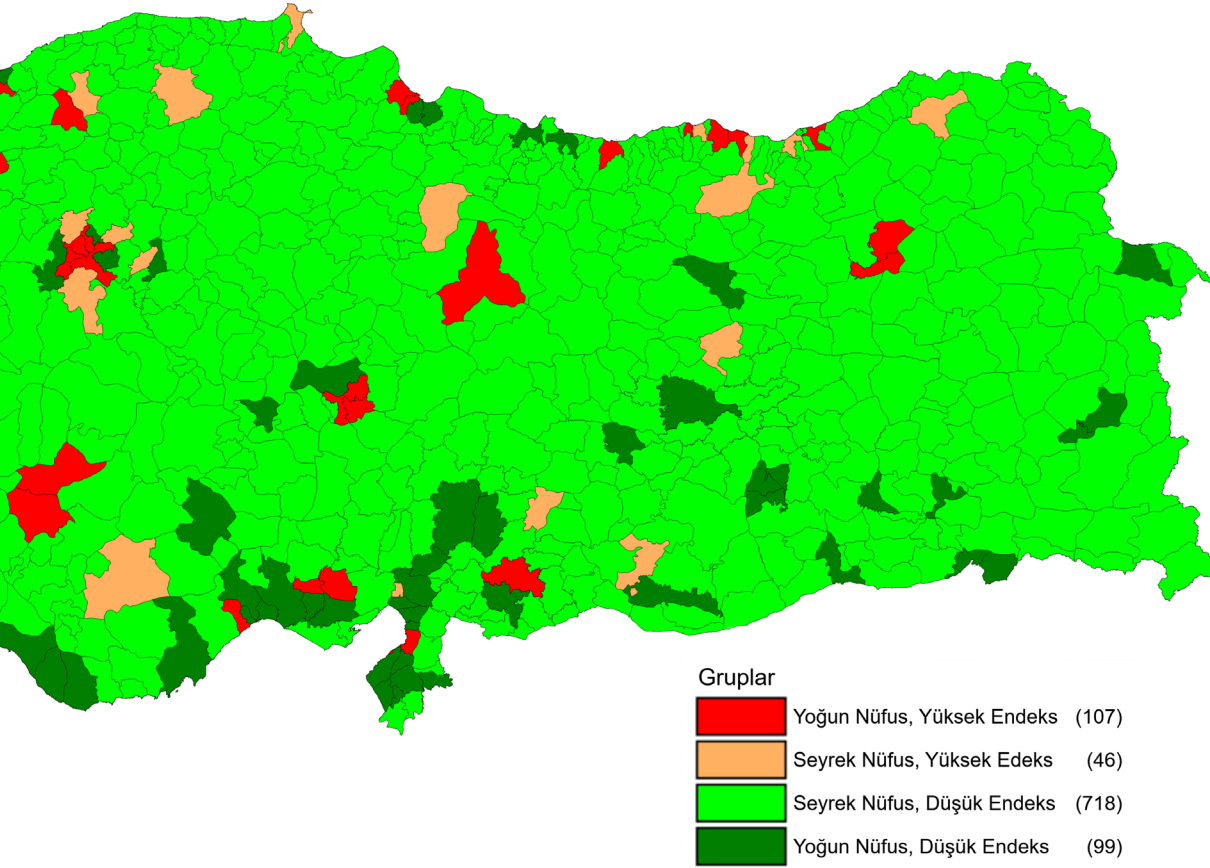
Nüfus yoğunluğu ile kentleşme endeksi arasındaki ilişkiyi gösteren eğilim çizgisi aradaki pozitif yönlü ilişkiyi kanıtlamaktadır. Literatürdeki genel kanaat doğrultusunda I. ve III. çeyreklerdeki ilçelerin bu eğilime uygun olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan II. ve IV. çeyreklerin bu iki değişken arasındaki ilişki bakımından yorumlanması önemlidir. Bu şekilde incelendiğinde bu bölgelerde farklı tipolojideki yerleşmelerin ortaya çıktığı görülmüştür.

Harita 4. Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel

Seyrek nüfus ve düşük endeks değerine sahip 718 ilçe ülkenin tamamına yayılmıştır. Bunun en önemli istisnası Marmara bölgesinde bu kategorideki ilçelerden görece daha az sayıda yer almasıdır. Yoğun nüfus ve düşük kentsel işlev endeksine sahip ilçelerin genel olarak Akdeniz bölgesinde ve özellikle Antalya, Mersin, Adana ve Hatay illerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yoğun nüfus ve yüksek kentsel işlev endeksine sahip ilçelerin Marmara bölgesinde yoğunlaşmasına karşın

İşlevler Endeksine Göre Gruplanmış İlçeler

Güneydoğu Anadolu bölgesinde bu kategoride hiç ilçe bulunmamaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde ise sadece Erzurum'un Yakutiye ve Palandöken ilçeleri bu gruba girmektedir. Nüfusu seyrek olduğu halde yüksek kentsel işleve sahip ilçelerin Ege ve Trakya bölgesinde yoğunlaşmakla birlikte hemen tüm bölgelerde bu kategorideki ilçelerin yer aldığı da görülmektedir.

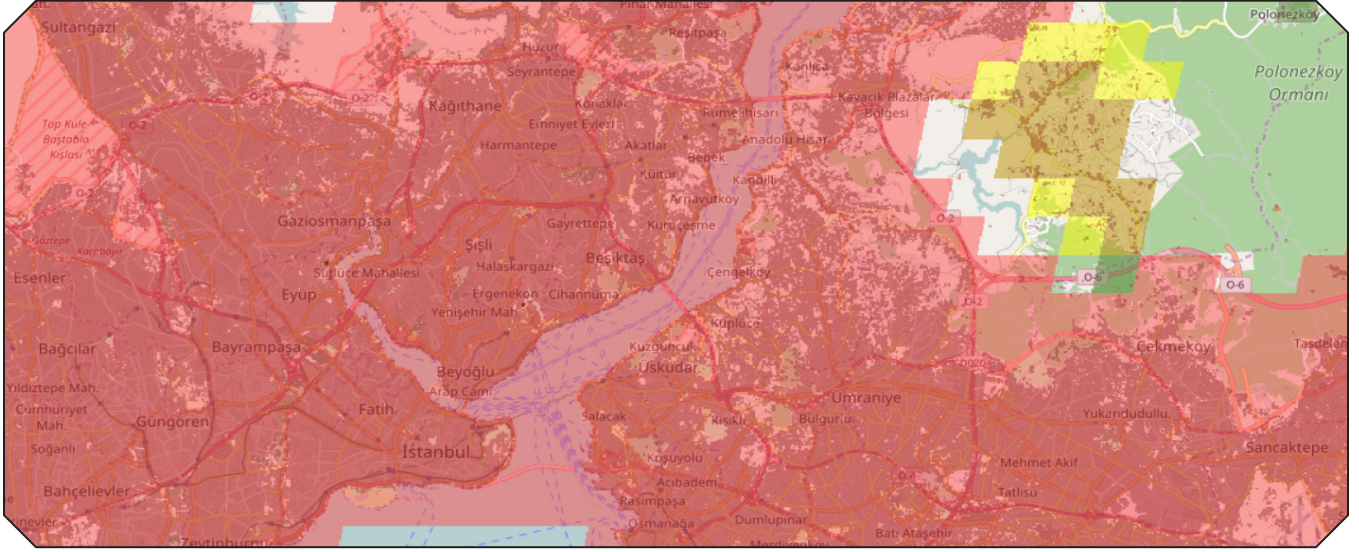
Bu genel değerlendirmeler yanında söz konusu çeyrekler itibarıyla farklı tipolojilerin varlığı

ilçelerin arazi kullanımına bağlı yoğunluk haritaları da dikkate alınarak daha detaylı incelenecektir.

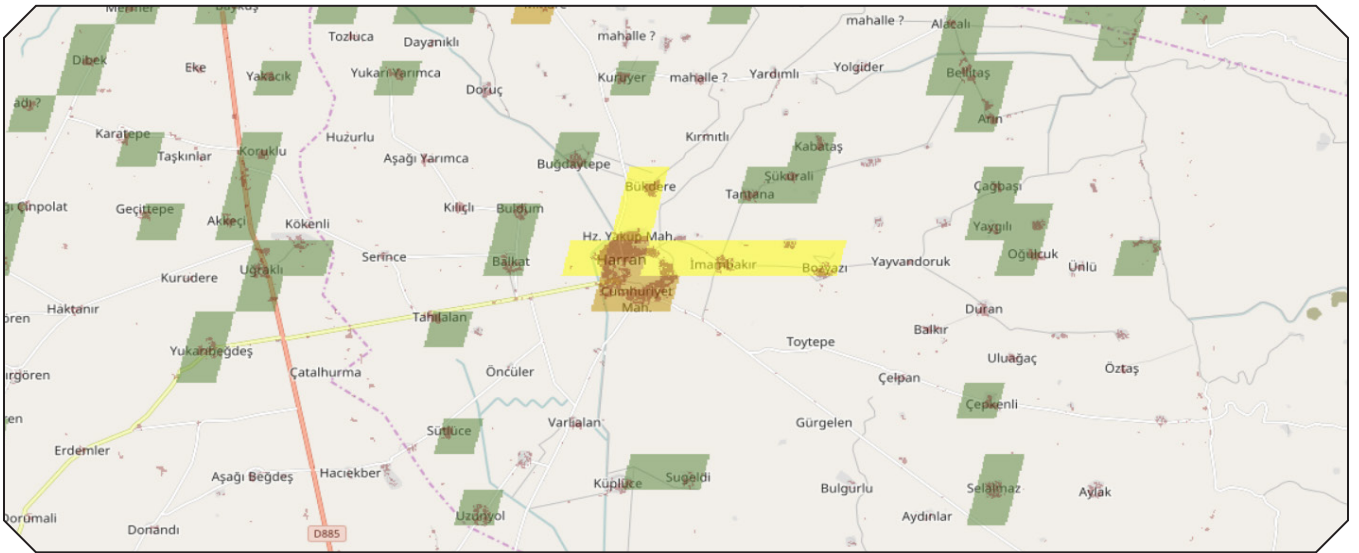
Birinci ve üçüncü çeyrekler için örnek yerleşmelerin nüfus yoğunluk haritaları Grafik 8'de verilmektedir. Beşiktaş (İstanbul) hem yoğun nüfus hem de yüksek işleve sahip bir ilçe olarak, geniş bir yoğun kentsel alan oluşturmaktadır. Diğer taraftan Harran (Şanlıurfa) en düşük kentsel işleve sahip ve nüfus yoğunluğuyla tahmin edilen kentleşme oranı yüzde sıfır olan bir ilçe olarak spektrumun diğer ucunda yer almaktadır.

Grafik 8. Bir ve Üçüncü Çeyrekler İçin Örnek Yerleşmelerin Nüfus Yoğunluk Haritaları

Beşiktaş (İstanbul)

Harran (Şanlıurfa)

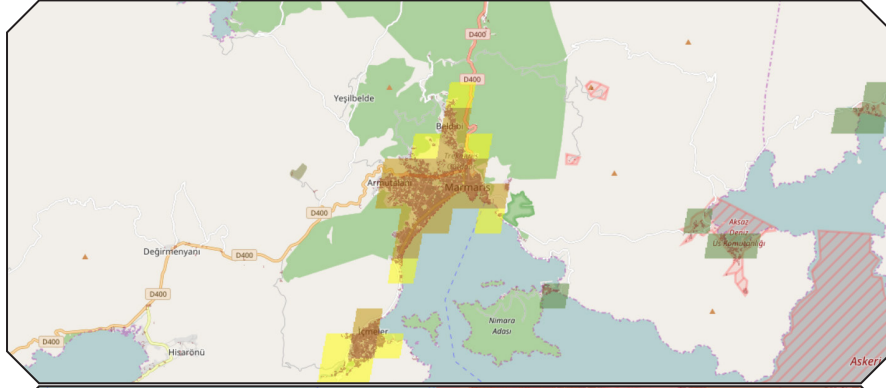

Kaynak: GHSL veritabanı

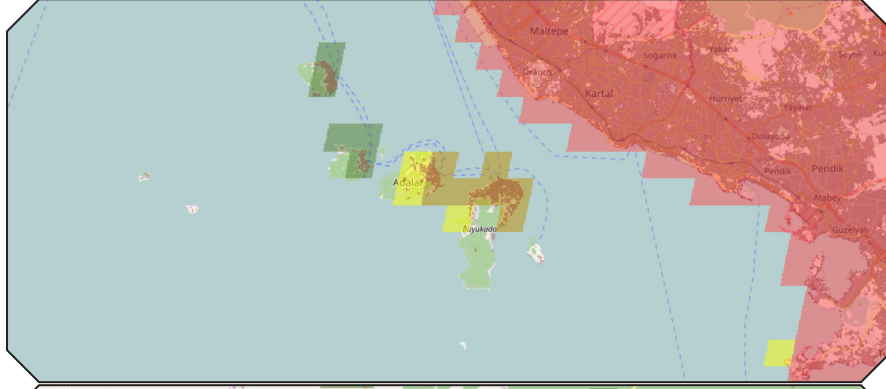
Grafik 9'da örnekleri sunulan II. çeyrek ilçelerinde, düşük nüfus yoğunluğuna rağmen yüksek kentleşme düzeyi tespit edilmiştir. Bu bölgedeki ilçeler incelendiğinde temel olarak dört farklı özellik ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki turizm niteliği baskın olan ilçelerdir. Bu ilçelerde nüfus sayımına konu olan kişi sayısı az olsa da yılın belli dönem-

lerde yüksek nüfus yoğunluğu ve bunların ihtiyaçlarını karşılayacak kentsel işlevlerin yer aldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu kentsel işlevlerin bir kısmı turizm sezonu sonunda kenti terk etse dahi, iletişim altyapısı, sağlık ve finansal hizmetler gibi kalıcı bazı unsurlar buralardaki kentsel işlev düzeyini artırmaktadır.

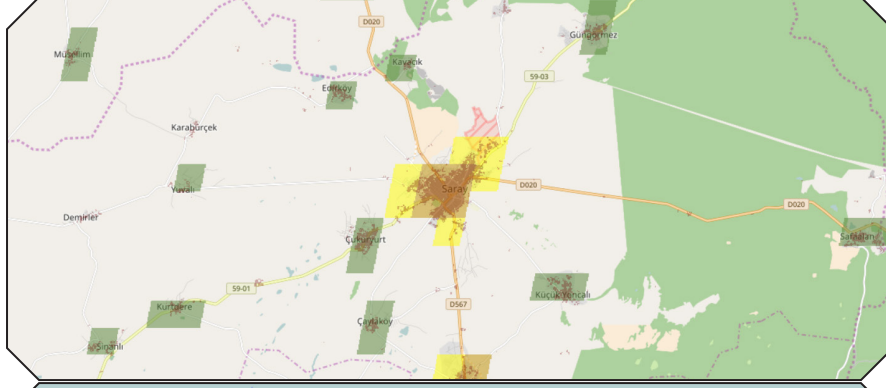
Grafik 9. İkinci Çeyrek İçin Örnek Yerleşmelerin Nüfus Yoğunluk Haritaları

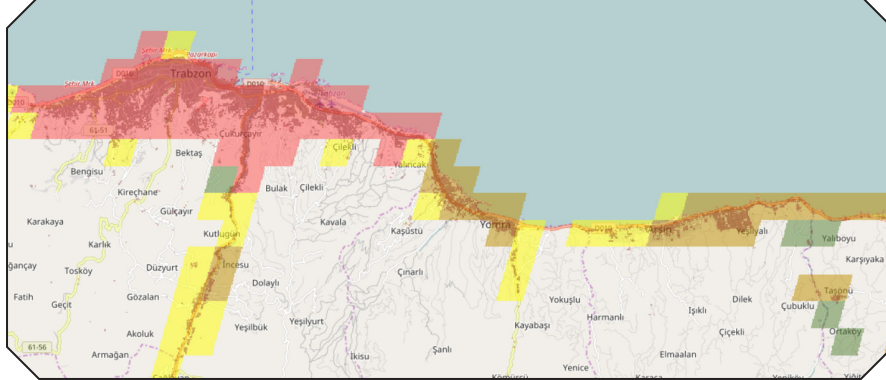
Marmaris
(Muğla)

Adalar
(İstanbul)

Saray
(Tekirdağ)

Yomra
(Trabzon)

Kaynak: GHSL veritabanı

İkinci tür yerleşmeler ise adalar olarak görülmektedir. Bozcaada, Gökçeada ve İstanbul Adalar İlçesi bu kapsamda yer almaktadır. Adalarda sağlık, eğitim, fiziksel altyapı gibi temel hizmetler nüfus büyüklüğü ve yoğunluğundan bağımsız biçimde genel bir nüfus tutundurma politikası olarak yüksek standartta sunulmaktadır. Böylece kişi sayısı az olsa da banka şubesi, hastane, eğitim gibi temel hizmetler adalarda bulunmakta ve böylece kentsel işlev düzeyi yükselmektedir.

Üçüncü tipoloji ise sanayinin pozitif dışsalılıklarından yararlanan ancak konumu itibarıyla kentsel nüfus çekemeyen ilçeler olarak tespit edilmiştir. Saray (Tekirdağ), Honaz (Denizli) ve Akyurt (Ankara) bu tür ilçeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilçelerde temel kentsel işlevler yakın konumdaki sanayi alanlarının etkisi ile gelişmiş olmakla birlikte, yerleşme nüfuslarının artmaması yoğunluğun düşük düzeyde kalmasına neden olmuştur.

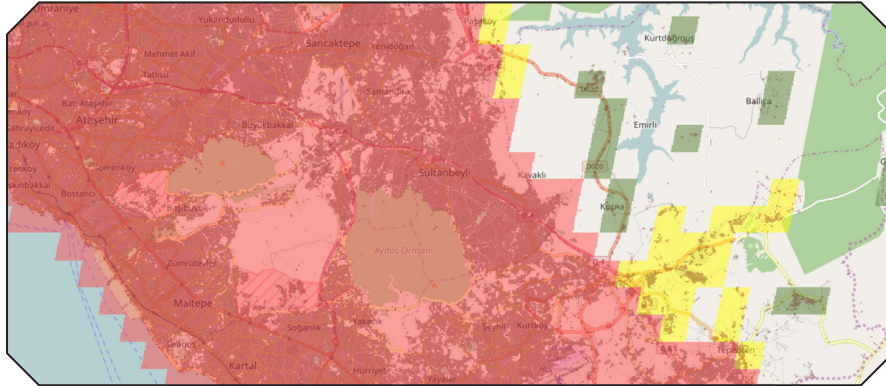
Son tipoloji ise büyükşehir çeperlerindeki bazı ilçeleri içermektedir. Bu ilçeler kendi içeri-

sinde nüfus yoğunluğuna sahip olmasalar da büyükşehirlerin bazı kentsel işlevlerine ev sahipliği yapmaları bakımından yüksek kentsel işlev düzeyine ulaşmışlardır. Trabzon'un Yomra ve Vakfıkebir, Ankara'nın Gölbaşı ve Kazan ilçeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Bu ilçeler büyükşehir yakınlıklarından ötürü eğitim, sağlık, iletişim altyapısı gibi alanlarda yatırım çekmişlerdir.

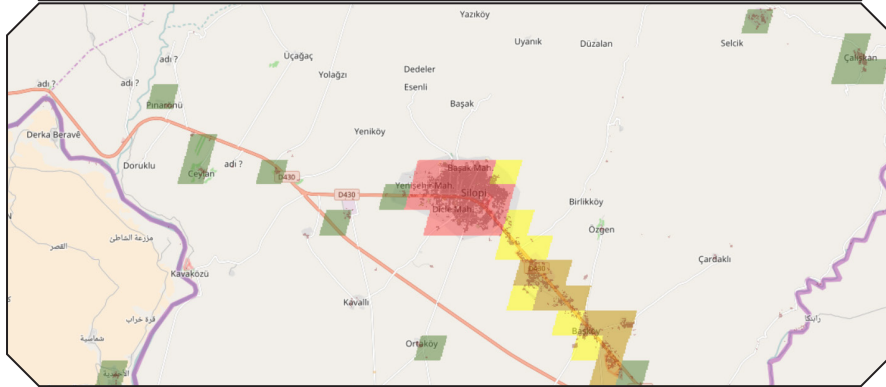
Grafik 10'da örnekleri sunulan dördüncü çeyreğin ana karakteri, kentsel yoğunluğun yüksek olmasına rağmen kentsel işlevlerin yeterli düzeyde gelişmemesidir. Bu karakteristik niteliksiz kentleşme olarak isimlendirilebilir. Bunun altındaki ana etkenin göç olduğu düşünülmektedir. Göçün nedenininse kıyın itme etkisi ya da kentin çekme etkisi olduğu bilinmektedir (Todaro ve Smith, 2011:337-344). Hal böyleyken kentsel işlevlerden bağımsız bir nüfus yoğunluğu artışının izah edilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan bu çalışmada eldeki verilerle bu ilişki kısmen açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak daha doğru tespit yapılabilmesi için ilave çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

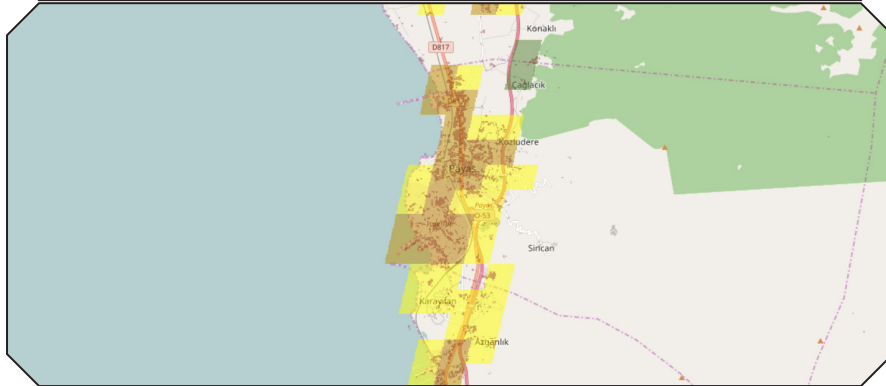
Grafik 10. Dördüncü Çeyrek İçin Örnek Yerleşmelerin Nüfus Yoğunluk Haritaları

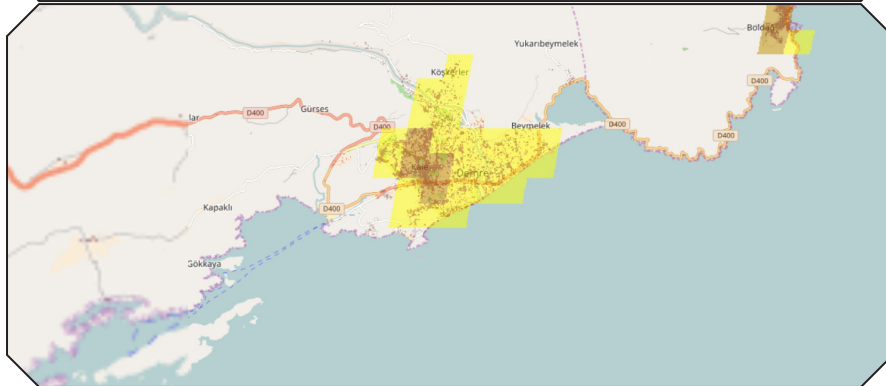
Sultanbeyli
(İstanbul)

Silopi
(Şırnak)

Payas
(Hatay)

Demre
(Antalya)

Kaynak: GHSL veritabanı

Bu çeyrekteki yerleşmelerin içerdikleri ekonomik faaliyetler ciddi şekilde farklılaşmaktadır. Dolayısıyla farklı düzeylerde ve farklı nedenlere bağlı olarak göçe maruz kalmaktadırlar. Kentsel işlev düzeyi incelendiğinde bu ilçelerin farklı göstergeler itibarıyla düşük değerlere sahip oldukları görülmektedir. Göçün kentlere olan etkisi incelendiğinde ilk kademede bölge içi göçün yaşandığı ilçeler bulunmaktadır. Bunlar nüfus yoğunluğu fazla olmakla birlikte kentsel işlev düzeyinin düşük seyrettiği Cizre (Şırnak), Silopi (Şırnak) ve Eyyübiye (Şanlıurfa) gibi ilçelerdir. Köyden kente göçün ilk adresi olan bu yerleşmeler göçle gelen nüfusa görece düşük kentsel işlevler sunmaktadır.

İkinci düzeyde ise Doğu Akdeniz ilçeleri bulunmaktadır. Burada Hatay ve Osmaniye başta olmak üzere bölge ilçelerinde düşük kentsel işlevlere rağmen yoğun bir nüfus yapısı bulunmaktadır. Bu ilçeler göç yüküne ilave olarak son yıllarda yoğun bir şekilde geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin yerleşimi ile karşı karşıya kalmıştır. Diğer yandan Batı ve Orta Akdeniz'deki ilçeler de kentleşme endeksi biraz daha yüksek olsa da bu bölge içinde konumlanmaktadır. Tarım, turizm ve hizmetler sektöründe çalışmak üzere geçici ya da kalıcı olarak bölgeye gelenlerin yerleşmesi ile nüfus yoğunluğu artışı yaşanmaktadır.

Son olarak bu çeyrekte metropollerdeki gecekondulu ağırlıklı ilçeler karşımıza çıkmaktadır. Esenyurt, Esenler, Sultangazi, Sultanbeyli, Sancaktepe, Bağcılar (İstanbul); Çayırova, Darıca (Kocaeli); Mamak (Ankara) ve Yıldırım (Bursa) bu tipolojideki

ilçelerdir. Bu kategoride metropol sınırları içinde olmakla birlikte temel kentsel işlevlerde ülke ortalamasının dahi altında hizmet sunabilen ilçeler yer almaktadır. Bu tür ilçelerin nüfus büyüklüğü de fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bunların daha ağır kentleşme sorunları ile karşılaşabileceği değerlendirilmektedir.

4.6. Kentsel İşlevler ve Nüfus Yoğunluğunun Bölge Düzeyinde Mekânsal Analizi

Grafik 7'de bazı çeyrekler itibarıyla ortaya çıkan sonuçların, bölgesel düzeyde tutarlı bir desen sunup sunmadığını tespit için 12 Düzey 1 Bölgesi itibarıyla ilçelerin nüfus yoğunluğu ile kentsel işlev düzeyleri karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Grafik 11'de sunulmaktadır. Grafiklerden iki parametre arasındaki ilişkinin bölgeler itibarıyla ciddi şekilde farklılaştığı görülmektedir.

Düzey 1 bölgeleri itibarıyla ilçeler düzeyinde bakıldığında yoğunlaşmanın kentsel işlevlerle korelasyonunun en yüksek olduğu bölgeler Orta Anadolu (0,58), Batı Anadolu (0,50), ve Ege (0,50)'dir. İlişkinin bu derece yüksek çıkmasında nüfus yoğunluğuyla tahmin edilen kentleşme oranının yüzde sıfır olduğu ilçelerde kentsel işlevlerin de çok düşük düzeyde olmasının etkisi büyüktür.

Genel olarak bakıldığında Türkiye'nin batısında, doğusuna göre nüfus yoğunluğu artışı daha nitelikli bir kentleşme sürecine yol açmaktadır. Bunun temel nedeni olarak batıdaki ilçelerde göçle

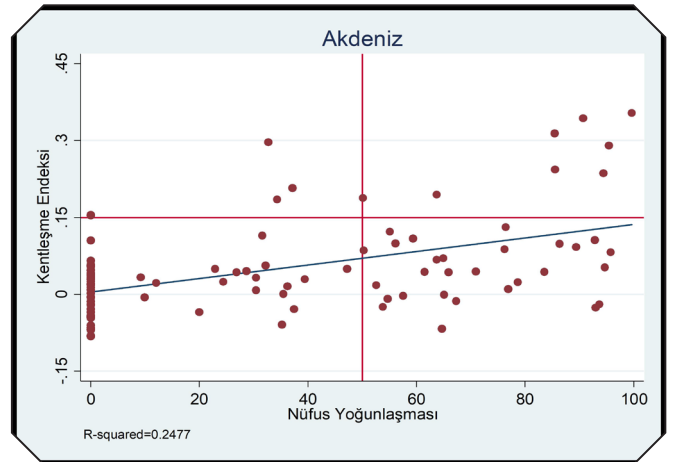
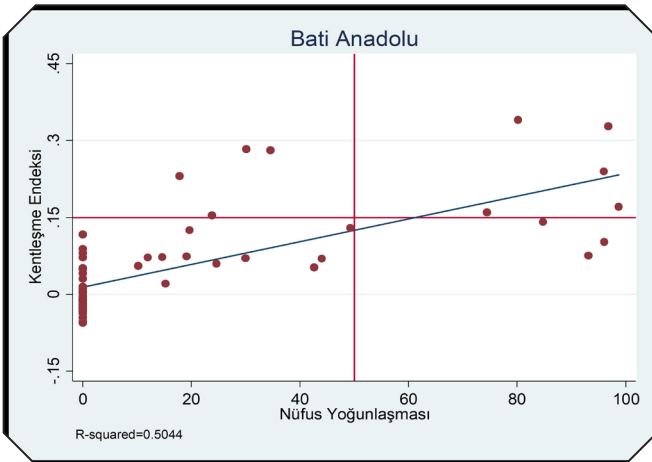
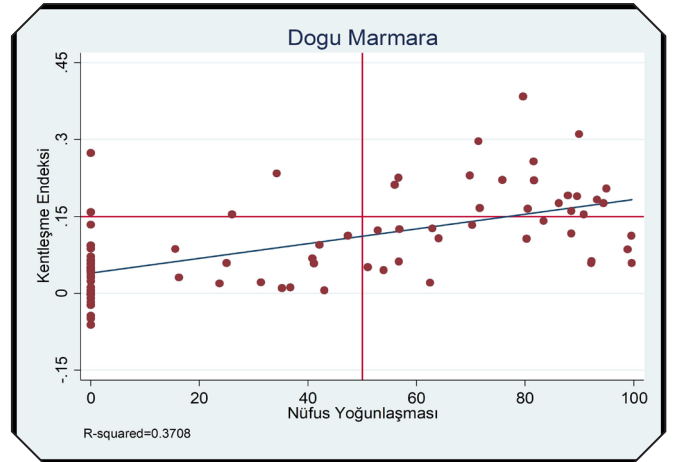
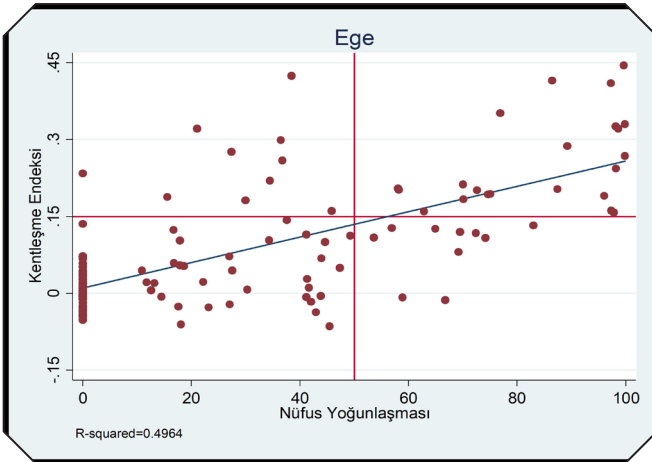
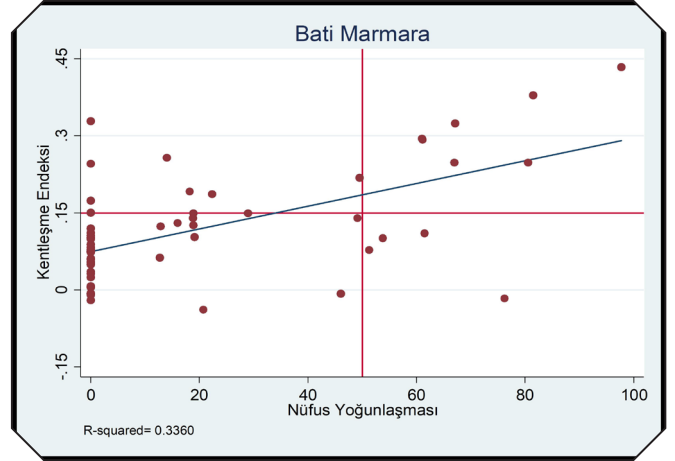
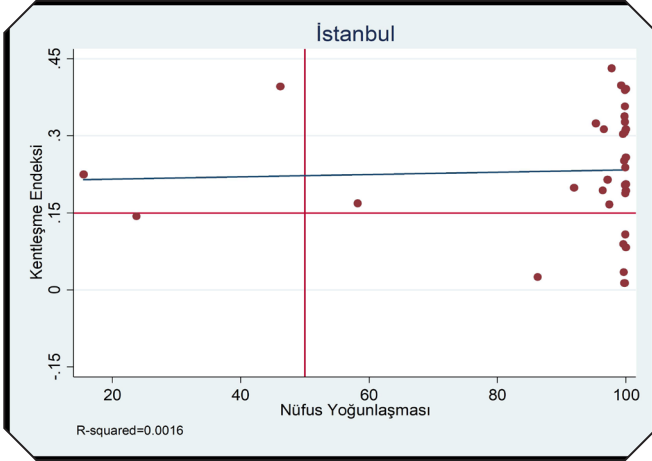
gelen nüfusu entegre edebilecek ekonomik fırsatlar ve kentsel hizmetlerin bulunması gösterilebilir. Bu çerçevede, Akdeniz bölgesinde ve doğudaki kentsel nüfus artışı sağlıklı ve sürdürülebilir bir metropolleşme ve kentsel gelişmeye işaret etmeyebilir. Büyüme kutupları teorisinde öngörüldüğü üzere, nüfus çeken bu yerleşmelerde kentsel ekonomilerin canlandırılmasına ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik ihtiyaç bulunmaktadır.

İstanbul'da hemen tüm ilçelerin nüfus yoğunluğunun yüzde 100 civarında seyretmesi, iki değişken arasındaki ilişkinin test edilmesine imkân vermemektedir. Ancak önceki bölümde örnek olarak da verildiği üzere, İstanbul'un ilçelerinin hemen hepsi çok yüksek nüfus yoğunluğuna sahip olsa da kentsel işlev düzeyi bakımından ilçeler arasında ciddi farklılık bulunmaktadır.

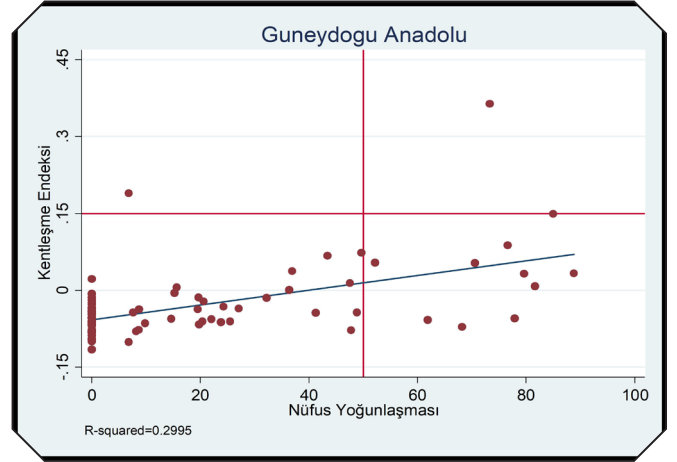
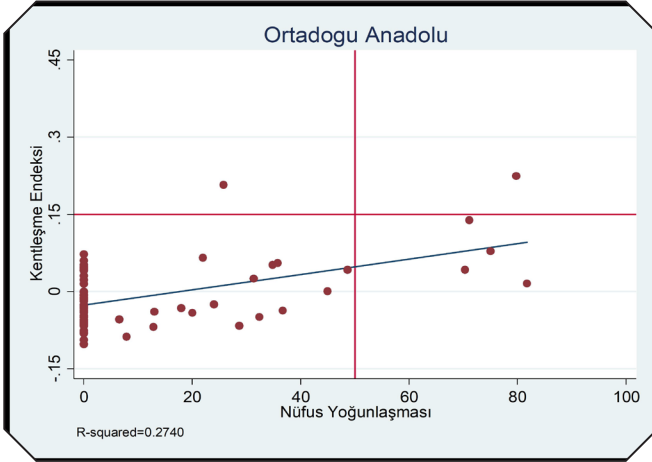
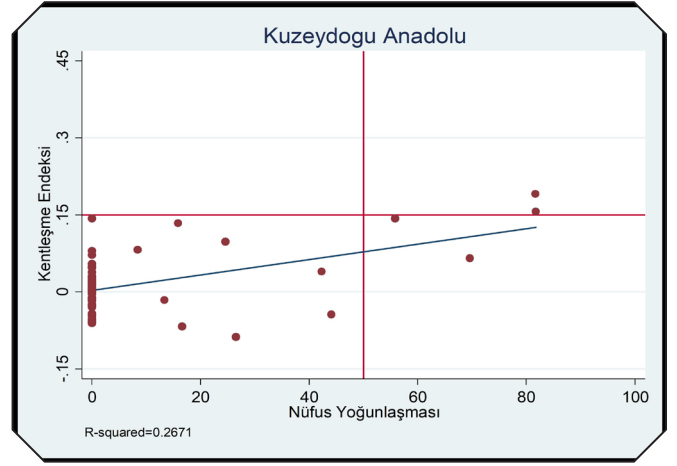
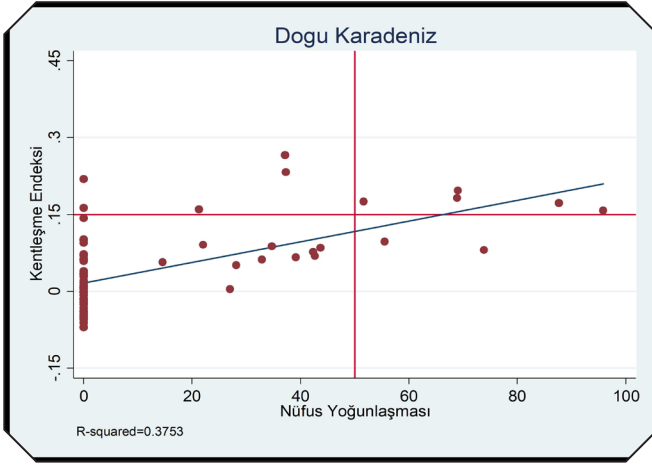
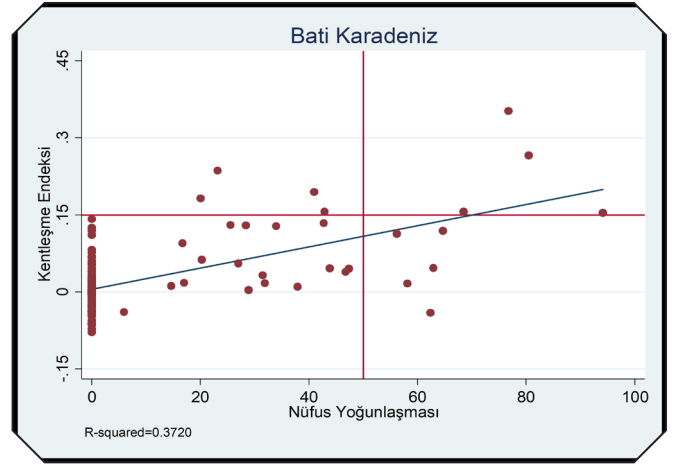
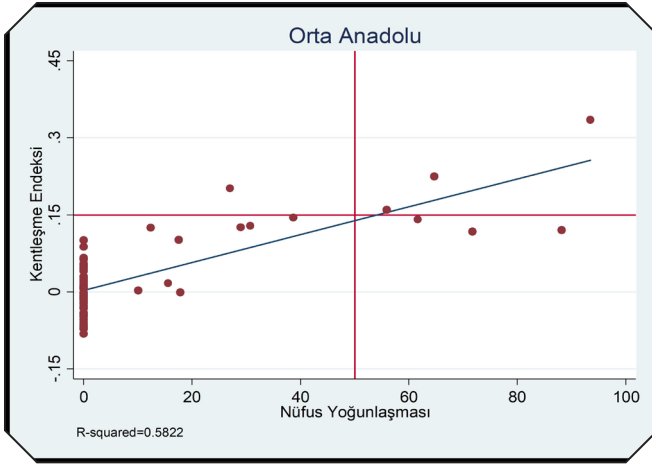
Doğu Marmara, Batı Marmara ve Ege bölgeleri nüfus yoğunluğuyla kentsel işlevler arasındaki ilişkinin görece daha güçlü olduğu ilçelere sahiptir. Görece daha zayıf olsa da, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz'de de kentsel işlevlerin nüfus yoğunluğuyla birlikte arttığı gözlenmektedir.

Grafik 11. Kentleşme İşlev ve Nüfus Yoğunluğu Arasındaki İlişkinin

Dikkat çekici sonuçlardan biri Akdeniz bölgesinin yoğunluk ve kentsel işlev düzeyi ilişkisi bakımından, İstanbul'un ardından, en düşük R²

değerine sahip olmasıdır. Akdeniz bölgesindeki ilçelerin dağılımı incelendiğinde IV. çeyrekte (nüfusu yoğun, kentsel işlev düzeyi düşük) ülke ortala-

masından fazla ilçenin bulunduğu görülmektedir. Yukarıda yapılan değerlendirmeleri teyit eden bu dağılım Akdeniz ilçelerinde yoğun göçe bağlı olarak nitelsiz bir kentleşme sürecinin yaşandığını ortaya koymaktadır.

Tablo 15. Kategoriler İtibarıyla İlçe Sayıları ve Oranları

Düzey 1	İlçe sayısı	İlçe sayısı payı, %	KATEGORİ-I			Yüks
			Yüksek işlev, yüksek yoğunluk	Bu bölgenin ilçelerinin % kaç bu kategoride	Bu sınıftaki ilçelerinin % kaç bu bölgede	
Sayı						Sayı
TR1 İstanbul	39	4,0	29	74,4	26,1	2
TR2 Batı Marmara	60	6,2	7	11,7	6,3	8
TR3 Ege	133	13,7	23	17,3	20,7	10
TR4 Doğu Marmara	90	9,3	20	22,2	18,0	4
TR5 Batı Anadolu	62	6,4	7	11,3	6,3	4
TR6 Akdeniz	104	10,7	9	8,7	8,1	5
TR7 Orta Anadolu	84	8,7	3	3,6	2,7	1
TR8 Batı Karadeniz	109	11,2	4	3,7	3,6	4
TR9 Doğu Karadeniz	79	8,1	5	6,3	4,5	5
TRA Kuzeydoğu Anadolu	58	6,0	2	3,4	1,8	0
TRB Ortadoğu Anadolu	70	7,2	1	1,4	0,9	1
TRC Güneydoğu Anadolu	82	8,5	1	1,2	0,9	1
Toplam	970	100	111	11,4	100,0	45

Benzer bir durum Doğu Anadolu'nun tüm alt bölgeleri için de söz konusudur. Bu bölgelerde kentleşme düzeyi Türkiye ortalamasının altında yer almakta ve tipik olarak bu bölgelerdeki ilçeler düşük yoğunluk ve düşük kentsel işlevlerle karakterize olmaktadır. Burada Güneydoğu Anadolu bölgesi çok sayıda yüksek yoğunluklu ancak düşük işlevli ilçeye sahip olması yönüyle ayrılmaktadır. Kentsel işlevler artmaksızın nüfusun yoğunlaşması, nitelsiz bir kentleşme sürecine işaret etmektedir.

Tablo 15, Grafik 7 ile üretilen kategoriler itibarıyla Düzey 1'ler bazında ilçe sayı ve oranlarını vermektedir. Tablo 15, hem Düzey 1 bölgesinde yer alan ilçelerin kategoriler bazında dağılımını hem de belirli kategorilerde yer alan ilçelerin Düzey 1 bazındaki dağılımını vermektedir. Öne çıkan tespitler aşağıda sunulmaktadır:

Birinci kategorideki ilçelerin büyük kısmı İstanbul'da yer alırken, İstanbul ilçelerinin dörtte üçü bu kategoridedir.

KATEGORİ-II			KATEGORİ-II			KATEGORİ-III		
Düşük işlev, düşük yoğunluk			Düşük işlev, düşük yoğunluk			Düşük işlev, yüksek yoğunluk		
Bu bölgenin ilçelerinin % kaç bu kategoride	Bu sınıftaki ilçelerinin % kaç bu bölgede	Sayı	Bu bölgenin ilçelerinin % kaç bu kategoride	Bu sınıftaki ilçelerinin % kaç bu bölgede	Sayı	Bu bölgenin ilçelerinin % kaç bu kategoride	Bu sınıftaki ilçelerinin % kaç bu bölgede	Sayı
5,1	4,4	1	2,6	0,1	7	17,9	7,4	
13,3	17,8	41	68,3	5,7	4	6,7	4,2	
7,5	22,2	90	67,7	12,5	10	7,5	10,5	
4,4	8,9	49	54,4	6,8	17	18,9	17,9	
6,5	8,9	48	77,4	6,7	3	4,8	3,2	
4,8	11,1	62	59,6	8,6	28	26,9	29,5	
1,2	2,2	77	91,7	10,7	3	3,6	3,2	
3,7	8,9	96	88,1	13,4	5	4,6	5,3	
6,3	11,1	67	84,8	9,3	2	2,5	2,1	
0,0	0,0	54	93,1	7,5	2	3,4	2,1	
1,4	2,2	64	91,4	8,9	4	5,7	4,2	
1,2	2,2	70	85,4	9,7	10	12,2	10,5	
4,6	100,0	719	74,1	100,0	95	9,8	100,0	

Toplam ilçelerin yüzde 27'sini barındıran İstanbul, Doğu Marmara ve Ege Düzey 1 bölgeleri birinci kategorideki ilçelerin yüzde 65'ini oluşturmaktadır.

Türkiye'deki ilçelerin yalnızca yaklaşık yüzde beşi ikinci kategoride iken, bu kategorideki ilçelerin yüzde 40'ı Batı Marmara ve Ege bölgelerinde yer almaktadır.

İstanbul'daki ilçelerin yüzde 80'i birinci veya ikinci kategoride yer alırken, takip eden üç bölge için (Batı Marmara, Doğu Marmara ve Ege) bu

oran yüzde 25 düzeyindedir.

Tüm ilçelerin dörtte üçü üçüncü kategoride yer almaktadır. İstanbul haricinde tüm bölgelerin ilçelerinin çoğunluğu bu kategoridedir. Orta Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerindeki ilçelerin yüzde 90'ından fazlası bu kategoridedir. İstanbul'un bu kategoride yalnızca bir ilçesi bulunmaktadır.

İlçelerin yüzde 10'u dördüncü kategoride yer almaktadır. Burada yer alan ilçelerin yaklaşık yarısı Akdeniz ve Doğu Marmara bölgelerindedir.

Türkiye'nin en büyük beş şehrindeki ilçelerin kategoriler itibarıyla dağılımı incelendiğinde İstanbul ve İzmir'in diğer illerden ayrıştığı görülmektedir (Tablo 16). Bunlardan İstanbul'un ilçeleri, kentsel yoğunluk açısından İzmir'in ilçelerinin önündedir. İstanbul'da Adalar, Çatalca ve Şile hariç tüm ilçeler yoğun olarak ortaya çıkmıştır. Diğer yandan İstanbul oransal olarak en fazla ilçesi I. çeyrekte yer alan ve kentsel işlev düzeyi ortalamanın üstünde olan büyükşehirdir. Kentsel işlev düzeyi bakımından İstanbul'un gerisinde olmakla birlikte İzmir'in ilçeleri de yüksek kentsel işleve sahiptir.

Tablo 16. En Büyük Beş Şehir İtibarıyla İlçelerin Kategorilere Dağılımı

İl	Kategori - I	Kategori - II	Kategori - III	Kategori - IV	Toplam
İstanbul	29	2	1	7	39
İzmir	13	7	8	2	30
Ankara	5	3	14	3	25
Antalya	3	1	7	8	19
Bursa	5	1	7	4	17
Toplam	55	14	37	24	130

Diğer üç büyükşehirin ilçeleri incelendiğinde Antalya'nın ilçelerinin diğer ikisine göre düşük kentsel işleve sahip olduğu söylenebilir. Bu bulgu yukarıda bölge ölçeğinde yaptığımız tespitlerle uyumludur. Akdeniz bölgesindeki metropolleşme sürecinin kentsel işlevlerin artışı ile desteklenmediği görülmektedir. Zira Antalya bu üç büyükşehir içinde ilçeleri oransal olarak en yoğun olan büyükşehirdir.

Burada dikkat çeken diğer bir husus ise Ankara'nın ilçelerinin yarısından fazlasının kırsal niteliği baskın ilçeler olmasıdır. Ankara'nın bu ilçelerinde kır-kent entegrasyonu çalışmalarının yürütülmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Ayrıca bu illerdeki IV. Çeyrekte yer alan tüm ilçelerin kentsel dönüşüm, kentsel saçaklanma ve sosyo-ekonomik entegrasyon bakımından incelenmesinde yarar görülmektedir. Kentsel nüfus yoğunluğunun çok yüksek, buna karşın kentsel işlevleri yeteri düzeyde sunamayan Ankara'da Mamak, Pursaklar ve Sincan; Antalya'da Alanya, Demre, Finike, Gazipaşa, Kepez, Kumluca, Manavgat ve Serik; Bursa'da Gürsu, İnegöl, Orhangazi ve Yıldırım; İstanbul'da Arnavutköy, Bağcılar, Esenler, Esenyurt, Sancaktepe, Sultanbeyli ve Sultangazi; İzmir'de ise Menemen ve Torbalı toplam 24 ilçe bulunmaktadır.

5. SONUÇ

Günümüzde kentleşme politikaları kapsayıcı bir hal kazanarak çok farklı alanlardaki ekonomik ve sosyal meseleleri içeren bir niteliğe kavuşmuştur. Bu nedenle kentleşme sorunlarını çözmeye dönük politika araçları da çeşitlenmiş ve bu durum kentleri ele alma biçimlerini değişime uğratmıştır. Kentleşme politikası giderek artan şekilde sadece yol, içmesuyu, kanalizasyon gibi temel altyapı ihtiyaçlarının karşılanmasının sınırlarını aşarak, bilgi teknolojilerinden küresel rekabete yaşam kalitesi beklentilerinden göç sorunlarına kadar geniş bir yelpazenin bileşimine dönüşmüştür.

Kentlerin dinamik yapısı ve küresel değişimler, kent tanım ve sınıflandırmalarında da yeni arayışları gündeme taşımıştır. Bir yandan yeni mekânlar kentleşirken diğer yandan mevcut kentler dönüşmekte ve insanların kentlerden beklentileri de değişmektedir. Zihinlerdeki kent imgesi; tarımın yerini sanayi ve hizmetlerin aldığı, yüzyüze ilişkilerin yerini kurumsal ilişkilere bıraktığı ve insanların daha kalabalık mekânlarda yaşaması olsa da bu imgenin net, teknik, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir tarifi üzerindeki çalışmalar devam etmektedir. Bu gündem karşısında kentleri farklı ihtiyaç ve potansiyellere göre tanımlayan ve sınıflayan çalışmalara ve bunlara dönük araçlara olan ihtiyaç artmaktadır. Ülkemizde uzun yıllar kullanılan idari statü ve nüfus eşiği yöntemleri, hem kent-kır ayrımının ekonomik ve mekânsal olarak muğlaklaşması, hem de son yıllardaki yasal de-

ğişiklikler nedeniyle yetersiz kalmıştır. Bu durum alternatif tanım arayışlarını hızlandırmıştır. Bu çerçevede TÜİK'in ilk taslağını hazırladığı nüfus yoğunluğu bazlı kentleşme oranı tahmini çalışması kentsel alanların belirlenmesi ve ilçe düzeyinde kentleşme oranlarının tahmin edilmesi açısından önemli bir gelişmedir.

Çalışmada TÜİK'in nüfus yoğunluğu bazlı kentleşme oranı tahmin çalışmasıyla, bu çalışma kapsamında üretilen kentsel işlevlere dayalı kentleşme oranı sıralamasının benzerlikleri ve tezatlarının incelenmesi önemli sonuçlar üretmiştir. Geneli itibarıyla nüfusun yoğun şekilde bir arada yaşadığı ilçeler aynı zamanda kentsel işlevlerin de yoğun şekilde ortaya çıktığı yerlerdir. Aynı kuralın tersi de geçerlidir. Yani nüfus yoğunluğunun az olduğu ilçelerin kentsel işlev üretme kapasitesi sınırlı kalmıştır. 719'u ilk grup, 111'i ikinci grupta yer almak üzere, 830 ilçenin (toplam ilçelerin yüzde 85'i) bu iki grupta yer alması bu yargıyı doğrulamaktadır. Ancak geriye kalan 140 ilçede nüfus yoğunluğu kentsel işlev üretememekte ya da nüfus yoğunlaşmaksızın kentsel işlevler ortaya çıkmaktadır.

Nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevler arasındaki korelasyonun düşük olduğu ilçeler, bu iki göstergeden yalnızca biri kullanılarak yapılacak kentleşme oranı tahmininin eksik kalacağını göstermektedir. Bu ilişkinin gücü, ilçeler Düzey 1 bazında ayrıştırıldığında da bölgesel düzeyde ciddi şekilde farklılaşmaktadır. Bu noktada çalışmanın kent/kır tanımı ve kentlerin sınıflandırması bakımından önerisi nüfus yoğunluğu ve kentsel işlev

düzeyi değişkenlerinin birlikte kullanılmasıyla kentsel alanların daha isabetli bir şekilde tespit edilebileceğidir. Nitekim uluslararası alanda da son yıllarda başta nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevler olmak üzere çoklu değişken kullanımı eğilimi artmaktadır. Bir sonraki adım olarak nüfus yoğunluğu ve kentsel işlev düzeyinin birlikte kullanılarak kentsel ve kırsal mekânların tespiti ve bunların ilçe altı mekânsal düzeyler bazında raporlanması suretiyle bir kentleşme oranı tahmini yapılması imkânı ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan kentsel nüfus yoğunluğu ile kentsel işlevlerin birlikte ele alınması sonucunda ortaya çıkan kategoriler sadece kentlerin tanımlanmasına dönük ihtiyaç ve çözüm önerileri değil aynı zamanda kentleşmeye ilişkin politika tercihleri için de önemli çıkarımlar sunmaktadır. Zira, ülke genelinde tek bir kent/kır politikasının uygulanması yerine nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevlerin birlikte ele alınmasıyla ortaya çıkan kategoriler itibarıyla ilçelerin karakteristiğine uygun farklı politika alternatiflerinin geliştirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir (Grafik 12).

Nüfusu yoğun ve kentleşme işlev düzeyi yüksek ilçeler (I. Çeyrek) genel olarak temel altyapı sorunlarını büyük ölçüde çözmüş ve yığılma ekonomilerinin pozitif dışsallıklarından yararlanan yerlerdir. Bu nedenle bu yerlerde kentsel yaşam kalitesinin artırılması, işgücünün daha nitelikli hale getirilmesi ve bilgi teknolojilerinin etkin ve etkili bir şekilde kullanılması yönünde politikalar hayata geçirilebilir. Bu kapsamda başta büyükşehirlerdeki metropol ilçeler olmak üzere bu tür ilçelerde akıllı ve üreten şehir uygulamalarının

yaygınlaştırılması, katma değeri yüksek sektörlerin teşvik edilmesi ile insan kaynaklarının geliştirilmesi ve teknolojik dönüşüm uygulamalarının desteklenmesi önerilmektedir.

Nüfusu seyrek ve kentsel işlev düzeyi yüksek ilçeler (II. Çeyrek) genel olarak yığılmanın olumsuz etkilerini yaşamadan yüksek bir kentsel işlev düzeyine ulaşmış yerlerdir. Kentsel yaşam kalitesinde ülke ortalamasının üstünde bir seviyenin bu ilçelerde sağlanabildiği sonucu çıkarılabilir. Buralarda yoğunluk düzeyi yükselmeden kentsel işlevlerin korunması ve geliştirilmesi amaçlanabilir. Bu tür ilçelerin turizm şehirleri, adalar, üretim şehirleri ile metropollerin çeperindeki ilçeler olduğu görülmüştür. Bu ilçe türleri arasında turizm şehirleri ve adalar için sürdürülebilir turizm ve yavaş şehir/kadim şehir uygulamaları hayata geçirilebilir. Diğer yandan üretim şehirleri ile metropollerin çeperlerindeki ilçelerde kentsel saçaklanmanın kontrol altına alınması, üretim alanlarının genişleme sahalarının tespit edilmesi, gecekondu önleme ve ıslah politikalarının teşvik edilmesi ile düşük yoğunluklu yatay şehirleşmenin hayata geçirilmesi mümkün olabilecektir.

Nüfusu seyrek ve kentsel işlev düzeyi düşük ilçeler (III. Çeyrek) ise genel olarak kırsal niteliği baskın yerlerdir. Bunlar arasında kentsel işlev düzeyi görece yüksek olan ilçelerde temel altyapı hizmetlerinin tamamlanması, kentsel hizmet kalitesinin yükseltilmesine öncelik verilebilir. Diğer yandan kentsel işlevi düşük olan ilçelerde ise toprak kalitesinin uygun olduğu yerlerde kırsal üretim alanlarının korunması, kentsel saçaklanmanın önlenmesi ve tarımsal üretim verimliliğinin yük-

Grafik 12. Alternatif Politika Önerileri

seılması gibi politikalar hayata geçirilebilir.

Nüfusu yoğun ve kentsel işlev düzeyi düşük ilçeler (IV. Çeyrek) kentsel yığılmanın negatif dışsallıklarını yaşarken kentsel yaşam kalitesini artırmayan yerlerdir. Buralarda öncelik yaşam kalitesinin ve memnuniyetinin artırılmasına verilmelidir. Bu açıdan sürdürülebilir kentsel planlama ve kentsel hizmetlerin etkinliğinin artırılması temel politika alanları olmalıdır. Yoğun göç hareketlerine maruz kalmasına rağmen yeterli düzeyde istihdam üretemeyen bu tür şehirlerde göç ile gelen nüfusun entegrasyonu, mesleki eğitim altyapısının iyileştirilmesi, yaşam boyu eğitim faaliyetleri

ile işgücünün kalifiye hali getirilmesi gibi politika araçları kullanılabilir. Yoğun göç alan ve etrafına hizmet potansiyeline sahip merkez ilçelerde Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP) gibi üreten şehirleri destekleyen politika araçları hayata geçirilebilir.

Burada ortaya konulan alternatifler sadece bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular üzerinden oluşturulmuştur. Bunların ötesinde yerleşim yerlerinin kademelenmesi, ilçe bazında sosyo-ekonomik gelişme endeksleri ile mekânsal gelişme analizleri ile daha detaylı bir politika seti oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

Aliağaoğlu, A. ve Uğur, A. (2016). Şehir Coğrafyası, Nobel Yayınları.

Bocquier, P. (2005). World Urbanization Prospects: an alternative to the UN model of projection compatible with the mobility transition theory. Demographic Research, Vol. 12 (9), pp. 197-236.

Brezzi, M., Dijkstra, L. ve Ruiz, V. (2011). OECD Extended Regional Typology: The Economic Performance of Remote Rural Regions, OECD Publishing.

Brezzi, M., Piacentini, M., Rosina, K. ve Sanchez-Serra D. (2012). Redefining urban areas in OECD countries, OECD Publishing.

Buettner T., (2015). Urban estimates and projections at the United Nations: The strengths, weaknesses and underpinnings of the world urbanisation prospects. Spatial Demography, 3(2): pp. 91–108. Goldsmith O. 1770.

Cantarino, I., Goerlich, F. J. ve Reig, E. (2013) "Population grid uses in the context of urban/rural typologies. An application to Spain". Universidad Polit cnica de Valencia, Universidad de Valencia e Ivie. Mimeo

Copus, A.K., Psaltopoulos, D., Skuras, D., Terluin, I. ve Weingarten, P. (2008). Approaches to Rural Typology in the European Union. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Çezik, A., (1982). Kent Eşİği Araştırması, DPT, Ankara.

Cohen, B. (2006). Urbanization in Developing Countries: Current Trends, Future Projections, and Key Challenges for Sustainability. Technol. Soc., 28, 63–80.

Dijkstra, L. ve Poelman H. (2014), "A harmonised definition of cities and rural areas: the new degree of urbanization." European Commission Urban and Regional Policy. Working paper 1 (2014).

Devlet Planlama Teşkilatı (1966). İlçelere Göre Sosyo-Ekonomik Yönden Gelişmişlik Endeksi.

Devlet Planlama Teşkilatı (1969). Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi.

Devlet Planlama Teşkilatı (1972). Türkiye'de İller İtibariyle Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (1963-1970).

Devlet Planlama Teşkilatı (1973). Kalkınmada Öncelikli Yörelerin Tesbiti Ve Bu Yörelerdeki Teşvik Tedbirleri.

Devlet Planlama Teşkilatı (1980). İller İçin Bir Gelişmişlik Göstergesi ve Sıralama.

Devlet Planlama Teşkilatı (1981). İlçeler İtibariyle İllerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.

Devlet Planlama Teşkilatı (1985). İl ve İlçelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tesbiti Araştırması.

Devlet Planlama Teşkilatı (1991). İllerin Ekonomik Ve Sosyal Gelişmişlik Seviyelerinin Tespiti Araştırması.

Devlet Planlama Teşkilatı (1996). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.

Devlet Planlama Teşkilatı (1996). İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.

Devlet Planlama Teşkilatı (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.

Devlet Planlama Teşkilatı (2004). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.

European Commission (2018). Urban centres in Turkey, Global Human Settlement, <http://ghsl.jrc.ec.europa.eu/cl.php?wcw=230> [Erişim tarihi: 12.06.2018].

Eurostat (2015), Eurostat regional yearbook 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7018888/KS-HA-15-001-EN-N.pdf/6f0d4095-5e7a-4aab-af28-d255e2bcb395>

Gökyurt, F., Kindap, A., ve Sarı, V. İ. (2015). Türkiye İçin Yeni Bir Şehir Tanımı Gerekli Mi? Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 24(1), ss. 1-32.

Göney, S. (2017). Şehir Coğrafyası Cilt I, Beta Yayınları.

Jonard F., Lambotte M., Ramos F., Terres J.M. ve Bamps C. (2009). Delimitations of rural areas in Europe using criteria of population density, remoteness and land cover. European Commission – JRC Scientific and Technical Reports, European Communities

Kalkınma Bakanlığı (2011). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.

Kalkınma Bakanlığı (2017). 2018 Yılı Programı.

OECD (2018), Regions And Cities At A Glance 2018.

Öğdül, H.G. (2010). Urban and Rural Definitions in Regional Context: A Case Study on Turkey, European Planning Studies, 18: 9, 1519-1541.

Pizzoli E. ve Gong X. (2007), How to best classify rural and urban? Fourth International Conference on Agriculture Statistics (ICAS-4), Beijing (<http://www.stats.gov.cn/english/icas>).

Plessis, V., Beshiri, R. ve Bollman, R. (2001) Definitions of "Rural", Statistics Canada, Ottawa, Canada.

Perlin, R. (2010). Theoretical approaches of methods to delimitate rural and urban areas Additional contact information, European Country-

side, vol. 2, issue 4, 182-200

Todaro, M. P., ve Smith, S. C. (2011). Economic development (11th ed.). Harlow: Pearson Education Limited.

Tunbul, M. (2000). Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, DPT, Ankara.

TÜİK (2014). Seçilmiş Göstergelerle Çanak-kale, 2013. Yayın No: 4192.

TÜİK (2017). Resmi İstatistik Programı (2017 – 2021), Yayın No: 4443.

Tümertekin, E. (1965). Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, Yayın No.43, İstanbul.

United Nations (2002), World Urbanization Prospects: The 2001 Revision. Data Tables and Highlights. New York: United Nations Secretariat, Population Division.

United Nations (2004), World Urbanization Prospects: The 2003 Revision. Data Tables and Highlights. New York: United Nations Secretariat, Population Division.

United Nations (2006), World Urbanization Prospects: The 2005 Revision. Data Tables and Highlights. New York: United Nations Secretariat, Population Division.

United Nations (2012), World Urbanization Prospects: The 2011 Revision. Data Tables and

Highlights. New York: United Nations Secretariat, Population Division.

United Nations (2013). World Economic and Social Survey: Sustainable Development Challenges, Department of Economic and Social Affairs, New York

United Nations (2015), World Urbanization Prospects: The 2014 Revision. Data Tables and Highlights. New York: United Nations Secretariat, Population Division.

Yüceşahin, M., Bayar, R. ve Özgür, E. M. (2004). Türkiye'de Şehirleşmenin Mekansal Dağılışı ve Değişimi. Coğrafi Bilimler Dergisi. Sayı: 2 (1), Ankara.

Yüceşahin, M.M. ve Özgür, E.M. (2008). Türkiye kentlerinin kentleşme düzeylerinin demografik, ekonomik ve sosyal değişkenlerle belirlenmesi. Coğrafi Bilimler Dergisi, 6(2), 115-139.

Ek-1: Temel Bileşenler Analiz Sonuçları

Tablo E1: Temel Bileşenler Tablosu

Bileşen	Özdeğer	Fark	Oran	Kümülatif
1	3,7038	2,4348	0,4115	0,4115
2	1,2690	0,1872	0,1410	0,5525
3	1,0818	0,2678	0,1202	0,6727
4	0,8140	0,1108	0,0904	0,7632
5	0,7032	0,1016	0,0781	0,8413
6	0,6016	0,1135	0,0668	0,9082
7	0,4881	0,2737	0,0542	0,9624
8	0,2144	0,0903	0,0238	0,9862
9	0,1241	.	0,0138	1,0000

Tablo E1'den birinci temel bileşenin toplam varyansın yüzde 41,15'ini açıkladığı görülmektedir. Ancak bu çok düşük bir orandır. İlk beş bileşen alındığındaysa kümülatif olarak toplam varyansın yüzde 84,13'ünü açıklanmaktadır. Dolayısıyla ilk beş temel bileşen esas alınırsa büyük bir bilgi kaybına neden olmaksızın tüm değişkenlerdeki varyans içerilebilmektedir.

Tablo E2: Temel Bileşenler Yük Matrisi

Değişken/Bileşen	1	2	3	4	5
İmalatsanayi	0.164	0.660	0.263	-0.195	0.173
Lisans	0.471	-0.129	-0.046	0.064	0.011
Yükseklisans	0.447	-0.162	-0.062	0.137	0.103
Sağlık	0.303	-0.107	-0.291	0.566	-0.205
Bitkiselüretim	-0.127	-0.152	0.780	0.325	-0.466
Hayvansalüretim	-0.293	-0.098	0.165	0.515	0.773
OSBparsel	0.157	0.666	-0.002	0.416	-0.088
Elektrik	0.354	-0.156	0.382	-0.269	0.262
Genişbant	0.453	-0.088	0.239	-0.020	0.155

Tablo E2'den esas değişkenlerin her bir bileşen üzerindeki ağırlığı ve bu ağırlıkların yönü görülmektedir. Beklendiği üzere birinci temel bileşende, Bitkiselüretim ve Hayvansalüretim kentleşme düzeyiyle zıt yönde, diğer değişkenlerse aynı yönlü ilişkidir.

Ek-2. İlçeler İtibarıyla Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel İşlev Endeks Değerleri

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
ADANA				
Aladağ	17.113	-0,04	0,00	3
Ceyhan	159.454	0,03	30,44	3
Çukurova	353.680	0,34	90,67	1
Feke	17.820	-0,04	0,00	3
İmamoğlu	29.111	-0,03	19,99	3
Karaisalı	21.682	-0,02	0,00	3
Karataş	22.178	-0,00	0,00	3
Kozan	128.893	0,02	24,46	3
Pozantı	20.004	0,02	0,00	3
Saimbeyli	16.000	-0,04	0,00	3
Sarıçam	143.547	0,19	63,77	1
Seyhan	779.232	0,11	92,83	4
Tufanbeyli	19.184	-0,03	0,00	3
Yumurtalık	18.457	0,00	0,00	3
Yüreğir	419.240	0,02	78,68	4
ADIYAMAN				
Besni	75.910	-0,04	0,00	3
Çelikhan	15.381	-0,01	0,00	3
Gerger	20.368	-0,08	0,00	3
Gölbaşı	47.593	0,01	15,63	3
Kahta	117.964	-0,03	24,28	3
Merkez	283.556	0,07	49,62	3
Samsat	8.534	-0,06	0,00	3
Sincik	18.107	-0,08	0,00	3
Tut	10.422	-0,06	0,00	3
AFYONKARAHİSAR				
Başmakçı	10.436	0,02	0,00	3
Bayat	8.412	-0,00	0,00	3
Bolvadin	45.098	0,04	27,51	3
Çay	32.597	0,02	0,00	3
Çobanlar	14.028	-0,06	45,52	3
Dazkırı	11.104	0,04	0,00	3
Dinar	47.889	0,02	0,00	3
Emirdağ	38.269	0,03	0,00	3
Evciler	7.634	0,01	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Hocalar	10.184	-0,04	0,00	3
İhsaniye	28.253	-0,04	0,00	3
İscehisar	24.225	0,01	41,70	3
Kızılören	2.526	0,01	0,00	3
Merkez	274.639	0,19	74,66	1
Sandıklı	56.708	0,02	13,21	3
Sinanpaşa	41.004	-0,05	0,00	3
Sultandağı	15.988	-0,00	0,00	3
Şuhut	37.377	-0,02	0,00	3
AĞRI				
Diyadin	44.693	-0,07	16,63	3
Doğubayazıt	121.112	-0,04	44,09	3
Eleşkirt	37.744	-0,03	0,00	3
Hamur	20.364	-0,06	0,00	3
Merkez	146.007	0,04	42,29	3
Patnos	125.324	-0,09	26,51	3
Taşlıca	21.611	-0,05	0,00	3
Tutak	32.580	-0,05	0,00	3
AKSARAY				
Ağaçören	8.881	-0,01	0,00	3
Eskil	25.984	0,03	0,00	3
Gülağaç	19.801	-0,08	0,00	3
Güzelyurt	12.147	-0,07	0,00	3
Merkez	278.171	0,13	30,73	3
Ortaköy	34.048	-0,00	17,82	3
Sarıyahşi	5.220	-0,03	0,00	3
AMASYA				
Göynücek	10.771	-0,02	0,00	3
Gümüşhacıköy	23.254	0,02	0,00	3
Hamamözü	4.056	-0,02	0,00	3
Merkez	135.950	0,13	28,37	3
Merzifon	69.937	0,13	34,00	3
Suluova	46.612	0,05	43,85	3
Taşova	31.333	-0,00	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
ANKARA				
Akyurt	29.403	0,23	17,78	2
Altındağ	361.259	0,24	95,98	1
Ayaş	13.018	0,12	0,00	3
Bala	22.142	-0,03	0,00	3
Beypazarı	47.646	0,07	14,67	3
Çamlıdere	6.781	0,01	0,00	3
Çankaya	913.715	0,65	97,19	1
Çubuk	84.636	0,07	30,00	3
Elmadağ	43.666	0,13	49,33	3
Etimesgut	501.351	0,33	96,78	1
Evren	2.901	-0,03	0,00	3
Gölbaşı	118.346	0,28	30,14	2
Güdül	8.626	0,01	0,00	3
Haymana	31.176	-0,03	0,00	3
Kahramankazan	47.224	0,28	34,55	2
Kalecik	13.604	0,04	0,00	3
Keçiören	872.025	0,17	98,77	1
Kızılcahamam	25.767	0,07	0,00	3
Mamak	587.565	0,10	96,09	4
Nallıhan	29.289	0,04	0,00	3
Polatlı	121.101	0,13	19,71	3
Pursaklar	129.152	0,07	93,10	4
Sincan	497.516	0,14	84,80	4
Şereflikoçhisar	33.946	0,05	0,00	3
Yenimahalle	608.217	0,46	98,19	1
ANTALYA				
Akseki	12.254	0,03	0,00	3
Aksu	68.106	0,02	36,20	3
Alanya	285.407	0,13	76,46	4
Demre	26.059	-0,00	57,59	4
Döşemealtı	53.554	0,19	34,33	2
Elmalı	38.598	0,02	0,00	3
Finike	46.853	0,04	70,92	4
Gazipaşa	48.561	-0,00	65,11	4
Gündoğmuş	7.949	-0,04	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
İbradı	2.800	0,04	0,00	3
Kaş	55.574	0,05	22,92	3
Kemer	41.621	0,19	50,13	1
Kepez	470.759	0,08	95,79	4
Konyaaltı	145.648	0,48	88,65	1
Korkuteli	52.913	0,04	0,00	3
Kumluca	66.783	0,04	65,88	4
Manavgat	215.526	0,11	59,32	4
Muratpaşa	465.927	0,35	99,67	1
Serik	117.670	0,04	61,48	4
ARDAHAN				
Çıldır	10.134	0,05	0,00	3
Damal	5.767	0,02	0,00	3
Göle	27.142	0,01	0,00	3
Hanak	9.484	0,05	0,00	3
Merkez	40.960	0,14	0,00	3
Posof	7.322	0,08	0,00	3
ARTVİN				
Ardanuç	11.160	0,07	0,00	3
Arhavi	20.306	0,14	0,00	3
Borçka	23.162	0,03	0,00	3
Hopa	34.234	0,08	43,70	3
Merkez	34.050	0,22	0,00	2
Murgul	6.142	0,10	0,00	3
Şavşat	19.024	0,09	0,00	3
Yusufeli	21.596	0,01	0,00	3
AYDIN				
Bozdoğan	34.576	0,00	0,00	3
Buharkent	12.458	-0,01	58,90	4
Çine	50.585	0,03	41,32	3
Didim	73.385	0,20	58,22	1
Efeler	270.835	0,20	87,46	1
Germencik	43.256	0,01	30,31	3
İncirliova	46.132	-0,01	66,74	4
Karacasu	19.536	0,01	0,00	3
Karpuzlu	11.603	-0,00	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Koçarlı	23.859	-0,03	0,00	3
Köşk	27.005	-0,01	41,16	3
Kuşadası	101.619	0,29	89,24	1
Kuyucak	27.505	0,02	0,00	3
Nazilli	149.816	0,13	56,88	4
Söke	115.936	0,10	44,62	3
Sultanhisar	20.910	-0,02	42,04	3
Yenipazar	12.963	0,07	0,00	3
BALIKESİR				
Altıeylül	172.023	0,11	61,48	4
Ayvalık	69.880	0,29	61,17	1
Balya	13.912	0,03	0,00	3
Bandırma	145.089	0,25	66,96	1
Bigadiç	48.470	0,05	0,00	3
Burhaniye	57.554	0,14	49,15	3
Dursunbey	39.411	-0,01	0,00	3
Edremit	140.161	0,25	80,59	1
Erdek	34.676	0,15	18,92	3
Gömeç	13.431	0,08	0,00	3
Gönen	73.095	0,10	19,09	3
Havran	27.876	-0,04	20,76	3
İvrindi	34.207	-0,01	0,00	3
Karesi	170.776	0,10	53,81	4
Kepsut	24.180	0,01	0,00	3
Manyas	20.477	0,08	0,00	3
Marmara	9.456	0,10	0,00	3
Savaştepe	18.863	0,05	0,00	3
Sındırgı	35.591	-0,01	0,00	3
Susurluk	39.929	0,11	0,00	3
BARTIN				
Amasra	15.376	0,12	0,00	3
Kurucaşile	6.844	0,00	0,00	3
Merkez	145.230	0,09	16,74	3
Ulus	21.955	-0,03	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
BATMAN				
Beşiri	30.327	-0,06	0,00	3
Gercüş	20.862	-0,05	0,00	3
Hasankeyf	6.509	-0,03	0,00	3
Kozluk	61.001	-0,07	19,73	3
Merkez	408.248	0,03	88,82	4
Sason	30.646	-0,05	0,00	3
BAYBURT				
Aydıntepe	7.026	-0,00	0,00	3
Demirözü	9.733	-0,02	0,00	3
Merkez	63.848	0,08	8,42	3
BİLECİK				
Bozüyük	69.764	0,16	0,00	2
Gölpazarı	10.016	0,02	0,00	3
İnhisar	2.610	0,01	0,00	3
Merkez	72.611	0,23	34,27	2
Osmaneli	20.934	0,07	0,00	3
Pazaryeri	11.099	0,07	0,00	3
Söğüt	19.785	0,09	0,00	3
Yenipazar	3.106	0,05	0,00	3
BİNGÖL				
Adaklı	8.905	-0,03	0,00	3
Genç	34.894	-0,05	0,00	3
Karlıova	31.467	-0,01	0,00	3
Kiğı	5.496	0,04	0,00	3
Merkez	147.087	0,05	34,85	3
Solhan	33.256	-0,04	0,00	3
Yayladere	1.957	0,04	0,00	3
Yedisu	2.957	0,02	0,00	3
BİTLİS				
Adilcevaz	31.196	-0,02	0,00	3
Ahlat	38.121	-0,02	24,00	3
Güroymak	46.269	-0,05	32,42	3
Hizan	36.663	-0,06	0,00	3
Merkez	66.732	0,06	35,78	3
Mutki	32.528	-0,06	0,00	3
Tatvan	86.514	0,04	48,67	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
BOLU				
Dörtdivan	6.527	-0,00	0,00	3
Gerede	34.094	0,05	0,00	3
Göynük	15.772	0,09	0,00	3
Kıbrıscık	3.461	0,09	0,00	3
Mengen	14.042	0,06	0,00	3
Merkez	177.855	0,23	69,86	1
Mudurnu	19.987	0,07	0,00	3
Seben	5.552	0,06	0,00	3
Yeniçağa	7.499	-0,00	0,00	3
BURDUR				
Ağlasun	8.679	0,01	0,00	3
Altınyayla	5.601	-0,03	0,00	3
Bucak	64.763	0,11	31,58	3
Çavdır	12.891	-0,01	0,00	3
Çeltikçi	5.375	0,03	0,00	3
Göhlisar	21.671	0,04	26,87	3
Karamanlı	8.079	0,11	0,00	3
Kemer	3.594	0,15	0,00	2
Merkez	99.333	0,21	37,15	2
Tefenni	10.290	0,05	0,00	3
Yeşilova	16.622	0,06	0,00	3
BURSA				
Büyükorhan	11.396	-0,02	0,00	3
Gemlik	103.390	0,17	71,61	1
Gürsu	74.827	0,06	92,19	4
Harmancık	6.873	-0,00	0,00	3
İnegöl	242.232	0,12	56,87	4
İznik	42.727	0,03	16,20	3
Karacabey	80.594	0,09	15,57	3
Keles	13.123	-0,02	0,00	3
Kestel	52.938	0,21	56,01	1
Mudanya	80.385	0,23	56,71	1
Mustafakemalpaşa	99.651	0,06	25,02	3
Nilüfer	375.474	0,56	93,93	1
Orhaneli	21.563	0,01	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Orhangazi	76.143	0,11	64,07	4
Osmangazi	813.262	0,18	93,30	1
Yenişehir	52.215	0,15	26,02	2
Yıldırım	640.746	0,09	98,86	4
ÇANAKKALE				
Ayvacık	32.187	0,08	0,00	3
Bayramiç	29.870	-0,01	0,00	3
Biga	86.483	0,14	18,82	3
Bozcaada	2.754	0,33	0,00	2
Çan	49.299	0,13	18,87	3
Eceabat	9.151	0,10	0,00	3
Ezine	32.962	0,05	0,00	3
Gelibolu	44.851	0,15	0,00	2
Gökçeada	8.644	0,25	0,00	2
Lapseki	25.987	0,06	0,00	3
Merkez	155.657	0,32	67,09	1
Yenice	33.945	0,02	0,00	3
ÇANKIRI				
Atkaracalar	5.702	0,01	0,00	3
Bayramören	2.546	-0,03	0,00	3
Çerkeş	17.584	0,07	0,00	3
Eldivan	5.561	0,01	0,00	3
İlgaz	14.428	0,01	0,00	3
Kızılırmak	7.523	-0,04	0,00	3
Korgun	4.215	0,11	0,00	3
Kurşunlu	8.251	0,12	0,00	3
Merkez	86.381	0,13	25,56	3
Orta	12.776	-0,03	0,00	3
Şabanözü	10.339	0,14	0,00	3
Yapraklı	8.244	-0,06	0,00	3
ÇORUM				
Alaca	33.468	-0,01	0,00	3
Bayat	18.616	-0,04	0,00	3
Boğazkale	4.064	-0,04	0,00	3
Dodurga	6.409	-0,02	0,00	3
İskilip	34.951	-0,00	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Kargı	15.801	-0,00	0,00	3
Laçın	5.080	-0,06	0,00	3
Mecitözü	16.233	0,00	0,00	3
Merkez	275.610	0,13	42,74	3
Oğuzlar	6.048	-0,04	0,00	3
Ortaköy	8.155	-0,02	0,00	3
Osmancık	43.920	0,02	17,03	3
Sungurlu	51.975	0,00	0,00	3
Uğurludağ	6.890	-0,03	0,00	3
DENİZLİ				
Acıpayam	55.722	0,07	0,00	3
Babadağ	6.623	0,01	0,00	3
Baklan	5.800	0,01	0,00	3
Bekilli	7.512	0,07	0,00	3
Beyağaç	6.922	-0,01	0,00	3
Bozkurt	12.352	0,03	0,00	3
Buldan	27.455	0,05	0,00	3
Çal	20.218	0,03	0,00	3
Çameli	18.819	-0,03	0,00	3
Çardak	9.076	0,06	0,00	3
Çivril	61.007	0,04	10,92	3
Güney	10.697	-0,03	0,00	3
Honaz	32.282	0,32	21,07	2
Kale	21.133	-0,01	0,00	3
Merkezefendi	271.942	0,19	96,06	1
Pamukkale	320.142	0,13	82,97	4
Sarayköy	29.739	0,11	49,31	3
Serinhisar	14.796	0,04	0,00	3
Tavas	46.463	0,01	0,00	3
DİYARBAKIR				
Bağlar	367.314	0,01	81,61	4
Bismil	112.461	-0,08	8,58	3
Çermik	50.928	-0,04	0,00	3
Çınar	69.380	-0,08	0,00	3
Çüngüş	12.895	-0,07	0,00	3
Dicle	40.033	-0,09	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Eğil	22.786	-0,07	0,00	3
Ergani	123.474	-0,04	27,07	3
Hani	32.413	-0,10	0,00	3
Hazro	17.054	-0,09	0,00	3
Kayapınar	292.394	0,09	76,60	4
Kocaköy	16.357	-0,08	0,00	3
Kulp	36.215	-0,07	0,00	3
Lice	26.427	-0,04	0,00	3
Silvan	86.633	-0,06	9,81	3
Sur	121.750	-0,06	23,79	3
Yenişehir	206.534	0,15	85,00	4
DÜZCE				
Akçakoca	37.747	0,09	42,11	3
Cumayeri	13.332	0,02	62,52	4
Çilimli	17.645	0,05	51,05	4
Gölyaka	20.226	0,01	36,80	3
Gümüşova	14.685	0,07	40,79	3
Kaynaşlı	20.833	0,06	41,07	3
Merkez	214.991	0,18	86,25	1
Yığılca	16.090	-0,06	0,00	3
EDİRNE				
Enez	11.203	0,10	0,00	3
Havsa	19.976	0,07	0,00	3
İpsala	28.915	0,01	0,00	3
Keşan	80.486	0,13	16,04	3
Lalapaşa	7.077	0,07	0,00	3
Meriç	14.509	-0,02	0,00	3
Merkez	165.979	0,29	61,04	1
Süloğlu	7.823	0,12	0,00	3
Uzunköprü	64.312	0,06	12,71	3
ELAZIĞ				
Ağın	2.819	0,05	0,00	3
Alacakaya	6.885	-0,06	0,00	3
Arıcak	15.306	-0,06	0,00	3
Baskil	14.466	-0,04	0,00	3
Karakoçan	28.884	-0,00	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Keban	7.031	-0,01	0,00	3
Kovancılar	39.790	-0,01	0,00	3
Maden	12.460	-0,04	0,00	3
Merkez	412.220	0,14	71,15	4
Palu	20.035	-0,05	0,00	3
Sivrice	8.857	-0,03	0,00	3
ERZİNCAN				
Çayırlı	9.602	0,00	0,00	3
İliç	7.717	0,05	0,00	3
Kemah	7.760	0,01	0,00	3
Kemaliye	5.238	0,07	0,00	3
Merkez	149.879	0,14	55,87	4
Otlukbeli	2.630	0,04	0,00	3
Refahiye	11.660	0,01	0,00	3
Tercan	17.771	0,03	0,00	3
Üzümlü	11.376	0,00	0,00	3
ERZURUM				
Aşkale	24.073	0,00	0,00	3
Aziziye	51.605	0,10	24,54	3
Çat	18.505	-0,00	0,00	3
Hınıs	28.607	-0,00	0,00	3
Horasan	41.310	-0,01	0,00	3
İspir	16.869	0,02	0,00	3
Karaçoban	24.641	-0,06	0,00	3
Karayazı	30.591	-0,06	0,00	3
Köprüköy	17.043	-0,06	0,00	3
Narman	14.632	0,01	0,00	3
Oltu	31.424	0,05	0,00	3
Olur	7.082	0,02	0,00	3
Palandöken	164.146	0,16	81,80	1
Pasinler	30.646	-0,01	0,00	3
Pazaryolu	4.601	-0,00	0,00	3
Şenkaya	19.979	-0,01	0,00	3
Tekman	27.775	-0,05	0,00	3
Tortum	17.394	0,02	0,00	3
Uzundere	8.465	-0,02	0,00	3
Yakutiye	183.932	0,19	81,72	1

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
ESKİŞEHİR				
Alpu	11.822	0,00	0,00	3
Beylikova	6.083	0,04	0,00	3
Çifteler	15.513	0,04	0,00	3
Günyüzü	6.000	0,02	0,00	3
Han	2.040	-0,01	0,00	3
İnönü	7.006	0,27	0,00	2
Mahmudiye	8.221	0,03	0,00	3
Mihalgazi	4.412	-0,02	0,00	3
Mihalıççık	9.302	-0,04	0,00	3
Odunpazarı	376.650	0,38	79,59	1
Sarıcakaya	5.610	-0,00	0,00	3
Seyitgazi	14.240	0,05	0,00	3
Sivrihisar	21.790	0,06	0,00	3
Tepebaşı	323.631	0,22	81,65	1
GAZİANTEP				
Araban	31.835	-0,06	0,00	3
İslahiye	65.869	-0,01	32,17	3
Karkamış	10.438	-0,04	0,00	3
Nizip	136.365	0,00	36,35	3
Nurdağı	37.719	-0,02	20,59	3
Oğuzeli	29.526	0,02	0,00	3
Şahinbey	845.528	0,03	79,62	4
Şehitkamil	710.853	0,36	73,29	1
Yavuzeli	21.333	-0,07	0,00	3
GİRESUN				
Alucra	12.948	-0,03	0,00	3
Bulancak	62.644	0,06	14,57	3
Çamoluk	6.542	-0,05	0,00	3
Çanakçı	6.644	-0,04	0,00	3
Dereli	20.615	-0,04	0,00	3
Doğankent	6.552	-0,01	0,00	3
Espiye	32.710	0,01	0,00	3
Eynesil	13.280	0,02	0,00	3
Görele	31.367	0,05	28,15	3
Güce	8.371	-0,05	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Keşap	20.180	0,03	0,00	3
Merkez	126.172	0,20	69,07	1
Piraziz	13.292	0,03	0,00	3
Şebinkarahisar	21.680	0,06	0,00	3
Tirebolu	30.695	0,07	0,00	3
Yağlıdere	16.292	-0,05	0,00	3
GÜMÜŞHANE				
Kelkit	42.415	-0,01	0,00	3
Köse	7.971	-0,00	0,00	3
Kürtün	12.229	-0,02	0,00	3
Merkez	52.628	0,16	0,00	2
Şiran	19.615	-0,01	0,00	3
Torul	11.495	0,03	0,00	3
HAKKARİ				
Çukurca	16.251	0,04	0,00	3
Merkez	79.335	0,07	21,99	3
Şemdinli	63.261	-0,06	0,00	3
Yüksekova	117.440	-0,04	20,05	3
HATAY				
Altınözü	61.341	-0,08	0,00	3
Antakya	354.768	0,10	86,37	4
Arsuz	81.001	-0,07	64,70	4
Belen	30.577	0,12	55,11	4
Defne	137.398	-0,02	93,74	4
Dörtöyl	117.053	0,09	89,37	4
Erzin	41.233	0,02	52,57	4
Hassa	54.146	-0,06	35,21	3
İskenderun	244.970	0,24	94,40	1
Kırıkhan	107.994	0,00	35,50	3
Kumlu	13.345	-0,07	0,00	3
Payas	39.857	-0,03	92,97	4
Reyhanlı	89.980	-0,02	53,82	4
Samandağ	118.373	0,04	83,59	4
Yayladağı	27.800	-0,04	0,00	3
İĞDIR				
Aralık	21.843	-0,02	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Karakoyunlu	13.929	0,01	0,00	3
Merkez	132.110	0,07	69,65	4
Tuzluca	24.174	-0,03	0,00	3
ISPARTA				
Aksu	5.130	0,03	0,00	3
Atabey	5.593	0,07	0,00	3
Eğirdir	33.064	0,05	0,00	3
Gelendost	16.133	-0,05	0,00	3
Gönen	7.649	0,15	0,00	2
Keçiborlu	14.329	0,06	0,00	3
Merkez	228.730	0,24	85,53	1
Senirkent	12.592	0,01	0,00	3
Sütçüler	11.464	-0,01	0,00	3
Şarkikaraağaç	25.769	0,05	0,00	3
Uluborlu	7.165	0,04	0,00	3
Yalvaç	48.803	0,02	12,08	3
Yenişarbademli	2.359	0,03	0,00	3
İSTANBUL				
Adalar	16.052	0,40	46,17	2
Arnavutköy	225.670	0,02	86,32	4
Ataşehir	408.986	0,33	99,91	1
Avcılar	417.852	0,30	99,58	1
Bağcılar	754.623	0,08	100,00	4
Bahçelievler	599.027	0,21	100,00	1
Bakırköy	221.594	0,63	99,53	1
Başakşehir	342.422	0,40	99,30	1
Bayrampaşa	269.809	0,34	99,87	1
Beşiktaş	188.793	0,76	99,94	1
Beykoz	248.071	0,20	91,94	1
Beylikdüzü	262.473	0,39	99,90	1
Beyoğlu	241.520	0,39	100,00	1
Büyükçekmece	223.324	0,32	95,36	1
Çatalca	67.843	0,23	15,54	2
Çekmeköy	220.656	0,22	97,14	1
Esenler	458.857	0,03	99,74	4
Esenyurt	686.968	0,11	99,98	4

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Eyüpsultan	367.824	0,19	96,45	1
Fatih	419.266	0,31	100,00	1
Gaziosmanpaşa	498.120	0,19	100,00	1
Güngören	303.371	0,26	100,00	1
Kadıköy	482.571	0,66	100,00	1
Kağıthane	432.230	0,19	99,95	1
Kartal	450.498	0,25	99,76	1
Küçükçekmece	748.398	0,24	99,95	1
Maltepe	476.806	0,31	99,85	1
Pendik	663.569	0,17	97,47	1
Sancaktepe	329.788	0,09	99,64	4
Sarıyer	337.681	0,31	96,65	1
Silivri	161.165	0,17	58,28	1
Sultanbeyli	315.022	0,01	99,79	4
Sultangazi	513.022	0,01	99,88	4
Şile	32.823	0,14	23,78	3
Şişli	272.380	0,59	99,79	1
Tuzla	221.620	0,43	97,83	1
Ümraniye	674.131	0,31	99,96	1
Üsküdar	534.970	0,36	99,92	1
Zeytinburnu	287.223	0,20	99,88	1
İZMİR				
Aliağa	83.366	0,21	70,04	1
Balçova	77.311	0,45	99,66	1
Bayındır	40.310	0,03	0,00	3
Bayraklı	310.765	0,27	99,91	1
Bergama	101.813	0,07	27,02	3
Beydağ	12.457	0,01	0,00	3
Bornova	431.149	0,24	98,21	1
Buca	461.761	0,16	97,36	1
Çeşme	39.243	0,42	38,42	2
Çiğli	176.864	0,33	98,15	1
Dikili	41.999	0,19	15,57	2
Foça	30.002	0,26	36,81	2
Gaziemir	130.870	0,32	98,67	1
Güzelbahçe	28.470	0,42	86,44	1

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Karabağlar	473.741	0,16	97,83	1
Karaburun	9.456	0,23	0,00	2
Karşıyaka	325.717	0,41	97,28	1
Kemalpaşa	99.626	0,20	58,05	1
Kınık	28.072	-0,03	23,20	3
Kiraz	43.971	0,01	12,54	3
Konak	380.295	0,33	99,90	1
Menderes	81.297	0,16	45,85	2
Menemen	148.662	0,12	69,48	4
Narlıdere	64.599	0,51	98,21	1
Ödemiş	129.407	0,07	43,98	3
Seferihisar	35.960	0,18	29,95	2
Selçuk	35.281	0,12	16,75	3
Tire	81.315	0,11	41,18	3
Torbalı	150.127	0,12	72,45	4
Urla	59.166	0,22	34,46	2
KAHRAMANMARAŞ				
Afşin	82.122	0,03	39,43	3
Andırın	35.298	-0,01	0,00	3
Çağlayancerit	24.548	-0,08	0,00	3
Dulkadiroğlu	218.029	-0,01	67,36	4
Ekinözü	12.526	-0,07	0,00	3
Elbistan	142.168	0,06	32,19	3
Göksun	52.142	-0,02	0,00	3
Nurhak	13.068	-0,06	0,00	3
Onikişubat	371.394	0,07	63,74	4
Pazarcık	69.320	0,03	9,16	3
Türkoğlu	68.423	-0,03	37,41	3
KARABÜK				
Eflani	8.918	-0,00	0,00	3
Eskipazar	12.544	0,02	0,00	3
Merkez	127.658	0,16	68,49	1
Ovacık	3.168	-0,03	0,00	3
Safranbolu	58.295	0,19	40,95	2
Yenice	20.750	-0,03	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
KARAMAN				
Ayrancı	8.713	0,09	0,00	3
Başyayla	3.861	-0,05	0,00	3
Ermenek	29.957	0,00	0,00	3
Kazımkarabekir	4.302	0,08	0,00	3
Merkez	181.383	0,15	23,77	2
Sarıveliler	12.146	-0,06	0,00	3
KARS				
Akyaka	11.375	0,03	0,00	3
Arpaçay	18.737	0,01	0,00	3
Digor	24.932	-0,04	0,00	3
Kağızman	46.687	-0,02	13,39	3
Merkez	111.278	0,13	15,86	3
Sarıkamış	47.231	0,02	0,00	3
Selim	24.924	0,02	0,00	3
Susuz	11.302	0,00	0,00	3
KASTAMONU				
Abana	4.175	0,07	0,00	3
Ağlı	2.980	0,05	0,00	3
Araç	19.038	0,03	0,00	3
Azdavay	7.154	0,02	0,00	3
Bozkurt	9.292	0,02	0,00	3
Cide	20.613	0,00	0,00	3
Çatalzeytin	6.551	0,01	0,00	3
Daday	9.186	0,03	0,00	3
Devrekani	12.728	0,04	0,00	3
Doğanyurt	6.464	-0,06	0,00	3
Hanönü	3.976	0,02	0,00	3
İhsangazi	6.104	-0,00	0,00	3
İnebolu	22.918	0,03	0,00	3
Küre	6.588	-0,01	0,00	3
Merkez	137.391	0,18	20,03	2
Pınarbaşı	5.590	-0,01	0,00	3
Seydiler	4.015	0,08	0,00	3
Şenpazar	4.770	-0,04	0,00	3
Taşköprü	38.775	0,03	0,00	3
Tosya	40.599	0,04	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
KAYSERİ				
Akkışla	6.234	0,02	0,00	3
Bünyan	27.944	0,01	0,00	3
Develi	64.550	0,02	15,57	3
Felahiye	6.451	-0,02	0,00	3
Hacılar	12.290	0,10	0,00	3
İncesu	24.405	0,02	0,00	3
Kocasinan	384.203	0,12	71,71	4
Melikgazi	537.035	0,34	93,50	1
Özvatan	3.934	-0,00	0,00	3
Pınarbaşı	25.293	0,02	0,00	3
Sarıoğlan	14.521	-0,00	0,00	3
Sarız	10.529	0,01	0,00	3
Talas	128.414	0,22	64,65	1
Tomarza	24.131	-0,05	0,00	3
Yahyalı	36.578	-0,01	0,00	3
Yeşilhisar	15.864	-0,00	0,00	3
KIRIKKALE				
Bahşili	6.910	0,05	0,00	3
Balışeyh	6.100	-0,01	0,00	3
Çelebi	2.318	-0,00	0,00	3
Delice	8.914	-0,03	0,00	3
Karakeçili	4.077	-0,01	0,00	3
Keskin	17.814	-0,04	0,00	3
Merkez	197.037	0,12	88,18	4
Sulakyurt	7.089	-0,05	0,00	3
Yahşıhan	20.833	0,20	26,99	2
KIRKLARELİ				
Babaeski	49.121	0,12	12,89	3
Demirköy	8.566	0,04	0,00	3
Kofçaz	2.707	0,06	0,00	3
Lüleburgaz	140.236	0,22	49,54	2
Merkez	92.514	0,19	18,25	2
Pehlivan köy	3.965	0,05	0,00	3
Pınarhisar	18.914	0,11	0,00	3
Vize	27.700	0,08	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
KIRŞEHİR				
Akçakent	4.184	-0,01	0,00	3
Akpınar	7.874	-0,04	0,00	3
Boztepe	5.365	0,07	0,00	3
Çiçekdağı	14.863	-0,00	0,00	3
Kaman	37.421	0,01	0,00	3
Merkez	134.367	0,14	38,64	3
Mucur	18.633	0,03	0,00	3
KİLİS				
Elbeyli	5.982	-0,05	0,00	3
Merkez	103.531	0,07	43,37	3
Musabeyli	13.962	-0,10	0,00	3
Polateli	5.306	-0,08	0,00	3
KOCAELİ				
Başiskele	79.625	0,19	89,58	1
Çayırova	109.698	0,11	99,62	4
Darica	173.139	0,06	99,66	4
Derince	133.739	0,14	83,41	4
Dilovası	45.714	0,13	70,26	4
Gebze	338.412	0,31	89,94	1
Gölcük	149.238	0,19	87,92	1
İzmit	338.710	0,26	81,54	1
Kandıra	49.203	0,03	0,00	3
Karamürsel	54.225	0,12	52,85	4
Kartepe	104.882	0,16	88,53	1
Körfez	146.210	0,11	80,28	4
KONYA				
Ahırlı	4.722	-0,02	0,00	3
Akören	6.390	-0,01	0,00	3
Akşehir	94.133	0,05	42,58	3
Altınekin	14.357	-0,03	0,00	3
Beyşehir	71.366	0,07	12,01	3
Bozkır	27.457	-0,03	0,00	3
Cihanbeyli	54.892	-0,01	0,00	3
Çeltik	10.209	-0,02	0,00	3
Çumra	65.054	0,03	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Derbent	4.612	-0,05	0,00	3
Derebucak	7.272	-0,03	0,00	3
Doğanhisar	17.683	-0,03	0,00	3
Emirgazi	9.135	0,05	0,00	3
Ereğli	139.131	0,07	19,12	3
Güneysınır	9.769	-0,02	0,00	3
Hadim	13.260	-0,02	0,00	3
Halkapınar	4.519	-0,01	0,00	3
Hüyük	16.296	-0,01	0,00	3
Ilgın	55.790	0,02	15,23	3
Kadınhanı	33.065	-0,01	0,00	3
Karapınar	48.968	0,06	10,22	3
Karatay	295.332	0,07	44,06	3
Kulu	50.675	-0,00	0,00	3
Meram	340.817	0,16	74,43	1
Sarayönü	26.355	0,01	0,00	3
Selçuklu	584.644	0,34	80,16	1
Seydişehir	63.773	0,06	24,67	3
Taşkent	6.620	-0,02	0,00	3
Tuzlukçu	6.890	-0,02	0,00	3
Yalıhöyük	1.666	-0,04	0,00	3
Yunak	23.956	-0,03	0,00	3
KÜTAHYA				
Altıntaş	17.071	-0,02	0,00	3
Aslanapa	10.249	-0,05	0,00	3
Çavdarhisar	7.349	-0,01	0,00	3
Domaniç	15.424	-0,01	0,00	3
Dumlupınar	2.986	0,01	0,00	3
Emet	21.506	0,01	0,00	3
Gediz	51.185	0,02	11,81	3
Hisarcık	13.438	-0,01	0,00	3
Merkez	253.175	0,16	62,88	1
Pazarlar	5.335	-0,04	0,00	3
Simav	64.899	0,03	0,00	3
Şaphane	7.038	-0,01	0,00	3
Tavşanlı	101.899	0,06	16,83	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
MALATYA				
Akçadağ	29.573	-0,03	17,95	3
Arapgir	10.796	-0,00	0,00	3
Arguvan	8.162	-0,00	0,00	3
Battalgazi	299.863	0,08	75,02	4
Darende	28.060	-0,01	0,00	3
Doğanşehir	40.064	-0,03	0,00	3
Doğanyol	4.440	-0,05	0,00	3
Hekimhan	19.946	-0,03	0,00	3
Kale	5.677	-0,08	0,00	3
Kuluncak	8.320	-0,05	0,00	3
Pütürge	16.612	-0,06	0,00	3
Yazihan	14.315	-0,04	0,00	3
Yeşilyurt	283.716	0,22	79,78	1
MANİSA				
Ahmetli	16.104	-0,04	42,95	3
Akhisar	163.107	0,10	34,37	3
Alaşehir	99.962	-0,01	43,83	3
Demirci	43.027	0,04	0,00	3
Gölmarmara	15.384	-0,04	0,00	3
Gördes	29.768	-0,02	0,00	3
Kırkağaç	45.730	-0,03	17,61	3
Köprübaşı	14.191	-0,01	0,00	3
Kula	45.587	0,02	22,18	3
Salihli	156.861	0,11	53,59	4
Sarıgöl	36.206	-0,02	27,08	3
Saruhanlı	53.684	-0,01	14,54	3
Selendi	21.437	-0,03	0,00	3
Soma	105.518	0,05	47,38	3
Şehzadeler	166.443	0,08	69,21	4
Turgutlu	150.460	0,11	74,13	4
Yunusemre	204.436	0,18	70,14	1
MARDİN				
Artuklu	151.356	0,05	52,19	4
Dargeçit	28.601	-0,06	20,41	3
Derik	61.320	-0,06	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Kızıltepe	232.628	-0,04	41,26	3
Mazıdağı	33.070	-0,05	0,00	3
Midyat	105.252	-0,01	19,70	3
Nusaybin	116.068	-0,04	48,89	3
Ömerli	14.539	-0,06	0,00	3
Savur	29.026	-0,08	0,00	3
Yeşilli	17.136	-0,08	47,77	3
MERSİN				
Akdeniz	276.058	0,05	94,75	4
Anamur	63.983	0,07	64,97	4
Aydıncık	11.241	0,01	0,00	3
Bozyazı	26.813	0,01	30,44	3
Çamliyayla	8.650	0,02	0,00	3
Erdemli	132.938	0,05	47,23	3
Gülnar	26.029	-0,02	0,00	3
Mezitli	164.429	0,31	85,47	1
Mut	62.354	-0,01	9,88	3
Silifke	116.180	0,09	50,27	4
Tarsus	323.961	0,10	56,14	4
Toroslar	281.130	0,01	76,86	4
Yenişehir	233.489	0,29	95,47	1
MUĞLA				
Bodrum	152.440	0,35	76,91	1
Dalaman	35.958	0,10	44,64	3
Datça	20.156	0,28	27,36	2
Fethiye	145.643	0,19	75,12	1
Kavaklıdere	10.814	0,00	0,00	3
Köyceğiz	34.027	0,05	18,64	3
Marmaris	88.621	0,30	36,48	2
Menteşe	102.414	0,14	37,56	3
Milas	132.445	0,10	17,88	3
Ortaca	44.827	0,13	64,94	4
Seydikemer	58.771	-0,06	18,10	3
Ula	23.610	0,13	0,00	3
Yatağan	44.783	0,05	17,89	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
MUŞ				
Bulanık	83.266	-0,05	6,53	3
Hasköy	27.240	-0,07	28,64	3
Korkut	26.431	-0,07	0,00	3
Malazgirt	55.804	-0,04	13,01	3
Merkez	186.097	0,03	31,33	3
Varto	32.378	-0,02	0,00	3
NEVŞEHİR				
Acıgöl	19.399	-0,07	0,00	3
Avanos	33.875	0,07	0,00	3
Derinkuyu	21.432	-0,05	0,00	3
Gülşehir	22.558	0,01	0,00	3
Hacıbektaş	11.426	0,05	0,00	3
Kozaklı	14.358	0,01	0,00	3
Merkez	127.891	0,14	61,68	4
Ürgüp	35.311	0,09	0,00	3
NİĞDE				
Altunhisar	13.706	-0,04	0,00	3
Bor	61.388	0,10	17,52	3
Çamardı	13.944	-0,03	0,00	3
Çiftlik	28.265	-0,07	0,00	3
Merkez	205.753	0,13	28,94	3
Ulukışla	20.842	0,01	0,00	3
ORDU				
Akkuş	24.634	-0,04	0,00	3
Altınordu	195.817	0,08	73,90	4
Aybastı	23.049	-0,02	0,00	3
Çamaş	9.070	-0,05	0,00	3
Çatalpınar	14.168	-0,07	0,00	3
Çaybaşı	13.643	-0,07	0,00	3
Fatsa	108.365	0,10	55,56	4
Gölköy	29.959	-0,02	0,00	3
Gülyalı	8.384	0,04	0,00	3
Gürgentepe	14.314	-0,03	0,00	3
İkizce	15.225	-0,06	0,00	3
Kabadüz	8.025	-0,02	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Kabataş	10.923	-0,01	0,00	3
Korgan	30.392	-0,06	0,00	3
Kumru	31.209	-0,05	0,00	3
Mesudiye	16.576	-0,00	0,00	3
Perşembe	31.702	0,04	0,00	3
Ulubey	19.903	-0,01	0,00	3
Ünye	118.910	0,09	34,73	3
OSMANİYE				
Bahçe	21.042	0,02	0,00	3
Düziçi	80.430	-0,01	54,68	4
Hasanbeyli	4.623	0,02	0,00	3
Kadirli	119.047	0,05	28,66	3
Merkez	249.136	0,09	76,23	4
Sumbas	14.841	-0,06	0,00	3
Toprakkale	17.688	0,30	32,71	2
RİZE				
Ardeşen	40.478	0,07	42,67	3
Çamlıhemşin	6.280	0,01	0,00	3
Çayeli	42.450	0,06	32,88	3
Derepaşarı	7.806	0,03	0,00	3
Fındıklı	16.241	0,10	0,00	3
Güneysu	14.560	-0,00	0,00	3
Hemşin	2.183	0,02	0,00	3
İkizdere	6.511	0,00	0,00	3
İyidere	8.679	0,06	0,00	3
Kalkandere	12.517	0,00	0,00	3
Merkez	141.250	0,17	87,67	1
Pazar	30.824	0,07	39,13	3
SAKARYA				
Adapazarı	263.408	0,15	90,82	1
Akyazı	84.865	0,06	56,79	4
Arifiye	39.024	0,12	88,50	4
Erenler	79.934	0,06	92,28	4
Ferizli	24.944	0,01	35,18	3
Geyve	48.051	0,02	23,68	3
Hendek	76.664	0,11	47,36	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Karapürçek	12.373	0,01	43,03	3
Karasu	57.008	0,05	53,94	4
Kaynarca	23.297	0,05	0,00	3
Kocaali	21.800	-0,05	0,00	3
Pamukova	28.309	0,02	31,31	3
Sapanca	39.437	0,17	80,47	1
Serdivan	112.611	0,18	94,40	1
Söğütlü	13.988	0,13	0,00	3
Taraklı	6.993	0,04	0,00	3
SAMSUN				
Alaçam	27.238	0,00	0,00	3
Asarcık	17.448	-0,07	0,00	3
Atakum	158.031	0,35	76,78	1
Ayvacık	21.344	-0,08	0,00	3
Bafra	142.556	0,06	20,27	3
Canik	95.560	0,05	62,92	4
Çarşamba	136.964	0,01	37,97	3
Havza	41.959	0,01	0,00	3
İlkadım	317.085	0,15	94,10	1
Kavak	20.251	0,02	0,00	3
Ladik	16.979	0,03	0,00	3
Ondokuzmayıs	24.391	0,04	46,81	3
Salıpazarı	19.167	-0,06	0,00	3
Tekkeköy	49.579	0,11	56,22	4
Terme	72.599	0,00	28,87	3
Vezirköprü	99.904	-0,04	5,95	3
Yakakent	8.934	0,02	0,00	3
SİİRT				
Baykan	27.323	-0,06	22,09	3
Eruh	19.903	-0,02	0,00	3
Kurtalan	58.033	-0,04	19,52	3
Merkez	152.539	0,05	70,57	4
Pervari	32.453	-0,04	0,00	3
Şirvan	23.986	-0,07	0,00	3
Tillo	4.129	-0,04	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
SİNOP				
Ayancık	23.047	0,06	0,00	3
Boyabat	43.861	0,06	0,00	3
Dikmen	5.613	-0,04	0,00	3
Durağan	19.495	-0,03	0,00	3
Erfelek	11.244	-0,01	0,00	3
Gerze	22.327	0,08	0,00	3
Merkez	59.571	0,24	23,21	2
Saraydüzü	5.132	-0,03	0,00	3
Türkeli	14.236	0,03	0,00	3
SİVAS				
Akıncılar	5.537	-0,01	0,00	3
Altınyayla	9.566	-0,01	0,00	3
Divriği	16.829	0,07	0,00	3
Doğanşar	3.014	0,05	0,00	3
Gemerek	24.517	0,01	0,00	3
Gölova	3.261	0,05	0,00	3
Gürün	19.843	0,03	0,00	3
Hafik	9.624	0,01	0,00	3
İmranlı	7.989	0,06	0,00	3
Kangal	22.768	0,01	0,00	3
Koyulhisar	13.140	-0,02	0,00	3
Merkez	351.431	0,16	55,91	1
Suşehri	26.091	0,04	0,00	3
Şarkışla	38.655	0,05	0,00	3
Ulaş	9.229	0,01	0,00	3
Yıldızeli	38.735	-0,01	0,00	3
Zara	22.887	0,01	0,00	3
ŞANLIURFA				
Akçakale	98.897	-0,10	6,81	3
Birecik	92.355	-0,01	15,23	3
Bozova	55.631	-0,01	0,00	3
Ceylanpınar	80.706	-0,04	8,67	3
Eyyübiye	363.943	-0,07	68,23	4
Halfeti	38.345	-0,07	0,00	3
Haliliye	357.504	0,01	47,59	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Harran	78.681	-0,12	0,00	3
Hilvan	41.657	-0,05	0,00	3
Karaköprü	115.733	0,19	6,83	2
Siverek	238.979	-0,04	7,63	3
Suruç	102.164	-0,08	8,16	3
Viranşehir	181.072	-0,06	14,63	3
ŞIRNAK				
Beytüşşebap	16.961	-0,03	0,00	3
Cizre	132.857	-0,06	77,88	4
Güçlükonak	12.023	-0,02	0,00	3
İdil	73.348	-0,06	25,50	3
Merkez	91.573	0,04	36,94	3
Silopi	121.110	-0,06	61,85	4
Uludere	41.094	-0,05	0,00	3
TEKİRDAĞ				
Çerkezköy	123.119	0,43	97,77	1
Çorlu	235.630	0,38	81,51	1
Ergene	57.613	-0,01	46,03	3
Hayrabolu	33.488	0,07	0,00	3
Kapaklı	92.003	-0,02	76,23	4
Malkara	53.014	0,17	0,00	2
Marmaraereğlisi	23.476	0,15	28,94	3
Muratlı	26.821	0,19	22,35	2
Saray	47.522	0,26	13,99	2
Süleymanpaşa	182.522	0,08	51,33	4
Şarköy	31.524	0,09	0,00	3
TOKAT				
Almus	26.589	-0,05	0,00	3
Artova	9.106	-0,02	0,00	3
Başçiftlik	9.399	-0,06	0,00	3
Erbaa	91.873	0,02	31,89	3
Merkez	185.626	0,16	42,86	2
Niksar	64.254	0,01	14,68	3
Pazar	14.117	-0,05	0,00	3
Reşadiye	38.870	-0,04	0,00	3
Sulusaray	7.835	-0,01	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Turhal	81.813	0,04	47,36	3
Yeşilyurt	10.291	-0,02	0,00	3
Zile	58.147	0,02	0,00	3
TRABZON				
Akçaabat	115.939	0,18	68,90	1
Araklı	47.960	0,00	26,99	3
Arsin	28.208	0,08	42,36	3
Beşikdüzü	21.870	0,18	51,69	1
Çarşıbaşı	15.596	0,06	0,00	3
Çaykara	13.854	0,07	0,00	3
Dernekpazarı	3.803	0,01	0,00	3
Düzköy	14.527	-0,03	0,00	3
Hayrat	7.631	-0,02	0,00	3
Köprübaşı	4.940	0,01	0,00	3
Maçka	24.232	0,06	0,00	3
Of	42.405	0,16	21,27	2
Ortahisar	314.246	0,16	95,83	1
Sürmene	26.421	0,09	22,08	3
Şalpazarı	10.903	0,02	0,00	3
Tonya	15.217	0,04	0,00	3
Vakfıkebir	26.636	0,27	37,15	2
Yomra	32.394	0,23	37,27	2
TUNCELİ				
Çemişgezek	8.149	0,07	0,00	3
Hozat	7.189	0,05	0,00	3
Mazgirt	8.243	-0,01	0,00	3
Merkez	38.015	0,21	25,77	2
Nazımiye	3.369	0,01	0,00	3
Ovacık	6.335	0,03	0,00	3
Pertek	11.699	0,06	0,00	3
Pülümür	3.528	0,05	0,00	3
UŞAK				
Banaz	36.609	0,01	0,00	3
Eşme	35.749	0,04	0,00	3
Karahallı	10.769	-0,00	0,00	3
Merkez	231.563	0,20	72,62	1

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Sivaslı	21.122	-0,03	0,00	3
Ulubey	13.647	0,04	0,00	3
VAN				
Bahçesaray	16.016	-0,08	0,00	3
Başkale	57.408	-0,10	0,00	3
Çaldıran	66.679	-0,09	7,92	3
Çatak	22.465	-0,06	0,00	3
Edremit	113.999	0,02	81,81	4
Erciş	172.823	-0,04	36,74	3
Gevaş	28.982	-0,03	0,00	3
Gürpınar	37.256	-0,04	0,00	3
İpekyolu	279.660	0,04	70,32	4
Muradiye	51.165	-0,07	12,86	3
Özalp	71.265	-0,09	0,00	3
Saray	22.682	-0,08	0,00	3
Tuşba	145.142	0,00	44,98	3
YALOVA				
Altınova	24.333	0,30	71,41	1
Armutlu	8.619	0,09	0,00	3
Çınarcık	27.535	0,13	62,95	4
Çiftlikköy	32.423	0,22	75,84	1
Merkez	127.670	0,20	95,02	1
Termal	5.934	0,05	0,00	3
YOZGAT				
Akdağmadeni	47.309	-0,01	0,00	3
Aydıncık	10.936	-0,06	0,00	3
Boğazlıyan	34.193	0,02	0,00	3
Çandır	4.693	0,01	0,00	3
Çayıralan	14.201	-0,02	0,00	3
Çekerek	22.729	-0,01	0,00	3
Kadışehir	13.397	-0,03	0,00	3
Merkez	96.831	0,13	12,34	3
Saraykent	14.192	-0,06	0,00	3
Sarıkaya	35.543	-0,03	0,00	3
Sorgun	79.580	0,00	10,08	3
Şefaattli	15.985	-0,01	0,00	3
Yenifakılı	5.724	-0,00	0,00	3

İlçe	2014 Yılı Nüfusu	Kentsel İşlev Endeksi	Nüfus Yoğunluğu Endeksi	Eksen No
Yerköy	37.247	0,07	0,00	3
ZONGULDAK				
Alaplı	44.470	0,03	31,44	3
Çaycuma	92.205	0,06	26,99	3
Devrek	55.889	0,05	0,00	3
Ereğli	174.151	0,12	64,68	4
Gökçebey	21.978	0,02	0,00	3
Kilimli	39.098	-0,04	62,35	4
Kozlu	44.141	0,02	58,11	4
Merkez	126.864	0,27	80,48	1

Türkiye’de idari statü ve nüfus eşiği kullanılarak hesaplanan kentleşme düzeyi, kentlerin demografik ve mekânsal dönüşümü ile mevzuat değişiklikleri sonucunda geçersiz kalmıştır. Bu nedenle, uluslararası yaklaşımlara uygun ve Türkiye’deki demografik, mekânsal ve yasal değişikliklerle uyumlu yeni bir kent tanımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu ihtiyacı karşılamak üzere kentleşme seviyesinin ölçülmesinde diğer ülke örneklerinde kullanılan çeşitli yöntemler arasında, nüfus yoğunluğu ve kentsel işlevler son yıllarda öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu yöntemlerden sadece birinin kullanılması mekânsal gerçekleri yansıtmayan yanı sıra sonuçlar verebilmektedir. Her ne kadar teoride, “yoğun nüfuslu yerler yüksek kentsel işlevler üretir ve kentsel işlevlerin yüksek olduğu yerler yoğun nüfusludur” gibi genel bir kabulden bahsedilse de bu iki yönlü ilişki her zaman geçerli değildir. Örneğin, turistik yerlerin, sanayi merkezlerinin, çok sayıda göçmen

çeken bölgelerin ve kent çeperlerinin karmaşık mekânsal özellikleri kentleşme oranlarının tahminini zorlaştırmaktadır.

Bu nedenle, kentleşme düzeyinin doğru bir şekilde tahmin edilmesi için hem nüfus yoğunluğunu hem de kentsel işlevleri dikkate alan yeni bir yöntemin gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen literatür taraması ve kullanılan görselleştirme teknikleri ile yapılan ekonometrik analizler bu gerekliliği doğrulamıştır. Çalışma sonucunda nüfus yoğunluğu ve kentsel işlev düzeyi değişkenlerinin birlikte kullanılmasıyla kentsel ve kırsal alanların daha isabetli bir şekilde tespit edilebildiği görülmüştür.

Böylelikle kentleşme sürecinin dinamik yapısına bağlı olarak kent tanımının ve kentsel tipolojilerin gözden geçirilmesi ve bu şekilde kentsel politikaların kentleşme süreçlerine uyumlu ve farklı kentsel nitelikleri dikkate alacak şekilde tasarlanması sağlanacaktır.

